GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Gazi
1926

KENTSEL KORUMADA SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM İLKELERİNİN BELİRLENMESİ: TOKAT KENTSEL SİT ALANI ÖRNEĞİ

Ayşe ERKARA

YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANA BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KASIM 2019

Ayşe ERKARA tarafından hazırlanan "KENTSEL KORUMADA SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM İLKELERİNİN BELİRLENMESİ: TOKAT KENTSEL SİT ALANI ÖRNEĞİ" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Nilüfer GÜRER

Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, Akdeniz Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum. .....

Başkan: Prof. Dr. Nilgün GÖRER TAMER

Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum. .....

Üye: Doç. Dr. Kıvanç ERTUGAY

Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, Konya Teknik Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum. .....

Tez Savunma Tarihi: 29/11/2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....

Prof. Dr. Sena YAŞYERLİ

Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Ayşe ERKARA

29/11/2019

KENTSEL KORUMADA SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM İLKELERİNİN BELİRLENMESİ: TOKAT KENTSEL SİT ALANI ÖRNEĞİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Ayşe ERKARA

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Kasım 2019

ÖZET

İnsan içinde yaşadığı fiziksel çevreyi kendi gereksinimleri doğrultusunda şekillendirirken ürettiği kültürü kendinden sonraki kuşaklara aktarmış, böylece kuşaktan kuşağa aktarılarak zenginleşen ve çeşitlenen bir kültür birikimi oluşturmuştur. Bu birikimi içinde barındıran tarihsel ve kültürel çevre insanlığın geçmişini anlamasını sağlayan tarihi bir belge niteliği taşımaktadır. Kültürel mirasın tüm dünyanın ortak mirası olduğu, bu sebeple korunmasının, kullanılmasının ve yaşatılmasının tüm insanlığın ortak sorumluluğunda olduğu kabul görmüş bir gerçektir. Turizm, bu ortak mirasın tanınması, korunması, kullanılması ve yaşatılması için önemli bir araçtır. Turizm, doğru yönlendirildiği takdirde, böyle bir süreçte gerekli finansal desteği sağlaması açısından da önem taşımaktadır. Ekonomik anlamda en kısa vadede verim elde edilebilecek sektörlerden biri olarak turizm; ev sahibi topluluklara, miraslarını ve kültürlerini korumaları ve devam ettirmeleri konusunda motivasyon sağlamaktadır. Turizm ayrıca; kültürel üretimlerin doğasını araştırmak için ideal bir arena olarak tanımlanmaktadır. Diğer taraftan, turizm, sürdürülebilirlik ilkelerine dayalı planlarla geliştirilmezse, tarihi çevrelerin sahip olduğu tarihsel ve kültürel değerler üzerinde olumsuz etkilere de neden olmaktadır. Bunun sonucunda ise bu değerlerin turizm için bir metaya dönüşerek tüketilmeleri, bozulmaları, yabancılaşmaları ve özgün niteliklerini kaybetmeleri söz konusu olmaktadır. Turizmin ortaya çıkarabileceği olumsuz etkilerin önüne geçilebilmesinde ve tarihi çevrelerin sonraki nesillere ulaştırılabilmesinde önemli bir araç olan sürdürülebilirlik anlayışının geliştirilmesi ve bu doğrultuda tarihi çevreler için sürdürülebilir turizm ilkelerinin oluşturulması büyük önem arz etmektedir. Bu tezde; Tokat Kentsel Sit Alanının sahip olduğu turizm potansiyelleri ortaya konmaya çalışılmış, tarihi çevrenin sürdürülebilirliği ve sürdürülebilir turizmin gelişimi için benimsenmesi gerekli ilkeler doğrultusunda öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır.

Bilim Kodu	:	80205
Anahtar Kelimeler	:	Kentsel sit alanı, koruma, kültür turizmi, sürdürülebilir turizm, sürdürülebilir turizm ilkeleri, Tokat
Sayfa Adedi	:	129
Danışman	:	Doç. Dr. Nilüfer GÜRER

DETERMINATION OF THE PRINCIPLES OF SUSTAINABLE TOURISM IN URBAN CONSERVATION: THE CASE OF TOKAT URBAN CONSERVATION AREA

(M. Sc. Thesis)

Ayşe ERKARA

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES

November 2019

ABSTRACT

Humans pass the culture they created by shaping the physical environment where they live according to their own needs; thus, a cultural accumulation has been created by transferring the richer and varied culture to next generations. The historical and cultural environment, in which this cultural accumulation is preserved, is a kind of historical record that enables humans to understand their past. It is a common belief that cultural heritage is worldwide; therefore, it is the responsibility of all human beings on earth to conserve, to use and to sustain this heritage. Tourism is an important tool for the recognition, conservation, use and survival of this common heritage. If correctly channelized, tourism is a highly available source of financial support in the short term. Tourism, with its high short-term productivity, motivates host community to protect their heritage areas along with their cultures. In addition, tourism is defined as an ideal arena to conduct researches on nature of cultural productions. On the other hand, if tourism is not developed with plans based on principles of sustainability, it also has negative effects on the historical and cultural values of historical environments. As a result, these values are consumed by transformation into a commodity for tourism, deteriorated, alienated and lose their genuine characteristics. In order to prevent the negative effects of tourism and to leave the historical environments to the next generations, it is important to develop the sustainability approach and to adopt the principles of sustainable tourism for historical environments. In this thesis; the tourism potentials owned by Tokat Urban Conservation Area have been attempted to be revealed and suggestions have been tried to be developed in line with the principles that should be adopted for the development of sustainable tourism and sustainability of the historical environment.

Science Code	:	80205
Key Words	:	Urban conservation area, conservation, cultural tourism, sustainable tourism, principles of sustainable tourism, Tokat
Page Number	:	129
Supervisor	:	Assoc. Prof. Dr. Nilüfer GÜRER

TEŞEKKÜR

Çalışmamın başından sonuna kadar beni her konuda destekleyen, bilgi ve yardımlarını esirgemeyen, sabır ve hoşgörü ile yönlendiren değerli danışman hocam Doç. Dr. Nilüfer GÜRER'e, öneri ve yorumları ile çalışmama sağladıkları katkılardan dolayı değerli hocalarım Prof. Dr. Nilgün GÖRER TAMER'e ve Doç. Dr. Kıvanç ERTUGAY'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Alana yönelik çalışmalarım sırasında gerekli yardım ve desteği esirgemeyen, her türlü belge ve bilgiye ulaşmamı sağlayan Tokat Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü çalışanlarından Harita Teknikeri Nuray Tüfekçi, Şehir Plancısı Abdülbaki Bilge'ye teşekkür ederim. Ayrıca; Tokat Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Sivas Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğü çalışanlarına teşekkür ederim.

Değerli fikir ve katkılarıyla çalışmalarıma destek olan ve moral sağlayan Doç. Dr. Methiye Gül ÇÖTELİ, Dr. Öğr. Üyesi Ebru KAMACI KARAHAN'a teşekkür ederim.

Son olarak, çalışmanın her aşamasında yanımda olan, maddi ve manevi her türlü desteği eksik etmeyen aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET iv

ABSTRACT v

TEŞEKKÜR vi

İÇİNDEKİLER vii

ÇİZELGELERİN LİSTESİ ix

RESİMLERİN LİSTESİ x

HARİTALARIN LİSTESİ xi

KISALTMALAR xii

1. GİRİŞ 1

2. KÜLTÜREL VE TARİHİ ÇEVRELERDE TURİZM 5

2.1. Turizm ve Tarihi Çevre İlişkisi 5

2.2. Tarihi Çevrede Sürdürülebilir Turizm 14

2.3. Koruma Alanlarında Sürdürülebilir Turizm İlkeleri 17

2.4. Koruma ve Turizm İlişkisi Bağlamında Örnekler 23

2.5. Koruma Alanlarında Turizm ve Yasal Mevzuat İlişkisi 32

3. KENTSEL KORUMADA SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM İLKELERİ VE TOKAT ÖRNEĞİ 47

3.1. Tokat Genel Özellikler 47

3.1.1. Kentin konumu ve genel özellikleri 47

3.1.2. Tarihsel süreçte mekânsal gelişim 49

3.1.3. Ekonomik yapı 59

3.2. Tokat Kentsel Sit Alanının Tanımlanması ve Turizm Potansiyeli 62

3.2.1. Sit alanının konumu ve özellikleri 62

3.2.2. Sit alanının turizm potansiyeli 64

Sayfa

4. KORUMA VE TURİZM İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA TOKAT KENTSEL SİT ALANINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN FAALİYETLER VE ÖNERİLER 77

4.1. Koruma ve Turizm İlişkisi Bağlamında Gerçekleştirilen Faaliyetler 77

4.2. Sürdürülebilir Turizm İlkeleri Bağlamında Değerlendirme ve Öneriler..... 82

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME..... 89

KAYNAKLAR 93

EKLER..... 103

EK-1. Fotoğraflar..... 104

ÖZGEÇMİŞ 128

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge **Sayfa**

Çizelge 2.1. Turizm kaynakları 10

Çizelge 2.2. Turizmin pozitif ve negatif etkileri 12

Çizelge 3.1. Turizm türüne göre İlçelerin turistik potansiyel varlığı 60

Çizelge 3.2. Tokat İl bütünü taşınmaz kültür varlığı sayıları 61

Çizelge 3.3. Müzelerde eser ve ziyaretçi sayısı 61

Çizelge 3.4. 2018 yılı Tokat İl geneli turizm tesisi istatistikleri 62

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim **Sayfa**

Resim 3.1. Tournefort'un Meydan Semti'ni ve Sulusokak'ı gösteren gravürü 53

Resim 3.2. Tokat Kentsel Sit Alanı'nda Danişmendli, Selçuklu, İlhanlı ve Osmanlı dönemlerine ait günümüze ulaşan anıtsal yapılar 58

Resim 3.3. Halit Sokak, konumu ve sınırları 70

Resim 3.4. Bey Sokağı, konumu ve sınırları 71

Resim 3.5. Beyhamam Sokağı, konumu ve sınırları 72

HARİTALARIN LİSTESİ

Harita **Sayfa**

Harita 3.1. Tokat'ın bölge içindeki konumu ve Tokat İlçeleri 47

Harita 3.2. Tokat'ın önemli İllere olan uzaklığı 48

Harita 3.3. Anadolu'da ticaret yolları 50

Harita 3.4. 17'nci ve 18'inci yüzyıllarda Tokat Kenti işlevsel alanları 54

Harita 3.5. 19'uncu yüzyılda Tokat Kenti arazi kullanımı 55

Harita 3.6. Gabriel'in çizdiği plan üzerinde Tokat'ta önemli tarihi yapılar 56

Harita 3.7. Selçuklular, Osmanlılar ve Cumhuriyet dönemlerinde Kentin mekânsal gelişimi 57

Harita 3.8. Mahalle ve sit sınırları 64

Harita 3.9. Sit alanında yapıların özgün işlevleri 66

Harita 3.10. Sit alanında yapıların mevcut işlevleri 67

Harita 3.11. Halit Sokak, tescilli yapılar 71

Harita 3.12. Bey Sokak, tescilli yapılar 72

Harita 3.13. Beyhamam Sokak, tescilli yapılar 73

Harita 4.1. Tokat Merkez sit sınırları ve tescilli yapılar 79

Harita 4.2. Sit alanındaki yapılar için öneri işlevler 88

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
COE	Avrupa Konseyi
ÇEKÜL	Çevre ve Kültürel Değerleri Koruma Vakfı
EAHTR	Avrupa Tarihi Kentler ve Bölgeler Birliği
ECTARC	Avrupa Eğitim ve Bölgesel İş Birliği Merkezi
FEST	Avrupa'da Sürdürülebilir Turizm Vakfı
GEEAYK	Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
ICCROM	Uluslararası Kültürel Varlıkların Restorasyonu ve Korunması Çalışmaları Merkezi
ICOM	Uluslararası Müzeler Konseyi
ICOMOS	Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi
KUDEB	Koruma Uygulama ve Denetim Büroları
OKA	Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı
R.G.	Resmî Gazete
SEGE	Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi Araştırması
TAÇ	Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı
TDK	Türk Dil Kurumu
TMMOB	Türkiye Mimar ve Mühendis Odaları Birliği
TOKİ	Toplu Konut İdaresi
TUİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UN	Birleşmiş Milletler
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu
UNWTO	Dünya Turizm Örgütü
WCED	Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu

1. GİRİŞ

Geçmişin kültürel birikimlerini içinde barındıran ve bugün içerisinde yaşadığımız, gelecek kuşaklara geliştirerek aktarmak durumunda olduğumuz tarihsel ve kültürel çevre, şüphesiz, tüm insanlığın ortak mirasıdır. Bu mirasın korunmasının tüm insanlığın ortak sorumluluğunda olmasının yanı sıra insan hakları evrensel bildirgesine göre herkes bu ortak mirastan yararlanma hakkına sahiptir. Toplumların tarihsel ve kültürel miraslarından yararlanmalarına olanak tanıyan turizm, bu değerlerin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından da önemlidir. Diğer taraftan turizmde sürdürülebilirliğin sağlanması da bu değerlerin yaşatılarak korunmasına bağlıdır. Çünkü tarihi çevrede yer alan tarihsel ve kültürel değerler turizmin temel kaynaklarıdır.

Turizm, tarihi çevreler üzerinde; yerel ekonominin gelişimi ve istihdam olanaklarının arttırılması gibi ekonomik, doğal kaynakların korunmasını teşvik etmesi gibi çevresel, geleneklerden ve yaşam tarzından gurur duyulmasını teşvik etmesi ve yerli halkın yaşam kalitesini iyileştirmesi gibi sosyal, kültürel alışverişe olanak tanıması ve yerel halkın kültürel kimliğini korumasını teşvik etmesi gibi kültürel açılardan olumlu etkilere sahiptir. Buna karşılık turizm, tarihsel ve kültürel değerleri tahrip edici, hatta yıkıcı sonuçlar da doğurabilmektedir. Kültürel miras öğelerinin turizm amaçlı pazarlanması sonucu elde edilen faydalara karşılık oluşan maliyetlerin, kültürel miras ve turizm arasında ortaya çıkardığı çatışma, turizmde sürdürülebilirlik kaygısını doğurmuştur. Bu çatışma durumunun ortadan kaldırılması koruma ile turizm arasında ki dengenin başarılı bir şekilde sağlanmasına bağlıdır. Sürdürülebilir turizm çalışmaları bu çatışmadan kaynaklanabilecek olası olumsuz etkileri en aza indirmeyi, elde edilecek faydaları ise maksimize etmeyi amaçlamaktadır.

Tarihi çevrelerde sürdürülebilir turizmin başarısı bir dizi ilkelere bağlıdır. Sürdürülebilir turizm ilkelerini gözeten ve bu yönde yönetilen turizm sayesinde, turizme kaynaklık eden tarihsel ve kültürel değerlerin yaşatılarak geleceğe aktarılması ve korunması, yerel halkın yaşam kalitesinin yüksek tutulması, ziyaretçilerin memnuniyet derecelerinin ve deneyimlerinin kalitesinin arttırılması sağlanacaktır.

Bu çalışmada; tarihi ve kültürel değerlerin korunarak yaşatılması adına kentsel koruma alanlarında sürdürülebilir turizme olanak tanıyan ilkeler ele alınmış, bu ilkeler

doğrultusunda Tokat kentsel sit alanının sahip olduğu, özellikle kültür turizmi açısından potansiyel niteliği taşıyan anıtsal yapı örneklerinin, sivil mimarlık örneklerinin ve somut olmayan kültürel değerlerin ortaya konularak, potansiyellerin bu kapsamda değerlendirilebilmesine yönelik önerilerin sunulması amaçlanmıştır.

Çalışma yöntemi olarak; kavramsal çerçevenin belirlenmesine ve örneklem alanın tanımlanmasına yönelik literatür taraması yapılmıştır. Çalışma alanına ilişkin yapıların tescil durumu, envanter kayıtları gibi bilgileri içeren veri tabanı oluşturulmuştur. Alandaki yapıların mevcut durumlarının ve işlevlerinin tespiti ve alanda turizm gelişimini etkileyecek fiziksel, işlevsel ve çevresel durum tespitine yönelik olarak arazi çalışmalarının gerçekleştirilmesi doğrultusunda yerinde inceleme ve dış gözlem yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen veriler Tokat Kentsel Sit Alanında sürdürülebilir turizmin gelişimine olanak tanıyan mevcut potansiyellerin ve bu yöndeki uygulamaların belirlenmesi için analiz edilmiştir. Bu bağlamda tezin yöntemini, literatür taraması, alana yönelik veri tabanının oluşturulması ve mekânsal analizi gerçekleştirmeye yönelik alan çalışmaları oluşturmaktadır.

Bu tez sürdürülebilirlik, koruma ve turizm konularını kapsamaktadır. Tarihi, kültürel ve mimari önemi açısından koruma alanı olarak belirlenmiş ve sit alanı olarak tescil edilmiş "Tokat Kentsel Sit Alanı" nın sahip olduğu turizm potansiyellerinin sürdürülebilir turizm ilkeleri doğrultusunda değerlendirilmesi yönündeki önerileri içermektedir.

Bu amaçla tez, beş bölüme ayrılmıştır. Birinci bölüm giriş bölümüdür ve bu bölümde çalışmanın konusu açıklanmış, çalışmanın amacı ve önemi, çalışmada kullanılan yöntem ve çalışmanın kapsamı ele alınmıştır.

Tezin ikinci bölümünde kültürel ve tarihi çevrelerde turizm olgusu ele alınmıştır. Bu kapsamda turizm ve tarihi çevre ilişkisi, turizmin tarihi çevrelere olumlu ve olumsuz etkileri irdelenmiş, tarihi çevrede sürdürülebilir turizm ve sürdürülebilir turizmin sağlanabilmesi için benimsenmesi gerekli sürdürülebilir turizm ilkeleri ele alınmıştır. Bu bölümde ayrıca koruma ve turizm ilişkisi uluslararası ve ulusal düzeyde örnekler bağlamında ele alınmış, koruma alanlarında turizme ilişkin yasal mevzuat incelenmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde Tokat örneğinde, kentsel korumada sürdürülebilir turizm ilkeleri irdelenmiştir. Bu bağlamda Tokat'ın genel özellikleri, Tokat Kentsel Sit Alanının genel özellikleri ele alınmış, alanın turizm potansiyelleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Tezin dördüncü bölümünde koruma ve turizm ilişkisi bağlamında, Tokat Kentsel Sit Alanında gerçekleştirilen faaliyetler ortaya konulmuş, kent bütününde alınan ve uygulanan kararlar ile sürdürülebilir turizm ilkelerinin ne ölçüde karşılanıp karşılanmadığı tartışılmıştır. Bu bölümde ayrıca, kentin sahip olduğu turizm potansiyellerinin sürdürülebilir turizm ilkeleri doğrultusunda değerlendirilmesine yönelik öneriler geliştirilmiştir.

Tezin son bölümünde ise belirlenen ilkeler doğrultusunda Tokat'ta sürdürülebilir turizmin gelişimi ve başarısı değerlendirilmiştir.

2. KÜLTÜREL VE TARİHİ ÇEVRELERDE TURİZM

2.1. Turizm ve Tarihi Çevre İlişkisi

Geçmişten gelen ve bugün içerisinde yaşadığımız, geleceğe yaşatarak aktarmak durumunda olduğumuz tarihsel çevre şüphesiz tüm insanlığın ortak mirasıdır. Kültür ve miras, turizm endüstrisinde önemi giderek artan bir hammadde olarak karşımıza çıkmaktadır (Richards, 1999). Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlüğüne göre kültür; "tarihsel, toplumsal gelişim süreci içinde yaratılan maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere ulaştırmada kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütününü" ifade etmektedir. Miras; "bir neslin kendinden sonra gelen nesle bıraktığı şey" olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2005). Kültürel miras ise; ICOMOS'un 2013 yılında hazırladığı 'Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi'nde ifade edildiği şekliyle, "geçmişten bugüne ulaşmış, insanların sahiplik bağı içinde olmaksızın sürekli değişim halinde olan değerlerinin, inançlarının, bilgilerinin ve geleneklerinin bir yansıması olarak betimlenen somut ve somut olmayan tüm varlıklardır". Bu varlıklar; tarihsel ve belgesel değer, estetik ve sanatsal değer, sosyal, ekonomik, simgesel, dini ve manevi ve hatta politik değerleri içermektedir. Kültürel miras, zaman içinde insanlar ve mekânlar arasında meydana gelen etkileşimden kaynaklanan çevrenin tüm özelliklerini içermektedir ve "insanoğlunun, toplumların ve toplumu oluşturan kültür gruplarının varlığının, kimliğinin ve sürekliliğinin simgesi ve kanıtıdır" (ICOMOS, 2013).

Günümüzde kültürel miras kavramı modern toplumun gelişimi, onun değerleri ve gereksinimleri ile ilgili süreçlerin bir sonucudur. Geçmişte ilgi, temel olarak, belirli sanat eserlerine ve büyük anıtlara yoğunlaşmışken, dünya savaşlarının yol açtığı yıkım ve sanayide yaşanan büyük gelişim 1950'lerden itibaren, insanların hayatlarının yaşadıkları ve çalıştıkları çevre ile yakından ilişkili olduğunu fark etmelerini sağlamıştır. Bu onların kültürel kimlikleri ve dengeli bir yaşam kalitesi adına zihinsel ve ruhsal referansları için temel teşkil etmiştir. Günümüzdeki eğilim kültürel mirası, insanoğlunun zaman içerisindeki faaliyetlerini ve başarılarını belgeleyen işaretler olarak en geniş mantığı ile anlamaktır (Feilden ve Jokhilehto, 1998: 12). O halde bir turizm çeşidi olarak kültürel turizm, tarihi ve kültürel çevrenin içinde barındırdığı maddi/manevi tüm bu değerlerin keşfedilmesi, tanınması ve deneyimlenmesi, böylece kültürel ihtiyaçların karşılanması amacıyla yapılan seyahatlerdir. Richards, kültür turizminin özgün bir turizm şekli olarak uzun bir geçmişe

sahip olduğunu ve köklerinin 17. ve 18. yüzyıllarda zengin ailelerin çocuklarını eğitim amaçlı gönderdikleri Grand Tour'a kadar dayandığını ileri sürmektedir (Richards, 2003).

Medlik; kültürel turizmi, dar anlamda, tarihi mekânlara ve anıtlara, müzelere ve galerilere, sanatsal gösteri ve festivallere, yanı sıra toplulukların yaşam tarzlarına yapılan geziler ve ziyaretler gibi özünde kültürel ilgilerle motive edilen özel ilgi tatilleri olarak tanımlamaktadır. Geniş anlamda ise, gezilerin ve ziyaretlerin bir parçası olarak kültürel aktiviteleri de içermektedir (Medlik, 2003: 48). Silderbeg de benzer şekilde; kültür turizmini, bir toplumun, bölgenin, grubun tarihine, sanatına, bilimine, yaşam tarzına/mirasına tamamen veya kısmen motive olmuş ev sahibi topluluk dışındaki insanların ziyaretleri olarak tanımlamaktadır (Silderberg, 1995).

Csapo; tercih edilen faaliyetin ilkelerine göre kültür turizmini yedi gruba ayırmıştır. Csapo'ya göre tarihi ve kültürel çevrelerde temel kültür turizm türleri şu şekildedir:

- Miras Turizmi: doğal ve kültürel miras (daha çok doğaya dayalı ve ekoturizm ile bağlantılı), somut miras (yerleşik alanlar, mimari yapılar, dünya miras bölgeleri, tarihi anıtlar), soyut miras (edebiyat, sanat, folklor), kültürel miras alanları (müzeler, kütüphaneler, tiyatrolar, etkinlik alanları, tarihi kişilerle ilişkili anılar)
- Kültürel Tematik Rotalar: çeşitli temalar ve türler (manevi, endüstriyel, sanatsal, gastronomi, mimari, dinsel, yerel, azınlık)
- Kültürel Şehir Turizmi: klasik şehir turizmi ve şehir gezisi, Avrupa Kültür Başkentleri, kültür turizmi için yaratıcı alanlar olarak şehirler
- Etnik Turizm: yerel kültürlerin gelenekleri, etnik çeşitlilik
- Etkinlik ve Festival Turizmi: kültürel festivaller ve etkinlikler (müzik gibi güzel sanatlara ilişkin festival ve etkinlikler)
- Dini Turizm, Hac Rotaları: dini motivasyonla dini yerlerin ziyareti, dini motivasyon olmadan mimari ve kültürel önemin anlaşılması amacıyla dini yerlerin ziyareti, hac rotaları
- Yaratıcı Kültür, Yaratıcı Turizm: geleneksel kültürel ve sanatsal etkinlikler (performans sanatları, görsel sanatlar, kültürel miras ve edebiyat), kültürel endüstriler (basılı çalışmalar, multimedya, sinema, görsel-işitsel ve fonografik yapımlar, zanaat, tasarım ve kültür turizmi) (Csapo, 2012).

Kültürel anlamda keşif yapma isteği içinde olan turistler daha farklı ve daha otantik yerleri ziyaret etmek istemektedirler (Uygur ve Baykan, 2007). Enlil, Dinçer, Evren ve Seçkin; son yıllarda, küresel turizm pazarında yer alan eğilimlere göre, giderek daha fazla sayıda turistin seyahatlerini özel ilgi alanlarına göre planladıklarını, artık turistlerin en önemli seyahat nedenleri arasında çeşitli sanatsal ve kültürel aktivitelerin, tarihi ve kültürel miras alanlarının gezilmesinin ilk sıralarda yer aldığını belirtmektedirler (Enlil, Dinçer, Evren ve Seçkin, 2011: 26, 27).

Orbaşlı'nın da belirttiği gibi; tarihi binalar ve kalıntıları, cadde ve mekânların morfolojik dokusu ve tarihi ortaklıklar tümüyle tarihi kentin turistik kaynakları haline gelmiştir. Tarihi kentlerin özel karakterleri, geçmişle olan fiziksel bağları ve yaşanan çevrenin devam eden geleneği, özellikle de;

- Yapıların, sokak görünümünün, şehir manzarasının ve vistaların fiziksel çekiciliği,
- İnsan ölçeği ve yakınlık hissi
- Yürünebilir ve keşfedilebilir özellikleri
- İçindeki yaşamı
- Daha büyük modern metropollerde kaybedilmiş iletişim olanakları
- Kentsel yaşamın bir parçası olma (geçici olarak) fırsatı

tarihi çevrenin en çok değer verilen özellikleridir (Orbaşlı, 2002: 45, 46).

Kültür turizminde turist bakışının nesnesi Urry'nin ifadesiyle; kumsal, deniz ve güneşten farklıdır. Urry, MacCannell'a göre bütün turistlerin otantiklik arayışını somutladığını, bu anlamda turistin kendi günlük yaşamından uzakta başka zamanlarda ve başka yerlerde otantikliği arayan bir çeşit modern hacı olduğunu (MacCannell, 1999: 49; Urry, 2002: 9), dolayısıyla turist mekânlarının da sahnelenmiş otantiklik diye adlandırdıklarının etrafında organize olduğunu ifade etmektedir (MacCannell, 1973; Urry, 2002: 9).

Otantik unsurları deneyimlemenin turistlerin beklentileri arasında önemli bir yer tutmasının nedeni bunların gündelik yaşam deneyimlerinin dışında olmasıdır (Enlil ve diğerleri, 2011: 27). Bu bakış açısına göre bir yerin turist için cazip olması o yerin otantik olmasından çok "farklı" olması sebebiyledir ve farklılık bazı ziyaretçiler için otantik olmaktan daha

önemlidir. İster kitlesel ister bireysel olsun her turist tipi için yeni olanı keşfetmek önemli bir arayış, seyahat etmek için önemli bir motivasyondur. Büyük kentlerin daha deneyimli kimi ziyaretçileri alışılagelmiş turist güzergâhlarından uzaklaşmayı özellikle isteyebildikleri gibi turizmi gittikleri yerdeki olağanüstü güzellikleri görmek ya da sıra dışı etkinliklere katılmak değil, tam aksine o yerin "sıradan gündelik yaşamını" tanımak, tatmak, yerel kültürünü keşfetmek olarak görmektedirler. Londra (Islington ve North Southwark) ve New York (Batı Queens ve Brooklyn) kentlerinin turistik olmayan bölgelerinde yapılan araştırmalarda (Maitland, 2007: 28-30; Enlil ve diğerleri, 2011: 28, 29), ziyaretçiler için cazibe unsuru olanın, geleneksel turist çekim odakları ile turist çekmek amacıyla inşa edilmiş yerlerden ziyade, yerin kimliği ve kalitesi olarak tanımlanabilecek bölgelerin mimarisinin, insanlarının, mutfaklarının ve kültürel çeşitliliklerinin olduğu görülmüştür (Enlil ve diğerleri, 2011: 28-30).

Avrupa Eğitim ve Bölgesel İş Birliği Merkezi (ECTARC-European Centre For Training and Regional Co-operation), kültürel turistleri cezbedeceği düşünülen ilgi çekici unsurların tipik bir listesini yapmıştır. Bunlar;

- Arkeolojik sitler ve müzeler
- Mimari (kalıntılar, ünlü yapılar, bütün kasabalar)
- Sanat, el sanatları, heykel, galeriler, festivaller, etkinlikler
- Müzik ve dans (klasik, halk, çağdaş)
- Drama (tiyatro, filmler, dramatistler)
- Dil ve edebiyat
- Dini festivaller, haclar (Richards, 1996: 22).

Tarihsel çevrede yer alan bu çekici unsurlar kültür turizminin temel kaynaklarıdır. Swarbrooke'a göre kültürel turizm kaynakları şu şekilde sınıflandırılmıştır:

- Miras çekicilikleri: tarihi bahçeler, manzara bahçeleri, tarihi köyler ve kasabalar, müzeler, kaleler, malikaneler, antik anıtlar
- Dini yerler: tapınaklar, kiliseler, katedraller, camiler
- Endüstri ve ticaret: iş seyahatleri, tarımsal çekicilikler, ünlü alış-veriş mağazaları, çarşılar

- Mimari tarz
- Festivaller ve özel etkinlikler: performans sanatları, folklor, özel ilgi etkinlikleri
- Spor ve boş zaman aktiviteleri: katılımcılar, seyirciler, geleneksel oyun ve sporlar
- Sanatlar: tiyatrolar, sanat galerileri
- Geleneksel el sanatları
- Modern popüler kültür: filmler, yerel televizyonlar
- Tematik geziler ve bu gezilere ilişkin programlar, özel ilgi gezileri
- Geleneksel yiyecek ve içecekler
- Dil: yerel halkın dili, azınlık ve bölgesel dil, dil okulları
- Ünlü insanlar ve tarihi olaylar (Swarbrooke, 1999: 307).

Jansen-Verbeke, kültür turizminin kaynaklarını, birincil kaynaklar, ikincil kaynaklar ve ek kaynaklar olmak üzere sınıflandırmıştır (Çizelge 2.1). Birincil kaynaklar; turistlerin ziyaretlerinin temel nedeni olarak, bir destinasyonun çekiciliklerini, faaliyetlerini ve kentin mevcut olanaklarını ifade etmektedir. Aynı zamanda kültürel olanaklar, fiziksel karakteristikler, spor-eğlence faaliyetleri ve sosyo-kültürel özellikleri de içermektedirler. İkincil kaynaklar, ziyaretçileri ağırlamayı ve onlara hizmet etmeyi amaçlayan turizm üst yapılarını içermektedir. Oteller, pansiyonlar gibi konaklama yapıları, yeme-içme hizmetlerini sunan yapılar ve alışveriş mekanları bu grupta yer almaktadır. Ek kaynaklar, ziyaretçilerin yerel cazibe merkezlerine ve aktivitelere, ayrıca otellere, restoranlara ve havaalanlarına erişimi kolaylaştıran destek hizmetlerini ve destinasyon yönetimini içermektedir. Bu unsurlar arasında; turizm danışma ofisleri, otopark tesisleri, tabela ve yönlendirme işaretleri gibi rehberler, haritalar ve turistlerin destinasyon tarafından sunulan diğer imkanlara erişebilirliğini kolaylaştıran diğer hizmetler de yer almaktadır (Avgoustis ve Achana, 2002). Birincil kaynaklar turist ziyaretlerinin temel nedenlerini oluştururken, ikincil ve ek kaynaklar, birincil kaynakların çekiciliğine katkıda bulunan ve turizmin başarısında rol oynayan önemli kaynaklardır.

Çizelge 2.1. Turizm kaynakları (Jansen-Verbeke, 1986; Sharma, 2004: 235)

<table>
<tr><td colspan="2">BİRİNCİL KAYNAKLAR</td></tr>
<tr><td>Faaliyet Yeri</td><td>Boş Zaman Faaliyet Ortamları</td></tr>
<tr><td>Kültürel Tesisler
• Müzeler ve sanat galerileri
• Tiyatrolar
• Konser salonları
• Sinemalar
• Kongre merkezleri
• Ziyaretçinin ilgisini çeken diğer etkinlikler

Spor Tesisleri
• Kapalı ve açık spor alanları

Eğlence Tesisleri
• Gece kulüpleri
• Gazinolar
• Etkinlikler
• Festivaller</td><td>Fiziksel Özellikler
• Tarihi sokak dokusu
• İlginç yapılar
• Antik anıtlar ve heykeller
• Dini yapılar
• Parklar ve yeşil alanlar
• Su yapıları, kanallar, nehir kenarları
• Limanlar

Sosyo-Kültürel Özellikler
• Canlı (hareketli) mekanlar
• Dil
• Yerel gelenekler ve giysiler
• Kültürel miras
• Sıcakkanlılık (misafirperverlik)
• Güvenlik</td></tr>
<tr><td colspan="2">İKİNCİL KAYNAKLAR</td></tr>
<tr><td colspan="2">• Oteller-konaklama tesisleri
• Yiyecek ve içecek tesisleri
• Alışveriş merkezleri
• Çarşı ve pazarlar</td></tr>
<tr><td colspan="2">EK KAYNAKLAR</td></tr>
<tr><td colspan="2">• Erişilebilirlik
• Şehir içi ulaşım
• Park olanakları
• Turizm danışma ofisleri, işaretler, rehberler, haritalar, broşürler</td></tr>
</table>

Tarihsel çevrenin turistik çekiciliğini ortaya koyan bu kaynaklar söz konusu çevrede turizmin gelişimi için önemli potansiyellerdir. Bu potansiyellerin varlığı ziyaretçilerin deneyimlerinin kalitesinin ve yerel halkın yaşam kalitesinin arttırılması açısından önemlidir. Bu potansiyelleri bünyesinde barındıran tarihi çevrelerde kültür turizminin başarı oranı daha yüksektir. Tarihsel çevrede kültür turizminin başarılı bir şekilde var olması tarihsel ve kültürel değerlerin yaşatılarak korunmasına da bağlıdır. Kültür turizmi şüphesiz, bir yerin kimliğinin, mimarisinin, yaşam tarzının, ya da en genel anlamda kültürünün başka insanlar tarafından tanınmasına ve deneyimlenmesine olanak tanımaktadır. Bunun yanında, ev sahibi topluluk için de istihdam, gelir artışı gibi ekonomik faydalar sunmakta, onların kültürlerini yaşatmaları için motivasyon sağlayarak koruma bilincini oluşturmaktadır. Bu ise, tarihsel ve kültürel değerlerin korunmasını ve yaşatılmasını kolaylaştırmaktadır.

Kültürel mirasın tüm dünyanın ortak mirası olduğu, bu sebeple korunmasının, kullanılmasının ve yaşatılmasının tüm insanlığın ortak sorumluluğunda olduğu kabul görmüş bir gerçektir. 1948 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 27'inci maddesinde; "herkes, toplumun kültürel yaşamına serbestçe katılma, güzel sanatlardan yararlanma, bilimsel gelişmeye katılma ve bundan faydalanma hakkına sahiptir" ifadesi yer almaktadır. Logan; bireylerin veya toplulukların, kendi kültürel miraslarından yararlanma ve bu mirası devam ettirme haklarının olduğunu savunmaktadır. Logan burada 'topluluklar' kavramını; coğrafya (yerel halk), ortak kültürel özellikler (dil veya din gibi), siyasi ortaklıklar (aynı ülkenin vatandaşı olmak gibi), ya da kişisel özellikler (yaş, cinsiyet, cinsel tercihler vb.) gibi kavramlar üzerinden tanımlamaktadır (Logan, 2014: 160). Bu ortak mirastan yararlanmaya olanak tanıyan turizm, tarihi çevreler üzerinde olumlu ve olumsuz önemli etkilere sahiptir. Turizmin tarihi çevreler ve kültürel miras üzerindeki etkileri farklı disiplinlerden birçok araştırmacı tarafından ele alınmıştır.

Andereck, Valentine, Knopf ve Vogt; turizmin gelişiminden kaynaklanan sonuçların genellikle üç kategoriye ayrıldığını iddia etmektedirler. Birincisi, vergi geliri, artan iş olanakları, ek gelir, enflasyon ve yerel kamu borcu, vergi yükü gibi unsurları içeren ekonomik etkilerdir. İkincisi, geleneksel el sanatları ve törenlerin yeniden canlandırılması, kültürlerarası iletişim ve anlayışın artması, suç oranlarının artması ve geleneksel kültürlerdeki değişiklikler gibi unsurları içeren sosyokültürel etkilerdir. Üçüncüsü ise, parkların ve yaban hayatının korunması, kalabalık, hava, su ve gürültü kirliliği, yaban hayatının imhası, vandalizm ve çöp sorunu gibi çevresel etkilerdir (Andereck, Valentine, Knopf ve Vogt, 2005). Turizm, ekonomik, sosyokültürel ve çevresel anlamda olumlu etkiler yaratabildiği gibi olumsuz sonuçlar da doğurabilmektedir.

Liburd ve Edward da benzer şekilde; turizmin etkilerini dört kategoride ele almaktadırlar: ekonomik, çevresel, sosyal, kültürel. Hem doğal hem de yapılı çevrenin kalitesi turizm için çok önemlidir. Çünkü söz konusu bu çevreler turizmin gelişimine kaynaklık etmektedirler. Turizm gelişirken, diğer taraftan bu kaynakları kademeli olarak tahrip edebilecek olumsuz etkileri de doğurmaktadır (Liburd ve Edward, 2010: 21). Çizelge 2.2.'de; Liburd ve Edward'ın ele aldığı, turizmin ekonomik, çevresel, sosyal ve kültürel açılardan yarattığı pozitif ve negatif etkiler yer almaktadır.

Çizelge 2.2. Turizmin pozitif ve negatif etkileri (Liburd ve Edward, 2010: 22-24)

	OLASI POZİTİF ETKİLER	OLASI NEGATİF ETKİLER
EKONOMİK ETKİLER	-Hanehalkı gelirine ve yaşam standardına katkıda bulunan yerel üretimi teşvik eder -Yeni işletmelerin yatırım yapmasını, yerel işletmelerin büyümesini ve kar elde etmelerini sağlar -İstihdam olanaklarını arttırır -Ulusal ekonomi için döviz kazancı sağlar -Su, kanalizasyon sistemleri, yollar, elektrik, telefon, bilgi teknolojisi ve toplu taşıma gibi alanlarda gelişimi ve altyapı harcamalarını iyileştirir -Yerel topluluklar için ek geçim olanakları sunar -Yerelde küçük ölçekli işletmelerin gelişimi yerel ekonomide çeşitliliği kolaylaştırır -Doğal ve kültürel miras çekicilikleri için kendi kendini finanse eden mekanizmanın oluşumunu destekler ve böylece koruma aracı rolünü üstlenir -Yerel halk tarafından üretilen kültürel el sanatları ürünlerinin satışı yoluyla yerel kültürün korunmasına ekonomik destek sağlar -Kadınlar ve dezavantajlı gruplar için iyi bir işveren olabilir ve böylece ekonomik statülerini yükseltebilir	-Ürün ve servislerin kıtlığına sebep olabilir, fiyatlarını arttırır -Arazi ve konut fiyatlarını, yerel alım gücünün ötesinde, arttırır -Kamu hizmet ve tesislerine olan talebi arttırır -Vergileri arttırır -Tek sektöre ekonomik bağımlılığı arttırır -Bir bölgenin ekonomik hassasiyetini arttırabilir -Altyapı ve hizmetlerin arttırılması için daha yüksek düzeyde kamu borcu ve/veya daha yüksek vergiye sebep olabilir -Yerel istihdamın düşük seviyede veya vasıfsız, mevsimsel, düşük ücretli ve yarı zamanlı sağlanmasına sebep olabilir
ÇEVRESEL ETKİ	-Nispeten temiz bir endüstri türüdür -Doğal kaynakların korunmasını teşvik eder -Çevre kalitesini korumak adına gerçekleştirilen idari ve planlamaya ilişkin kontroller için gelir sağlar	-Küresel ısınmada etkili olan önemli bir karbon ayak izine sahiptir (özellikle havayolu ulaşımının gelişimine bağlı olarak) -Hava kalitesi, su miktarı, kalitesi ve kullanımı üzerinde olumsuz etkiler yaratır -Atık üretimi, geri dönüşüm uygulamaları, kaynakların kullanımı, doğal manzarada bozulma, doğal alanların kalitesinin bozulması gibi sonuçları doğurur -Doğal olmayan türlerin, toksinlerin ve kirleticilerin oluşmasına sebep olur -Habitatın tahribatına ve yaban hayatı üzerine doğrudan etki eder
SOSYAL ETKİ	-Sosyal veya ulusal önyargıların kaldırılmasında etken olabilir -Toplumda uzlaşmayı iyileştirebilir ve olumlu yönde sosyal değişimi teşvik edebilir -Destinasyonda yer alan sivil katılımını ve yerel gururu teşvik edebilir -Barışı destekleyici bir güç rolünü üstlenebilir -Kültürel geleneklerden gurur duyulmasını teşvik eder -Yerli halkın yaşam kalitesini iyileştirir -Rekreasyon olanaklarını geliştirir -Güvenliğin kalitesini arttırır	-Fuhuş, uyuşturucu kullanımı, suç oranlarında artışa sebep olur -Giderek artan yoğun ve hareketli bir toplum ve kişisel yaşama sebep olur -Turizmin mevsimsel doğası, göçmen işgücünü ve akabinde sosyal problemleri teşvik eder -Hizmetler, tesisler ve rekreasyonel olanaklar yüzünden turistler ve yerel sakinler arasında rekabet ve çatışmaya sebep olabilir -Turistler yerel geleneklere ve ahlaki değerlere saygı göstermeyebilir -Ziyaretçi davranışları yerel halk tarafından 'müdahaleci' olarak algılanabilir.
KÜLTÜREL ETKİ	-Kültürlerarası uzlaşmayı ve küresel iletişimi kolaylaştırır -Farklı toplulukların ve kültürlerin tanınmasını sağlar, imajını geliştirir -Kültürel alışverişi teşvik eder -Yerel halkın kültürel kimliğini korur -Tarihi ve kültürel tanıtımlara talebi arttırır -Mutfak, müzik, dans, giyim, el sanatları ve benzeri gibi yerel etnik ve kültürel kimliğin korunması ve yeniden canlandırılmasına öncülük eder	-Dini ritüeller, geleneksel etnik törenler ve festivaller turistlerin beklentilerine göre şekillendirildiğinde, yerel kültürler metalara dönüşebilir -Geleneksel kültürel etkinliklerin, sanat ve zanaatların kültürel değerini hem ev sahibi toplumun hem de ziyaretçilerin düzeyine indirgeyebilir veya yok edebilir -Kültürel ifadelerin, ritüellerin turistlerin zevklerine göre uyarlanması ya da gerçek hayatlarmış gibi gösterilmesi otantikliğin kaybolmasına sebep olabilir -Tarihi alanların ve binaların korunmasız olduğu durumlarda bu alanların bozulması, geleneksel olarak inşa edilmiş çevrenin değişim geçirmesi ya da tamamen ortadan kaldırılması, dini/manevi öneme sahip yapıların, turistik tesislere yer açmak için yerinden edilmesi sebepleriyle kültürel bozulmaya neden olabilir

Kültür paylaşıldığında, turizm ve miras bir arada var olur, böylece turizm gelirleri miras değeri olan çevreleri korumak ve sürdürmek için kullanılabilmektedir. Ancak, kültür sömürüldüğünde, turizm yerel ekonomide merkezi hale geldiği için, ticari değerlerin koruma değerleri üzerinde belirgin bir baskısı vardır. Bu noktada kültürel miras, miras ürününün ve tüketicilerin pazarlanmasında yer alan uluslararası kuruluşların tercihi, modası ve tecrübeleri ile sınırlandırılmış bir seçim sürecine duyarlı bir tüketici ürünü haline gelmektedir. Turistik faaliyetler ve artan turist sayısı mekânsal dönüşüm sürecine neden olmaktadır. Mekânın morfolojisi, fiziksel ve işlevsel yapı ve kamusal alan kullanımındaki değişimlerin hepsi bu dönüşüm sürecine katkıda bulunmaktadır (Nasser, 2003).

MacCannell, turizmi, kültürel üretimlerin doğasını araştırmak için ideal bir arena olarak tanımlamaktadır (MacCannell, 1976: 25, Richards, 1996: 22). Bir yerin kültürünü keşfetmek ve tanımak amacını taşıyan kültür turisti, kendini bu anlamda motive ederken, kültürel olarak inşa edilen mirasa ekonomik anlamda teşvik sunmaktadır. Fakat bununla birlikte; çok sayıda turist kitlesi, mirasa katıldıkları yerel topluluklara, hem inşa edilenler açısından (ulaşım yolları, otoparklar, güvenlik vb.) hem de yaşam tarzı (kültür şoku, ticarileşme vb.) üzerinde önemli maliyetler yaratabilmekte, ekonomi ve toplumda zararlı değişiklikler meydana getirebilmektedirler. Elde edilen faydaların düzeyi ve oluşan maliyetlerin her ikisi de yüksek olduğundan ve turizmden faydalananlar maliyetleri karşılayanlar olmadığı için, ikisi arasında bir dengenin sağlanmasının gerekliliği vardır (Lichfield, 2009: 215).

Tekeli; turizmin, özellikle de kitlesel turizmin, çevrenin birçok değerini aşındırdığını, anlam olarak içini boşalttığını, ona yeni ucuz anlamlar yüklediğini, bu olumsuz etkilere karşılık koruma adına turizmin gelişmesine karşı çıkmanın da çözüm olmayacağını ifade etmektedir. Bu nedenle turizm ile kültürel çevrenin değerlerine duyarlılığın bir arada yaşayabilmesi için ayrıntılı analizlere ihtiyaç vardır. Bir yerde turizmin gelişmesi ile akabinde, ulaşım ve haberleşme bağlantıları gelişmekte, söz konusu yer turistik tesislerle donatılmaktadır. Böylece, bir yerin otantikliği ve kimliği yani tahrip olmamış doğal ve kültürel özellikleri turizm sanayisi aracılığıyla pazarlanmaktadır. Bu da o yerin otantikliğinin ve kimliğinin sürdürülmesini zorlaştırmaktadır. Ancak söz konusu çevrede yaşayan yerli halk, turizmin sağlayacağı gelirlerden yararlanmak adına, turistlerin otantiklik beklentilerini karşılayabilmek için geleneklerini bu beklentiler doğrultusunda yeniden üreteceklerdir. Böylece yerellik bir gösteri mekânına dönüşecek, aldatıcı yüzeysel imajlar taşımaya başlayacaktır. Tekeli, bu dönüştürme baskısını ortadan kaldırmak için iki farklı öneri

sunmaktadır. Birincisi; tarihsel olandan farklı, özgün, yaratıcı, kitchleşmeyen[1] gösteri mekânları oluşturarak yeni ve kendi tarihi olacak bir kültürel çevre yaratmaktır. İkincisi ise; kitlesel turizm mekânları ile kültürel turizm mekânlarını ayırmak, otantik olanın kendisini dönüştürmesine gerek bırakmamaktır (Tekeli, 2009: 134,135).

MacCannell; turizmde, her şeyin potansiyel bir cazibe nesnesi olabileceğini savunmaktadır. Önemli olan; birinin başka bir kimseye o nesnenin görülmeye değer bir nesne olduğuna dikkat çekmesidir. Bu kaygı ile gerçekleştirilen girişimler çoğu zaman, nesnenin yüceltilmesi, kutsallaştırılması, çerçevelenmesi hatta yeniden üretilmesi şeklinde gerçekleşmektedir (MacCannell, 1999: 42-48, Urry, 2002: 10).

Mishan; bir zamanlar sessiz/sakin olan yerler turizm için rekabetçi bir kapışmayla gün yüzüne çıkarıldığında, hayranlık duyulan eserler, güzellikler ve tarihe duyulan ilgi paralı yığınlara açıldığında, turizmin, bunların telafi edilemez biçimde yok edilmelerine yol açtığını ileri sürmektedir. Az sayıda insanın zevk aldığı ve özgürce tadını çıkardığı şeyi kalabalıklar mutlaka tahrip etmektedirler (Mishan, 1969: 141, 142, Urry, 2002: 40).

Görüldüğü üzere, turizmin tarihi çevreler üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkileri mevcuttur. Tüm dünyanın ortak mirası olarak; tarihi çevre ve onu oluşturan kültürel miras, onlardan faydalanırken gelecek kuşaklara da tahrip etmeden aktarmakla yükümlü olduğumuz değerlerdir. Kültür turizmine kaynaklık eden söz konusu bu değerlerin korunarak yaşatılması, turizmin sürdürülebilirliği açısından da önem taşımaktadır. Bu nedenle sürdürülebilirlik kavramı hem koruma için hem de turizm için ele alınması gereken bir kavramdır.

2.2. Tarihi Çevrede Sürdürülebilir Turizm

Sürdürülebilirlik, çevre hareketi içinde ortaya çıkan, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonunun 1987 yılında yayımlanan 'Ortak Geleceğimiz Raporu'nda (Brundtland Raporu) geliştirilmiş bir kavramdır ve 1992 yılında Rio Çevre ve Kalkınma Konferansıyla evrensel olarak benimsenen bir ilke haline gelmiştir (Tekeli, 2009: 132, 185). Raporda;

[1] **Kit(s)ch**: Toplu tüketime sunulmuş kötü zevk örneği (rüküş) nesne, dekor, sanat yapıtı vb.; kötü zevki isteyerek abartılı bir şekilde ortaya koyan sanat akımı ve ürünleri (Hasol, 2002: 272)

“insanlık, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden günümüzün ihtiyaçlarını karşılamasını sağlamak için kalkınmayı sürdürülebilir kılma yeteneğine sahiptir” denilmektedir (WCED, 1987).

Rodwell, sürdürülebilirlik endişesinin başlangıcını, savaşlar, nüfusun artması, ormanların yok edilmesi ve çölleşme, habitat, hayvan türleri ve biyolojik çeşitliliğin kaybı, kuraklık ve kıtlık, doğal kaynak rezervlerinde azalma, toksik atıklar ve hava kirliliği, endüstriyel kazalar, asit yağmuru ve ozon tabakasının incelmesi, küresel ısınma ve iklim değişimi gibi etkenlere bağlamaktadır (Rodwell, 2007: 47). Turizmde sürdürülebilirlik kaygısı ise benzer şekilde, kültürel miras öğelerinin turizm amaçlı pazarlanması sonucu elde edilen faydalara karşılık oluşan ekonomik, çevresel, sosyal ve kültürel maliyetlerin, kültürel miras ve turizm arasında ortaya çıkardığı çatışma ile başlamıştır. Bu çatışma durumunun ortadan kaldırılması koruma ile turizm arasında ki dengenin başarılı bir şekilde sağlanmasına bağlıdır. Sürdürülebilir turizm çalışmaları bu çatışmadan kaynaklanabilecek olası olumsuz etkileri en aza indirmeyi, elde edilecek faydaları ise maksimize etmeyi amaçlamaktadır.

Dünya Turizm Örgütü’nün (WTO) yaptığı tanıma göre sürdürülebilir turizm; “turistlerin ve yerel halkın ihtiyaçlarını gelecek için olanakları koruyarak ve geliştirerek karşılayan, kültür bütünlüğünü, zorunlu ekolojik süreçleri, biyolojik çeşitliliği ve yaşam destek sistemini korurken, ekonomik, sosyal ve estetik ihtiyaçları karşılayan turizm” dir (WTO, 1998: 21; Sağıroğlu, 2016).

Başka bir ifadeyle; turizmde sürdürülebilirlik, turizme kaynaklık eden bölgesel/yerel özelliklerin korunarak geliştirilmesi, çekiciliklerinin devamının sağlanması şeklinde ifade edilmektedir. Sorumlu turizm, yumuşak turizm, yeşil turizm, ekoturizm ve etik turizm olarak da adlandırılan sürdürülebilir turizm yaklaşımı; doğa ile uyumlu turizm faaliyetleri, yerel mirasın korunması, yerli halkın turizme ilişkin planlama ve uygulama süreçlerine aktif katılımı, turizmin çevre üzerinde yaratacağı etkilerin ölçülmesi, taşıma kapasitesinin hesaplanması, sürdürülebilir turizm göstergelerine göre planlama sürecinin hayata geçirilmesi gibi temel konuları içermektedir (Çalık ve Batman, 2015).

Sürdürülebilir turizm, turizmin temel kaynağını oluşturan turistik çekiciliklerin –kültürel, sosyal, tarihi, doğal ve çevresel kaynakların- yer aldığı alanlarda, turizmin olumsuz etki ya da sonuçlarının en az düzeyde gerçekleştiği turistik faaliyetleri önermektedir. Plansız gelişen

turizm, fiziksel çevrede ve o çevrenin sosyo-kültürel yapısında sorunlara ve bozulmalara sebep olmaktadır. Turistik taleplerin plansız bir şekilde belli bir bölgede yoğunlaşması, alanın taşıma kapasitesinin de üstüne çıkan yığılmalara sebep olmaktadır. Turizmde taşıma kapasitesi; Dünya Turizm Örgütü tarafından, çevreye, toplumun ekonomisi ve kültürüne zarar vermeden aynı zamanda turist memnuniyetini de azaltmadan bir yerin ağırlayabileceği turist sayısını ifade etmektedir (UNEP, WTO, 2005: 75). Turizmin fiziksel çevreye etkisinin derecesiyle ilgili olarak, çevre üzerinde insan faaliyetlerinin sınırı ekolojik taşıma kapasitesini, ev sahibi toplumun turistlerin varlığına hoşgörü derecesi toplumsal taşıma kapasitesini, ziyaretçilerin bölge ile ilgili memnuniyet derecesi psikolojik taşıma kapasitesini, turizmin bölgeye sağladığı yararlar ve maliyetler arasındaki denge ise ekonomik taşıma kapasitesini ifade etmektedir (Avcı, 2007). Taşıma kapasitesinin aşılması gibi, tarihi çevrede turizmden kaynaklanan tüm olumsuz sonuçlar destinasyonun çekiciliğini olumsuz etkileyerek, turizm sektörü ile birlikte diğer sektörlerin de olumsuz etkilenmesine sebep olmaktadır.

Turizmin gelişimi, turizme ilişkin etkili politikalar üretilmesi ve programların uygulamaya konulması konularında çalışmalar gerçekleştiren Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) (Gürer, 2003: 33) ve Dünya Turizm Örgütü (WTO) turizmin sürdürülebilirliği için iki unsurun benimsenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bunlar:

1. Turizmin gelecekteki bir faaliyet olarak devam edebilmesi için koşulların doğru olmasını sağlamak
2. Çevrenin ve toplumun turizmin etkilerinden sürdürülebilir bir biçimde faydalanma yeteneğini özümsemek (UNEP, WTO, 2005: 18).

Bu unsurlara dayanarak daha etkili sürdürülebilir turizm politikalarını geliştirmek için;

- Turizmin çevre ve toplum üzerindeki olumsuz etkilerini en aza indirmek
- Turizmin yerel ekonomilere olumlu ve yaratıcı katkısını, doğal ve kültürel mirasın korunmasını, ev sahibi ve ziyaretçilerin yaşam kalitesini en üst düzeye çıkarmak temel hedeflerdir (UNEP, WTO, 2005: 18).

Swarbrooke; sürdürülebilir turizmin temel hedeflerine dayanarak turizm türlerini sürdürülebilir turizm kavramıyla uyumlu ve uyumlu olmayanlar olarak iki kategoride

sınıflandırmıştır. Swarbrooke'a göre kültür turizmi, eko-turizm, agro-turizm, turistlerin ziyaretleri esnasında çevrenin korunması ile ilgili faaliyetlere katılması esasına dayanan sorumlu turizm türleri sürdürülebilir turizm kavramına uygun turizm çeşitleridir (Swarbrooke, 1999: 19). Diğer turizm türlerine göre daha sürdürülebilir olan kültür turizmi ve tarihi çevre koruma kavramları birbirini güçlendiren unsurlar olarak görülmelidir. Bu anlayışla ortaya konan politikalar ve uygulamalar turizm maliyetlerini azaltmayı, faydaları ise güçlendirmeyi hedeflemelidir. Kültür turizmi için potansiyel niteliği taşıyan tarihsel ve kültürel değerlerin turizm için kullanımında, varlıklarını devam ettirmelerinin temel şartlarından biri olarak, sürdürülebilirlik ilke ve hedeflerine uyulması gereklidir.

2.3. Koruma Alanlarında Sürdürülebilir Turizm İlkeleri

Tarihi çevrelerde turizmin gelişiminin sağlanmasında, turizmin ortaya çıkarabileceği olumsuz etkilerin önceden kestirilebilmesinde ve önüne geçilebilmesinde, tarihi çevrelerin sonraki kuşaklara zarar görmeden ulaştırılabilmesinde önemli bir araç olan sürdürülebilirlik anlayışının geliştirilmesi ve bu doğrultuda tarihi çevreler için sürdürülebilir turizm ilkelerinin oluşturulması büyük önem arz etmektedir. Sürdürülebilir turizm ilkelerini gözeten ve bu yönde yönetilen turizm sayesinde, turizme kaynaklık eden tarihsel ve kültürel değerlerin yaşatılarak geleceğe aktarılması, yerel halkın yaşam kalitesinin yüksek tutulması, ziyaretçilerin memnuniyet derecelerinin ve deneyimlerinin kalitesinin arttırılması sağlanacaktır.

Sürdürülebilirlik ilkeleri; turizm kalkınmasının sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel yönleriyle ilgilidir ve uzun vadeli bir sürdürülebilirlik için bu üçü arasında bir dengenin kurulması gereklidir (FEST, 2011; Bora, 2018: 52). Bu bağlamda; hem ev sahibi toplumun hem de ziyaretçilerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere çevresel kaynaklardan faydalanırken temel ekolojik süreçlerin, biyolojik çeşitliliğin ve doğal kaynakların korunmasına yardımcı olmak, yerel toplumun sosyo-kültürel özelliklerine saygılı davranarak kültürel mirasın korunmasını sağlamak ve kültürlerarası hoşgörü ile iyi niyetin gelişmesine yardımcı olmak, yerel toplumda tüm pay sahiplerine adil ekonomik faydalar sağlayarak turizmin gelişmesini sağlamak gibi hedeflerin benimsenmesi gereklidir (FEST, 2011; Acuner, 2015).

Mason'a göre; sürdürülebilir turizm planlanırken göz önünde bulundurulması gereken

önemli ilkeler; talebe göre değil arza göre belirlenmelidir. Bu ilkeler; turizme ilişkin düzenlemelerin yapılması, önceliklerin yerel halka verilmesi, turizmin 12 ay canlı olacak şekilde düzenlenmesi, toplu taşıma alternatiflerinin oluşturulması, halkın katılımı, temiz enerji kullanımı, mevcut yapı stokunun kullanımı, sosyal ve kültürel kimliğin korunması, turizm yatırımlarının esnek, gelişmeye açık ve uzun vadeli olması şeklinde sıralanabilir (Mason, 2008; Durak, 2014: 71).

Koruma alanlarında sürdürülebilir turizmin sağlanmasına yönelik 1991 yılında "Koruma Alanlarında Sürdürülebilir Turizm için Avrupa Beyannamesi" hazırlanmış ve bu kapsamda 8 ilke belirlenmiştir:

1. Turizm yönetimine bütünleşik yaklaşım (ziyaretçi sayıları doğal, sosyal ve kültürel çevrenin kapasitesine göre hesaplanmalıdır. Turizm aktivitelerinin etkileri düzenli olarak planlanmalı, yönetilmeli ve çevresel, ekonomik, sosyal gereklilikler belirlenmelidir.)
2. Kaynakların korunması ve atıkların azaltılması (Koruma alanlarında turizmin yönetimi doğal kaynakların kullanımını mümkün olduğunca minimize etmeyi benimsemeli, sürdürülebilir ulaşım türlerini desteklemelidir.)
3. Koruma görevinin paylaşılması ve mirasın değerinin yükseltilmesi (turizm çevrenin yerel karakterine uygun yeni gelişme fırsatları yaratmalıdır. Bu bağlamda terkedilmiş binaların yeniden işlevlendirilerek korunmasını sağlamalıdır. Koruma sürecine gönüllü olarak katılımı sağlamak, bunun için de turizmden gelir etmeye yönelik plan ve projeleri tanımlamak gereklidir.)
4. Yerel toplulukların ilgisi (sürdürülebilir turizmin gelişimi için yerel halkın karar verme sürecine katılımı sağlanmalıdır.)
5. Yerel ekonomiyi desteklemek (turizm, yerel üretim ve ürünleri desteklemeli, bu sayede yerel ekonominin gelişmesine katkıda bulunmalıdır. Turizm, geleneksel ekonomik sektörlerin desteklenmesini önerir.)
6. Uygun ve kaliteli turizm ürünlerinin gelişimi (turistik aktiviteler söz konusu alanın yerel özelliklerine göre belirlenmelidir. Alanın doğal ve kültürel mirasının değerini ve çekiciliğini artırmak, o bölgede uygun ölçeklerde gelişmeyi sağlamakla mümkün olabilir.)
7. Eğitim ve uygulama (korumayı teşvik etmek ve özendirmek amacıyla, koruma alanlarında turizme yönelik üretim ve hizmetler konularında eğitim faaliyetleri hedeflenmelidir.)

8. Duyarlı pazarlama ve tanıtım (ziyaretçilerin alana ilişkin gelenek ve görenekler hakkında daha fazla bilgi sahibi olmalarını sağlamak, yöreye özgü değerleri vurgulamak, ziyaretçilerin yönetimine yardımcı olmak, sezon dışı dönemlerde de bu alanların ziyaretini teşvik etmek amacıyla pazarlama ve tanıtım eylemleri gerçekleştirilmelidir.) (Gürer, 2003: 38, 39).

İngiltere'de 1988 yılında, turizm endüstrisinin gelişiminden olumsuz etkilenen insanların haklarını savunmak ve çevrelerini korumalarına yardımcı olmak amacıyla kurulan "Tourism Concern" isimli sivil toplum örgütü (URL 1) sosyo-kültürel ve çevresel unsurlar arasında daha eşit bir dengeyi sağlamaya yönelik bir dizi ilkeler seti hazırlamıştır (Holloway, 2009: 117). 1992 yılında hazırlanan 10 maddelik ilkeler seti şu şekildedir:

1. Kaynakları sürdürülebilir şekilde kullanmak
2. Aşırı tüketimi ve atıkları azaltmak
3. Çeşitliliği korumak
4. Turizmi planlamaya dahil etmek
5. Yerel ekonomileri desteklemek
6. Yerel ekonomileri dahil etmek
7. Yerel halka ve paydaşlara danışmak
8. Personeli eğitmek
9. Turizmi güvenilir bir şekilde pazarlamak
10. Araştırma ve gelişimi taahhüt etmek (Holloway, 2009: 117).

Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) tarafından 2003 yılında hazırlanan sürdürülebilirlik ilkeleri ise şu şekilde sıralanmıştır (McKercher, 2003; Bora, 2018: 53):

1. Turistik bir varlık olarak çevre önemli bir değere sahiptir. Bu nedenle kısa dönemli değerlendirmeler ve planlar ile sonraki kuşaklara aktarılması gereken varlıklar tahrip edilmemelidir.
2. Turizm, hem destinasyon ve ziyaretçiler için hem de toplum için yararlı olabilecek bir faaliyet alanı olarak kabul edilmelidir.
3. Turizmin kaynaklara zarar vermesi ve yok etmesinin önüne geçilmesi, kaynaklar üzerindeki geri döndürülemez etkilerinin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bu nedenle turizm ve çevre arasındaki ilişkinin sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi

zorunludur.

4. Turizm faaliyetleri bölgenin doğa ve karakterine saygılı bir biçimde gerçekleştirilmelidir.
5. Bütün destinasyonlarda ziyaretçilerin ve ev sahibi toplumun ihtiyaçları arasında uyum sağlanmalıdır.
6. Zaman içerisindeki değişikliklere uyum sağlayabilmek için sürdürülebilirliğin ilkelerinden ödün verilmemelidir.
7. İlkelerin gerçekleşmesini sağlamak için turizm sektöründe rol alan tüm aktörler; yerel yönetimler, özel işletmeler ve diğer kurumlar, ilkelere bağlı bir biçimde birlikte çalışmalıdır.

Avrupa Tarihi Kentler ve Bölgeler Birliği (EAHTR) 2010 yılında hazırladığı Tarihi Kentlerde Sürdürülebilir Kültür Turizmi Rehberi'nde sürdürülebilir kültür turizmi için 12 ilke belirlemiştir (EAHTR, 2010: 4, 5). Bu ilkelere ÇEKÜL Vakfı ve Tarihi Kentler Birliği tarafından 2012 yılında "Sürdürülebilir Kültür Turizmi için Kamu-Yerel-Sivil-Özel İşbirliği" başlıklı kılavuzda da yer verilmiştir. Sürdürülebilir Kültür Turizmi için 12 temel ilke şu şekildedir:

1. Tarihi kentlerin yerel yöneticileri, öncelikle kültürün ve tarihi mirasın değerinin bilincinde olmalı, bu değerleri turizmin getirisinin üstünde tutmalıdır.
2. Kültür turizmi uygulamalarında; özgünlük ve farklılıklara, yerel kültürlere ve inançlara saygı geçerli olmalıdır.
3. Kültür mirası öğeleri korunmalı ve kültür turizmi bu amaca hizmet etmelidir.
4. Kültür turizmi yerel toplumun ihtiyaçlarına sorumlulukla yaklaşmalı ve ziyaretçiler bu konuda bilgilendirilmeli, kültür turizmi etkinlikleri de ev sahibi toplum tarafından onaylanmalıdır.
5. Kültür turizmi sürdürülebilir kalkınma hedeflerini desteklemelidir.
6. Belediyeler, yerel topluluklar ve işyerleri gibi yerel paydaşlar kültür turizminin geliştirilmesi sürecinin içinde yer almalıdır.
7. Kültür turizmi yerel toplumun tümüne eşitlikçi yarar sağlamalıdır.
8. Kültür turizmi ziyaretçilerin ihtiyaçlarına cevap vermeli, yüksek kaliteli bir deneyim yaşatmayı amaç edinmelidir.
9. Karbon salınımını düşürecek önlemler alınmalı, su ve enerji gibi kıt kaynaklar korunmalı ve çöp üretimi düşürülmelidir.
10. Kültür turizmi sürdürülebilir bir ulaşım sistemi üzerine kurulmalıdır.
11. Turizmin etkileri ve topluma maliyeti tüketicilere ve üreticilere uygulanan fiyatlara yansıtılmalıdır.
12. Kültür turizminin yönetim ve gelişimi değişime açık olmalıdır (Tarihi Kentler Birliği, ÇEKÜL, 2012: 16).

Sürdürülebilir turizmin sağlanabilmesi için bütüncül bir yaklaşım ve uzun vadeli bir planlama gereklidir. Sharpley'e göre; kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve fiziksel ve sosyo-kültürel kapasiteler dahilinde turizmin uygun şekilde geliştirilmesi için benimsenmesi gerekli sürdürülebilir turizm prensipleri şu şekildedir:

1. Sosyo-kültürel ve doğal kaynakların korunması ve sürdürülebilir kullanımı turizmin geleceği için çok önemlidir. Bu sebeple, turizm çevresel sınırlar dahilinde, doğal ve beşerî kaynakların uzun süreli kullanımına yönelik planlanmalı ve yönetilmelidir.
2. Turizm planlaması, gelişimi ve işletmesi ulusal ve yerel sürdürülebilir kalkınma stratejilerine entegre edilmelidir. Özellikle, farklı turizm türlerinin gelişimi ve bunların mevcut arazi ve kaynak kullanımları ve sosyo-kültürel faktörlerle ilişkileri göz önünde bulundurulmalıdır.
3. Turizm, çevresel maliyetleri ve faydaları dikkate alarak çeşitli yerel ekonomik faaliyetleri desteklemeli, ancak turizmin bir bölgenin ekonomisine hâkim bir faaliyet alanı haline gelmesine izin verilmemelidir.
4. Hükümetin ve endüstrinin desteğiyle turizmin planlanması, geliştirilmesi ve kontrolüne ilişkin süreçlere yerel halkın katılımı teşvik edilmelidir. Turizmin sağladığı faydaların eşit şekilde dağıtılmasını sağlamak için yerli halkın, kadınların ve azınlık grupların sürece dahil edilmesine özellikle önem verilmelidir.
5. Tüm bireyler, kurum ve kuruluşlar; bölgenin kültürüne, ekonomisine, yaşam biçimine, çevreye ve siyasi yapılara saygı göstermelidir.
6. Turizm içindeki tüm paydaşlar daha sürdürülebilir turizm biçimleri geliştirme ihtiyacı konusunda eğitilmelidir.
7. Etkileri izlemek, sorunları çözmek ve yerel halkın ve diğerlerinin değişikliklere cevap vermesini sağlamak ve fırsatlardan yararlanmak için turizmin gelişmesi ve işletilmesinin tüm aşamalarında araştırma yapılmalıdır.
8. Olası çatışmalardan kaçınmak ve faydaları optimize etmek için turizmin gelişimi ve yönetiminde yer alan tüm kurumlar ve kuruluşlar, işletmeler ve bireyler ile iş birliği yapılmalı ve birlikte çalışılmalıdır (ETB, 1991; Eber, 1992; EC, 1993; WTO, 1993; WTO/WTTC, 1996, Sharpley, 2009: 50).

Ruoss ve Alfare; sürdürülebilir bir turizm endüstrisi elde etmek ve sonraki nesiller için sermaye niteliğinde olan miras kaynaklarının korunmasını yaygınlaştırmak adına yerel ve/veya yerli topluluk temsilcilerinin, korumacıların, turizm operatörlerinin, mülk

sahiplerinin, politika belirleyicilerin, ulusal kalkınma planlarını hazırlayanların ve saha yöneticilerinin katılımı ve iş birliğinin gerekliliğine vurgu yapmaktadır (Ruoss ve Alfarè, 2013: 64). Bunun yanı sıra tarihi çevrelerde sürdürülebilir kültür turizminin sağlanması için belirlenen ilkelere uygun olarak gerçekleştirilen turizm faaliyetleri hem tarihi ve kültürel mirasın hem de turizmin sürdürülebilir olmasını sağlayacaktır.

Sürdürülebilirliğe ilişkin ilkeler genel olarak değerlendirildiğinde; ilkelerin temel odak noktasının çevre, toplum ve ekonomik kalkınma olduğu görülmektedir. Bu üç unsur arasında dengeli bir ilişki, ilkelerin temelini oluşturmaktadır. Tarihi çevrede turizm sektörünün temel kaynaklarını tarihsel ve kültürel değerler oluşturmaktadır. Bu kaynakların kullanımında sürdürülebilirlik ilkelerine uyulması turizmin tarihi çevrede başarılı olmasının temel şartlarından biridir (Pelit, Baytok ve Soybalı, 2015; Bora, 2018:53).

Sürdürülebilir turizme ilişkin incelenen literatürün ortaya koyduğu ilkelerin ortak paydada buluştuğu, örneklem alan Tokat Kentsel Sit Alanının değerlendirilmesinde dikkate alınacak "sürdürülebilir turizm ilkeleri" aşağıdaki gibidir.

1. Turizm bütünleşik bir yaklaşımla yönetilmelidir.
2. Turizmin kontrollü gelişebilmesi için hem korumanın sağlanmasına hem de turizmin gelişmesine olanak sağlayacak turizm gelişim planları yapılmalıdır.
3. Turizm yerel ekonomiyi desteklemeli ve yerel halka gelir sağlamalıdır.
4. Terkedilmiş ya da özgün işlevi ile kullanımı devam ettirilemeyecek yapıların yeniden işlevlendirilerek korunması sağlanmalıdır.
5. Turizm ziyaretçilerin ihtiyaçlarına cevap vermeli, yüksek kalitede bir deneyim yaşatmayı amaçlamalıdır.
6. Turizmin geliştirilmesinde tüm paydaşlar (yerel yönetimler, özel işletmeler, sivil toplum kuruluşları ve diğer kurumlar) birlikte çalışmalıdır.
7. Yerel halkın tüm süreçlere katılımı sağlanmalı, halk bilinçlendirilmeli ve eğitilmeli, korumaya ortak edilmelidir.
8. Yerel kültürlere, inançlara, özgünlük ve farklılıklara saygılı olunmalıdır.
9. Kaynakların korunması, atıkların azaltılması sağlanmalı, yenilenebilir enerji kullanımı desteklenmelidir.
10. Farklı turizm türlerinin gelişimi desteklenmelidir.
11. Etkin pazarlama ve tanıtım faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır.

2.4. Koruma ve Turizm İlişkisi Bağlamında Örnekler

Tarihi çevrede turizm talebini doğuran değerlerin korunması ve yaşatılması, sürdürülebilir turizmin gelişmesinin sağlanması için bu alanlara yönelik tasarlanan planlama çalışmalarında, sürdürülebilir turizm ilkelerinin benimsendiği bir yaklaşım önem taşımaktadır. Günümüzde bu önemli tarihi kentlerden, York (İngiltere), Brugge (Belçika), Beypazarı (Ankara) ve Safranbolu (Karabük) izledikleri politikalar ve ilkeler ile hem önemli bir turizm merkezi haline gelmiş, hem de sahip oldukları tarihi dokuyu koruyabilmişlerdir. Koruma ve sürdürülebilir turizm ilişkisi bağlamında bu örneklerin incelenmesi önemlidir.

York-İngiltere

Orta çağ karakteriyle popüler olan York Şehri, 11'inci yüzyıldan itibaren Kuzey İngiltere'de önemli bir dini merkez olarak kurulmuştur. Avrupa'nın en büyük Gotik katedrali York Minster, 15'inci yüzyılda tamamlanmasından bu yana, York'un en önemli ziyaretçi mekanıdır. 19'uncu yüzyılda ana hat demiryolunun tamamlanması, kentin önemli bir demiryolu merkezi olarak önemini korumasına yardımcı olmuştur. 1975 yılında kentte kurulmuş olan Ulusal Demiryolu Müzesi kent için önemli bir diğer turistik cazibe unsuru olmuştur (Orbaşlı, 2002: 68-69).

York'ta korumaya yönelik ilk çabalar, büyük ölçüde York sakinlerinin ilgisine ve özverisine bağlı olmuştur. 1960'larda henüz planlama alanları ortaya konmamıştır ve belirli dönemlere ait binalardan yalnızca birkaç örneği muhafaza edilmiş ve korunmuştur. 1967 yılında hazırlanan bir fizibilite raporuyla, York'un gelecekteki yol ağı için önem arz ettiği iddia edilen ve yetkililerce de desteklenen yeni çevre yolu önerisi halkın protestolarıyla geri çekilmiştir. Bu çevre yolunun inşa edilmesi birçok Gürcü mülkünün yıkılmasına yol açacağından, halk "York 2000" adı altında bir grup kurarak dilekçeler imzalamış, gayri resmi toplantılar yaparak tepki göstermiştir (Cummin, 1972: 1; Orbaşlı, 2002: 68-69).

Bu gelişmelere paralel olarak, İskan Bakanı, Yerel Yönetim ve Belediye Meclisleri Bath, Chester, Chichester ve York'un tarihi kentleri hakkında bir rapor hazırlamıştır. Mimar / plancı Lord Esher tarafından yürütülen York çalışması, sadece tarihi kentin varlıklarını tanımlamakla kalmamış, aynı zamanda boş mülklerin yeniden kullanımı için önerilerde bulunmuştur. Esher Raporu, yeni trafik düzenleri, otopark ve yayalaştırma ile ilgili önerileri

ve ayrıntılı maliyet analizleri ile birlikte çevre yoluna alternatifler önermiştir. Rapor zamanın yerel yöneticileri tarafından eleştirilmiş ve reddedilmiş, bununla birlikte yerel halk tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. York halkı tarafından uygulunan baskı neticesinde, yetkililerce planlanan şehir içi yolu hiç inşa edilmemiş ve York bu sayede iyi korunmaya devam etmiştir. 1967 tarihli Esher Raporu ve sivil toplum hareketi, yerel otoritelerin tarihi kentin büyük bir kısmını koruma alanı olarak belirlemesini sağlamıştır. 1966 yılında başlayan şehir planlaması adıyla bilinen bir kentsel dönüşüm girişimi kapsamındaki restorasyon çalışmaları kamu ve özel sektör hibeleri ile desteklenmiştir. Bu finansman ortaklığı, kapsamlı ve yüksek kaliteli restorasyonun yapılmasını önemli ölçüde sağlamış ve merkezi yönetim ile yerel yönetim arasında sürdürülen ortaklığın değerini ortaya koymuştur (York City Council 1993: 1; Orbaşlı, 2002: 69).

Belediye meclisi, kent için koruma politikalarının geliştirilmesinde kilit bir role sahiptir. 1970 yılından itibaren 1.500'den fazla tarihi bina restore edilmiş ve şehir surları içindeki alan iyi yönetilen bir koruma alanı haline gelmiştir. Meclis, korumada ön planda, York'un birçok tarihi binasının restorasyon ve onarım prosedürlerini belirlemenin yanı sıra sokaklar, meydanlar, kaldırımlar, sokak mobilyaları ve ağaçlar da dahil olmak üzere koruma alanı için bir yönetim rolü üstlenerek yardım ve danışmanlık sağlamaktadır. York vatandaşları, yerel medya, belediye meclisleri ve halka açık toplantılar aracılığıyla yeni projelerden haberdar edilmektedir (Orbaşlı, 2002: 70).

Turizm açısından, York, çok sayıda yabancı ve İngiliz turisti çeken bir turist cennetidir. York ziyaretçileri genellikle aranan zengin turistler olsa da çoğu bir günden daha az bir süre kalmaktadır. Bu kısmen, York'u Londra'ya veya Edinburgh'a bağlayan yüksek hızlı demiryolu bağlantısının uygunluğundan kaynaklanmaktadır. Bu sebeple ziyaretlerin önemli bir kısmı uzun süreli kalışa dönüşmemektedir. Ziyaretçiler uzun süreli kalışlarını York'a yakın doğal güzellikteki bölgelerde gerçekleştirmektedirler. Gündüz ziyaretçileri trafik baskısını artırmakta ve zaman zaman yerel ekonomiye çok az katkıda bulunmaktadırlar. Müzeler ve turistik tesisler sürekli arttırılmakta ve iyileştirilmektedir (Wallis, 1971: 1518; Orbaşlı, 2002: 72).

York'ta turistler için asıl cazibe merkezi, 1970'lerdeki kazılarla ortaya çıkarılmış Viking Kasabasının bir kısmının müze haline dönüştürüldüğü "Jorvik Viking Centre" dır. İngiltere genelinde ilk örnek uygulama ile Viking Kasabası, arkeolojik bulgulara dayanarak orijinal

yerinde bir yer altı müzesi olarak yeniden inşa edilmiştir. Bu kasaba, küçük elektrikli bir araç üzerinde, canlı anlatım eşliğinde, orijinal atmosferi soluyarak gezilebilmektedir. York'ta talebin düşük olduğu şubat ayında Viking Festivali düzenlenerek ilgi güçlendirilmiş, bu sayede Viking Kimliği daha da geliştirilmiştir. Bölgede hizmet ve turizm sektörü başlıca iş kaynağını oluşturmaktadır. Bununla birlikte, yaratılan işlerin birçoğu kalıcı ya da beceriye dayalı değildir ve düşük maaşlıdır (Orbaşlı, 2002: 72,73).

1985 yılında, York Şehir Meclisi tarafından, şehirdeki turizm gelişiminin yönetimi ve tanıtımının York sakinleri ve ziyaretçiler için kabul edilebilir bir biçimde harekete geçirilmesi ve koordine edilmesi amacıyla Turizm Hizmetleri Bölümü kurulmuştur (York Chamber of Trade and Commerce, 1984: 12; Orbaşlı, 2002: 73). Kentte, yerel işletmelerin ve özel sektörün karar verici etkisi turizm planlamasında oldukça belirgindir.

İngiliz Turizm Kurulunun 1972 yılında yaptığı bir araştırma, York vatandaşlarının turizmin iş için iyi olduğunu ve bunun kamu hizmetlerini ve eski binaların korunmasını mümkün kıldığını düşündüklerini bildirmiştir. Ancak trafik sıkışıklığı, sokaklarda aşırı kalabalık ve park sorunu gibi dezavantajların bulunduğunu da bildirmişlerdir (Orbaşlı, 2002: 73).

Brugge- Belçika

Belçika'nın batısında Batı Flanders'in merkezi olan Brugge, orta çağ Avrupası'nın ekonomik gelişme merkezlerinden biridir. 12'nci yüzyılda Belçika'nın ticaret merkeziyken, 15'inci ve 16'ıncı yüzyılda önemli bir sanat merkezi haline gelmiştir. Anıtsal yapıların yanı sıra 13'üncü yüzyıldan başlayarak her devre ait sivil mimari örneklerinin karakteristik cephelerini, bu cephelerin devamlılığından oluşan sokak kesitlerini şehrin her yerinde görmek mümkündür. Kentteki konutların önemli bir bölümü 17'inci ve 18'inci yüzyıllardan kalmadır (Bildiş, 2006: 22, 23). 19'uncu yüzyılın ikinci yarısından sonra Brugge'de Gotik mimari, restorasyon ve yeni projeler için ilham kaynağı olmuş, şehrin kendisi sanatsal restorasyonu desteklemeye başlamıştır. Dünya savaşlarını zarar görmeden atlatmasına rağmen, yaşanan durum nedeniyle dejenere olan şehrin görünümü ve dikkatle planlanan restorasyon hareketleri unutulmuştur. 1971 yılında mimari projeleri ve değişiklikleri yönlendirmek için Tarihi Anıtlar ve Kentsel Yenileme Departmanı kurulmuştur (Pickard, 2001: 9, 10).

1972 yılında, kentin canlanması için politika ve hedefleri içeren Brugge Master Planı hazırlanmıştır. Planın temel prensibi, Brugge'ün eşsiz karakteri olarak küçük binalarının, kıvrımlı sokaklarının ve kanallar mozaiğinin korunmasıdır. Aynı zamanda, modern yaşamın gereksinimlerini karşılamak için gerekli değişiklikleri kent dokusuna dahil etmek için çaba gösterilmelidir. Planın ana hedefleri şu şekildedir:

- Tarihi kentin merkezi canlı ve çekici kalmalıdır
- Konut işlevi optimize edilmelidir
- Kent merkezi, tipik küçük ölçekli işlevleri yerine getirmek için ideal bir ortamdır
- Tarihi miras azami ölçüde korunmalı, ancak katı ölçütlere tabi olmasına rağmen, yeni yüksek kaliteli mimari de teşvik edilmelidir
- Kent iyi düşünülmüş bir trafik planına ihtiyaç duymaktadır. Toplu taşıma araçlarının kullanımı teşvik edilmelidir
- Yerel ticarete ek olarak, turizm, ekonomik itici güç haline getirilmelidir (Baert, Beernaert, Deschaumes, Leye ve Nauwelaerts, 2012: 50).

Bu doğrultuda kentte yapılan yasal düzenlemelerle;

- Değerli anıt ve sitler tescillenmiştir. Bunlar arasında kiliseler, kuleler ve az sayıda ev bulunmaktadır. Tescilli ev sahiplerine devlet yardımı yapılmaktadır. Bu yardımların sağlıklı işlemesinde, 1974 mimari miras yılı sebebi ile Brugge'ün Belçika'da pilot kentlerden biri olarak seçilmesi etkili olmuştur.
- Yerel yönetimlere "Tarihsel Anıtlar ve Kent Yenilenmesi" birimi tarafından, kentsel yenilenme restorasyon projeleri için yardım sağlanmıştır. Bu birim, yapı ve ruhsat işleri, şehir planlama, restorasyon ve bunlar için gerekli araştırma çalışmalarında pay sahibidir
- Detay planlarının hazırlanmasında yöre halkının katılımını sağlamak için yoğun bir kampanya düzenlenmiştir. Bunun sonucu; Detay planlarının hazırlanmasında herkese söz hakkı tanınmış, Semtin ileri gelenleri ile iletişim sağlanmış, Planlar hazırlandıktan sonra, geniş halk tabakasının tartışmasına açılmıştır (Bildiş, 2006, s.24-25).

Sonuç olarak;

- İlk aşamada 60 evin restorasyonu yapılmıştır.

- 120 adet yeni konut inşa edilmiştir.
- İlk yaya yolları hizmete açılmıştır.
- Altyapı sorunu büyük oranda çözümlenmiştir.
- Trafik sorunu çok iyi çözülmüş, motorlu araç trafiği tamamen kontrol altına alınmıştır.
- Halk kentin bakımına sahip çıkmış, kirlenen yapılar devlet yardımı ile temizlenmiştir.
- Sokak görünümüne katkısı olan afiş ve tabelalar, sokak ışıkları, posta kutuları vb. elemanlar tek tipleştirilmiş, renk ve biçim açısından kontrol altında tutulmaya başlanmıştır (Bildiş, 2006, s.24-25).

2000 yılında Dünya Miras Listesine dahil olan kente, yapıların rehabilitasyonu, kamusal alanların yeniden geliştirilmesi, trafik kontrolü ve gelişen ekonomi gibi faktörler bir turizm merkezi olarak duyulan ilginin artmasına katkıda bulunmaktadır. Turizmin yarattığı yoğun baskıya karşın alınan farklı önlemlere rağmen turizmin büyümeye devam ettiği, her yıl geceleme sayısının %10 arttığı belirlenmiştir. Büyük ölçekli otellerin sayısının hızla artması, yerel küçük otel sahiplerini ve şehrin kimliğini tehdit etmektedir. Yerel yönetim, turizmi belirli alanlara yoğunlaştırarak ve otel sayısını dondurarak önlemler almaktadır. Yeni otellerin kurulmasına ancak istisnai durumlarda (örneğin, uzun süredir boş kalan ve yeni kullanımın zor olduğu tarihi binalarda) izin verilmektedir. Kentin konut işlevi, dantel dükkanları, çikolata dükkanları, hediyelik eşya dükkanları, barlar ve restoranlar gibi turizmle ilgili birçok işletme tarafından giderek azaltılmaktadır. Yerel yönetimler, mağaza sahiplerine mağazalarının boş bırakılmış ve ihmal edilmiş üst katlarını konut veya öğrenci konaklamalarına dönüştürmeleri için primlerle teşvik etmektedirler. Kentin güvenli ve keyifli bir yerleşim ortamı haline gelmesi amacıyla, genç aileleri kent merkezinde yaşamaya teşvik etmek için teşvik primi iki katına çıkarılmıştır (Baert ve diğerleri, 2012: 53,55).

Kentin tarihi merkezi, ilginç bir işlevsel karışımın korunduğu, özellikle kaliteli bir miras bölgesidir. Farklı işlevlerin bu iç içe geçmesi durumu, diğer dünya mirası şehirlerinin aksine Brugge'ün tamamen turizm tarafından ele geçirilmemesi gerçeğine katkıda bulunmaktadır. Yaşanabilir bir şehrin korunması ile en iyi turistik yer arasındaki dengenin sağlanmasının Brugge için önemli ve zorlu bir iş olduğu yetkililerce benimsenmiştir (Baert ve diğerleri, 2012: 55, 59).

Görüldüğü üzere Brugge'da turizmin ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlara karşın yerel

yönetimlerin aldığı önlemlerin yanı sıra, halkın bilinçlendirilmesi, tarihi dokunun onarımında kullanılacak mali kaynakların aynı zamanda yapıların yaşamlarını sürdürmesini sağlayan işlevlerle örtüşmesi Brugge'ün sahip olduğu değerleri koruması adına gerçekleştirilen uygulamalar arasında yer almaktadır.

Beypazarı

Ankara'nın Beypazarı İlçesi, Ankara'nın kuzeybatısında yer almaktadır ve tarihi Hititlere kadar uzanan eski bir yerleşim yeridir. Tarihi ipek yolu üzerinde yer alan Beypazarı, 19'uncu yüzyıl geleneksel sivil yapıların yanı sıra sosyal, kültürel, dini ve ticari yapılarıyla, sosyal ve kültürel değerleri ile zengin bir tarihi kent dokusuna sahiptir. Bu açıdan Beypazarı, kültür turizmi potansiyeli oldukça yüksek bir yerleşimdir (Aklanoğlu, 2010). Ayrıca, yöreye özgü gümüşçülük, bakırcılık, yorgancılık, dokumacılık gibi küçük el sanatları kültür turizmi açısından potansiyel niteliği taşımaktadır. Sahip olduğu potansiyellerin ilçenin canlandırılması amacına yönelik olarak çeşitli uygulamalara ev sahipliği yapmıştır. Uygulamalar sonucu rehabilite edilen tarihi çevre bütüncül bir yaklaşım içinde ele alınmıştır. Korumanın her türlü boyutta olması, doku kimliğini öne çıkarmış, kültürel turizmde tercih edilmesine neden olmuştur (Yazar, 2010, 165).

Beypazarı'nda gerçekleştirilen uygulamaların ilkini 1995 yılında Kültür Bakanlığı tarafından yapılan Sokak Sağlıklaştırma Projesi oluşturmaktadır. Proje; tarihi ve geleneksel sivil mimarlık örneklerinin bulunduğu Alaaddin Sokak'ta 13 konutun cephesinin yenilenmesini içermektedir (Özelçi Eceral ve Altınkaya Özmen, 2009). 2000 yılında yerel yönetimin "Beypazarı'nda tarih korunacak" sloganı ile başlattığı çalışmaların ilk aşamasında finans sağlayacak kaynağın yaratılması için özel teşebbüslerle görüşülmüştür. Özel bir şirketin finansörlüğünde 96 evin restorasyon çalışmaları tamamlanmıştır. 2001 yılında dışarıdan alınan destekler sürmüş, ve restore edilen ev sayısı 320'ye yükselmiştir (Yazar, 2010, 166-167). Tarihi Kentler Birliği tarafından 2001 yılında hazırlanan "Kültür Mirasını Koruma Proje Yarışması" adı altında yapılan ilk yarışma sonucunda Beypazarı, Özendirme Ödülüne layık görülmüştür (URL 2). Tüm bu girişimler sonrasında, turizm sektörünün gelişmesine bağlı olarak, yerel ekonomi canlanmaya başlamıştır. 1999 yılında 2.500 olan turist sayısı, 2008 yılında olağan dışı bir artış göstererek 370.000 kişiye ulaşmıştır. Bu süreçte, özel sektör, kamu ve üniversitelerin iş birliği ile çok sayıda kurum ve kuruluştan yardım ve destek sağlanmıştır. Medya aracılığıyla gerçekleştirilen tanıtım kampanyası da

sürece olumlu katkıda bulunmuştur. 2009 yılına gelindiğinde 540 tarihi evin restorasyonu tamamlanmıştır. Restore edilen evlerin bir kısmı işlevlendirilerek müze, otel, yöresel yemeklerin yapıldığı lokanta olarak değerlendirilmiştir. Bu çalışmalara ev sahipleri kadar esnafın da destek vermesi yapılan çalışmalardan hızlı sonuç alınmasını sağlamıştır. Yöre halkına, özellikle kadınlara, belediye tarafından sergi açma imkânı verilmiş, ürünlerini turistlere pazarlayabilmelerine olanak tanınmıştır. Bu sayede 2004 yılında 1000 aile geçimini turizm sektöründen sağlar duruma gelmiş, 2008 yılında da ürettiklerinden kazanç sağlayan kadınların sayısı 650'ye ulaşmıştır. Turizmin canlanması ile yöreye özgü olan el sanatları da canlanmıştır. Turizmin gelişmesinde etkili olan faktörlerden birisi, yörenin kimliğinin ön plana çıkarılması olmuştur. İlçede düzenlenen festival ve şenlikler, konserler, sergiler, doğa yürüyüşleri gibi sosyal ve kültürel faaliyetler de hem yörenin kimliğinin ön plana çıkarılmasını hem de turizmin gelişmesini sağlamıştır. Turizm sektörünün kentin ekonomisine sağladığı canlılık ile beraber diğer sektörlerdeki girişimler de artmıştır. Merkezi hükümetin yerel birimleri, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarının iş birliğinde gerçekleştirilen eğitim ve rehberlik hizmetleri, girişimcilerin desteklenmesi faaliyetleri, işgücünün eğitilmesi ve istihdamın arttırılmasına yönelik çalışmalar ve diğer sosyal hizmetler olumlu sonuçlar ortaya koymuştur. Ulusal televizyonlar ve gazeteler aracılığıyla yörenin tanıtımı etkin bir biçimde yapılmıştır (Özelçi Eceral ve Altınkaya Özmen, 2009).

Genel olarak değerlendirildiğinde, Beypazarı'nın sahip olduğu tarihi ve kültürel değerlerin korunmasında ve turizme kazandırılmasında bütüncül bir yaklaşımın benimsendiği, yöre halkının her türlü özgün faaliyetlerinin desteklenerek katılımının sağlandığı, bu sayede elde edilen ekonomik faydaya halkın dahil edildiği, finansman ihtiyacının teşvik ve özendirme yoluyla karşılandığı, eğitim aracılığıyla bilinçlendirmenin sağlandığı bir sürecin söz konusu olduğu söylenebilmektedir.

Safranbolu

Karabük İli'nin ve Batı Karadeniz Bölgesi'nin en önemli kültürel miras kenti olan Safranbolu, bir Osmanlı dönemi kentidir ve daha çok 18'inci ve 19'uncu yüzyıl geleneksel Türk toplum yaşantısını günümüze aktarmaktadır (Ceylan ve Somuncu, 2016). Safranbolu'yu turizmde ön plana çıkaran en önemli unsur geleneksel Türk mimarisi tarzındaki Safranbolu evleridir. İlçe merkezinde 18'inci ve 19'uncu yüzyıl ile 20'nci yüzyıl başlarında yapılmış 2000 geleneksel Türk evi bulunmaktadır (Okuyucu, 2011, 48).

Safranbolu, 1940'lara kadar fazla değişikliğe uğramadan bakım ve onarımlarla korunmuştur. Kültür ve Turizm Bakanlığı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu 1976 yılında Safranbolu için koruma kararı almış ve kent için koruma amaçlı imar planı hazırlanmıştır. 1979 yılında Turizm Bakanlığı tarafından, Safranbolu ve Çevresi Koruma ve Turistik Geliştirme Projesi hazırlanmıştır. Bu proje kapsamında, Yemeniciler Arastası ve Eski Hastane binası restore ettirilmiştir. Bu proje ile Safranbolu'daki kültürel mirasın turizmde kullanılması yönünde ciddi çalışmalar başlamıştır. 1985 yılında Taşınmaz Kültür Varlıkları Yüksek Kurulu Bağlar ve Çarşı bölgelerinde yer alan iki kentsel sit alanı ve doğal sit sınırındaki 810 adet sivil mimarlık örneğinin, 165 adet anıtsal yapının tescillenmesine karar vermiştir. 1988 yılında Safranbolu Kültür ve Turizm Vakfı kurulmuştur. 1990 yılında Hacettepe Üniversitesi Zonguldak Mühendislik Fakültesi'ne bağlı olarak açılan Safranbolu Meslek Yüksek Okulu'nda restorasyon, turizm ve otelcilik ön lisans programları eğitime başlamıştır. 1994 yılında UNESCO tarafından Dünya Miras Listesine dahil edilmiştir (Okuyucu, 2011, 48-50).

Safranbolu'da 1975 sonrası dönemde koruma uygulamaları bağlamında;

- Kültür Bakanlığı Kaymakamlar evi olarak bilinen konağı restore ettirmiş, Safranbolu Sağlıklaştırma Projesi kapsamında yaklaşık otuz adet evin dış cephelerinde ve bir kısım sokaklarda düzenlemelere gidilmiştir.
- Yemeniciler Arastası restore edilmiştir.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından Cinci Hanı ve Hamamı restore edilmiştir.
- Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Asmazlar Konağını satın alarak restore ettirmiş ve otel olarak kullanılmak üzere işlevlendirmiştir.
- Karabük Valiliği; Tarihi Saat Kulesi, İncekaya Su Kemeri, Yörükköyü Arnavut Kaldırımı, Hıdırlık Yokuşu Sokağı ile Kaymakamlar Evi'nin restorasyonunu üstlenmiştir.
- İlçe Kaymakamlığı Hizmet Birliği; Kileciler Evi, Değirmenbaşı Su Değirmeni, Skalion Binasının restorasyonunu üstlenmiş, Eski Demirbank binasının Cıngıllıoğlu Sanat Galerisi olarak düzenlenmesi ve Yörük Köyü Arnavut kaldırımlarının onarımı yönünde çalışmalar gerçekleştirmiştir.
- Kültür Bakanlığı; Eski Hükümet Konağı ile Cezaevinin Kültür Merkezi ve Müze işlevi ile restorasyonunu gerçekleştirmiştir (Okuyucu, 2011, 48-51).

Demircilik, kalaycılık, kunduracılık, lokum ve şekerleme yapımı, mestçilik, semercilik, sobacılık, yemenicilik gibi yöresel el sanatların geliştirilmesi somut olmayan kültürel mirasın korunması ve yaşatılması yönünde geçekleştirilen çalışmalar kapsamındadır. Bir çeşit ayakkabı olan yemeninin üretiminin devam ettirildiği Yemeniciler Arastası orijinal işlevi ile hizmet vermekte, turizme katkı sağlamaktadır. Bayanların yaptıkları gıda ve süs eşyalarının satışının gerçekleştirildiği yöresel el ürünleri pazarı da Safranbolu'nun turizmi için önemli rol oynamaktadır (Okuyucu, 2011, 50, 51).

Safranbolu'da kültürel mirasın korunmasında kamu, özel sektör, yerel yönetimler ve yerel halkın ortaklığı söz konusudur. Safranbolu, bir yandan koruma faaliyetleri gerçekleştirilirken diğer yandan da turizm için önemli bir destinasyon haline gelmiştir. Sivil mimarlık örnekleri ve anıtsal yapılar restore edilerek, özgün işlevleri ya da yeni işlevleri turizmde kullanılmaları sağlanmıştır (Okuyucu, 2011, 47-51).

Gerek yurtiçi gerekse yurtdışı örneklerinde görüldüğü gibi, tarihi çevrede sürdürülebilir turizm ilkelerinin göz önünde bulundurulduğu, turizmin tarihi ve kültürel çevrelere ve korumaya fayda sağlaması için benimsenen sürdürülebilirlik ilkeleri bağlamında ortak anlayışın;

- Turizmin, koruma ve yaşatma için araç olarak kullanılması; bu bağlamda potansiyel niteliği taşıyan yapıların işlevlendirilerek turizme kazandırılması, böylece yaşayabilirliğinin ve sürdürülebilirliğinin sağlanması,
- Turizmin tarihi ve kültürel çevreler için yaratacağı olası risklere karşı önlemlerin alınması yönünde yönetim planlarının hazırlatılması ve hayata geçirilmesi (Özellikle taşıma kapasitesinin aşılmasıyla sonuçlanan uygulamaların görüldüğü York ve Brugge kentlerinde, turist yoğunluğunu azaltmaya yönelik, yeni turizm alternatif türlerinin geliştirilmesi çabaları, turistin ilgisini yakın çevrede oluşturulan başka faaliyetlere yönlendirmeye ilişkin uygulamalar turizmden kaynaklanan olası risklere karşı alınan önlemlerdir),
- Halkın bilinçlendirildiği ve dokuya sahip çıkmalarının sağlandığı bir sürecin yaratılması bağlamında, turizmden elde edilen faydalara yerel halkın dahil edilmesi, özellikle ekonomik açıdan yarar sağlayan halkın tarihi ve kültürel değerlerini sahiplenmeleri ve korumaları için motive edilmesi ve böylece koruma bilincinin oluşması,

- Turizm aracılığıyla elde edilecek faydadan tüm paydaşların yararlanmasının sağlanması,
- Bütünleşik koruma anlayışının benimsenmesi,
- Hem turizmin hem de kültürel ve tarihi mirasın sürdürülebilirliği adına koruma için gerekli mali kaynakların oluşturulması yönünde olduğu anlaşılmaktadır.

2.5. Koruma Alanlarında Turizm ve Yasal Mevzuat İlişkisi

Bu bölümde öncelikle; Türkiye'nin taraf olduğu, koruma ve turizm adına yönlendirici ilke ve yöntemleri içeren uluslararası belgeler ve Türkiye'nin üye olduğu uluslararası kurumlar kronolojik sıraya göre irdelenmiştir. Daha sonra, yine kronolojik sıra ile, ulusal ölçekte koruma ve turizme ilişkin yasal mevzuat, kurum ve kuruluşlar incelenmiştir.

1945 yılında imzalanan, Türkiye'nin de içinde yer aldığı yirmi ülke tarafından 1946 yılında onanan Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) kuruluş sözleşmesi Türkiye için, koruma ve turizm ilişkisi bağlamında, ilk uluslararası sözleşmelerden biri olmuştur (Kentleşme Şûrası, 2009: 39). UNESCO, eğitim, bilim ve kültür alanlarında hükümetler arası bir örgüttür. Örgütün bütçesini üye devletlerin iki yılda bir ödedikleri aidatlar, Birleşmiş Milletler Özel Fonu'ndan sağlanan destekler, teknik yardım programlarından elde edilen kaynaklar oluşturmaktadır (Madran ve Özgönül, 2011: 112). UNESCO, koruma ve turizm adına önemli kararlar almış, bu konuda yönlendirici ilke ve yöntemleri içeren önemli uluslararası sözleşmelere imza atmıştır.

Türkiye için koruma ve turizm adına önemli bir diğer gelişme, 1954 yılında Paris'te imzalanan "Avrupa Kültür Konvansiyonu" nun Türkiye tarafından 1957 yılında onaylanması olmuştur. Anlaşma; Avrupa'nın ortak kültür mirasını korumak ve gelişimini teşvik etmek adına ortak bir anlayış geliştirmeyi, anlaşmaya taraf ülkelerin kültür, tarih ve dillerinin karşılıklı olarak araştırılması ve tanınması adına kültürel faaliyetler gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır (R.G., 17.06.1957, 9635).

1964 yılında onaylanan Venedik Tüzüğü, Türkiye tarafından 1967 yılında kabul edilmiştir. Tüzüğün 5'inci maddesinde; anıtlara yeni işlev verilmesinin ve onların herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanılmalarının anıtların korunmasını kolaylaştırılabileceğine değinilmiştir (ICOMOS, 1964). Tüzük, bu açıdan, anıtların turizm amaçlı işlevlendirilmesini

ve kullanılmasını koruma adına desteklemektedir.

Venedik Tüzüğü'nün ardından, UNESCO tarafından 1965 yılında Uluslararası Anıtlar ve Sit Alanları Konseyi (ICOMOS) resmen kurulmuştur. 1974 yılında Türkiye'deki taşınmaz kültür varlıklarının uluslararası düzeyde tanıtılmasını sağlamak ve kültür kanalıyla uluslararası ilişkilerin gelişmesine yardımcı olmak amacıyla Kültür Bakanlığı'na bağlı olarak "Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi (ICOMOS-Türkiye) faaliyete geçmiştir (Kamacı, 2014). ICOMOS, anıtlar ve sitlerin korunması, tarihi kentlerin korunması, arkeolojik mirasın korunması, sualtı kültürel mirasın koruması ve yönetilmesi konularında; uluslararası kültürel turizm, yöresel kültürel mirasa ilişkin kartalar oluşturmuştur. Bu belgeler gerek kuramsal gerekse uygulamaya yönelik yaklaşım ve teknikler içermektedir (Madran ve Özgönül, 2011: 117).

ICOMOS'un yanı sıra UNESCO bünyesinde kurulan Kültür Varlıklarının Korunması ve Onarım Çalışmaları Uluslararası Merkezi (ICCROM) Türkiye'nin üye olduğu kültürel miras ile ilgili diğer örgütlerdendir. Taşınır ve taşınmaz mirasın korunmasıyla ilgili eğitim veren ve uzmanlarıyla uygulama yapan bir kuruluştur. ICCROM'un misyonu, üye Devletlere, kültürel miraslarını her türlü biçimde, tüm insanların yararına korumak için en iyi araçları, bilgileri, becerileri ve olanakları sağlayan ortamı yaratmaktır. Koruma konusunda yardım isteyen ülke ve kuruluşlara teknik yardım sağlamak, ortak projeler geliştirmek ICCROM'un iş birliği alanındaki etkinlikleri arasındadır (URL 3).

Türkiye'nin üye olduğu bir diğer uluslararası kurum da Avrupa Konseyidir. Konseyin, Avrupa Birliği üyesi bazı ülkelerde kültür ve çevreden sorumlu bir bakanlık düzeyinde örgütlendiği ve koruma projeleri uygulamalarının geri ödemesiz bağış, düşük faizli kredilendirme, vergi indirimi vb. destek ve teşviklerle destek sağladığı görülmektedir (Kentleşme Şûrası, 2009: 39).

UNESCO'nun l972 yılında Paris'te imzaladığı, Türkiye'nin de 1982 yılında katıldığı "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi" kültürel mirasın korunması, işlevlendirilmesi, muhafazası ve teşhirine ilişkin esasları içermesi bakımından önemlidir. Sözleşmenin 4'üncü maddesinde yer alan ifadeye göre;

"sözleşmeye taraf olan devletlerin her biri topraklarında bulunan kültürel ve doğal

> mirasın tespiti, korunması, muhafazası, teşhiri ve gelecek nesillere iletilmesinin sağlanması görevinin öncelikle kendisine ait olduğunu kabul eder. Bunun için kaynaklarını sonuna kadar kullanarak ve uygun olduğunda özellikle mali, sanatsal, bilimsel ve teknik alanlarda her türlü uluslararası yardım ve iş birliği sağlayarak elinden geleni yapacaktır" (R.G., 14.02.1983, 17959).

Sözleşmeye göre; Dünya Miras Listesi, olağandışı evrensel nitelikli kültürel ve doğal varlıklardan oluşmaktadır. Olağandışı Evrensel Değeri olan Dünya Doğal ve Kültürel Mirasını korumak için "Dünya Mirası Fonu" adı ile bir fon oluşturulmuştur. Bu fon, UNESCO'nun mali tüzüğü hükümlerine uygun olarak vakıf şeklinde teşkil edilecektir. Fonun kaynaklarını ise; sözleşmeye taraf olan devletlerin yaptıkları zorunlu katkılar ve gönüllü bağışlar, diğer devletlerin, hükümetler arası örgütlerin, resmi veya özel kurum ve kişilerin yaptığı hibe ve bağışlar, fon kaynaklarından elde edilen faiz gelirleri, düzenlenen faaliyetlerden sağlanan bağış ve gelirler oluşturacaktır (R.G., 14.02.1983, 17959).

1975 yılında imzalanan Amsterdam Bildirgesi'nde kentsel ve bölgesel planlamanın hedeflerinden biri olarak mimari mirasın korunmasının gerekli olduğu belirlenmiştir. Bildirge; "Bütünleşik Koruma"nın önemine vurgu yapmış, bütünleşik koruma yaklaşımını yasal, yönetimsel, sosyal ve finansal boyutlarıyla tanımlamıştır. Bildirgeye göre;

- Kamu kaynakları kullanılarak gerçekleştirilen restorasyon çalışmalarının sağladığı faydalardan tüm toplum pay almalıdır.
- Yapılara, onların karakterine saygılı bir biçimde çağdaş yaşamın gereklerine uygun işlevler verilmeli, böylece yaşatılmaları garanti altına alınmalıdır.
- Bütünleşik koruma, yerel yönetimlerin sorumluluğunu kapsamakta, yurttaşların katılımını gerektirmektedir.
- Eski yapıların korunmasının kaynak tasarrufu ve israfın önlenmesine katkıda bulunduğu kabul edilmiştir. Eski bir yapıyı iyileştirme yönünde girişimde bulunan mülk sahiplerine en azından yeni yapılaşma için yararlandıkları kadar parasal destek verilmelidir (COE, 1975).

1985 yılında Granada'da imzalanan "Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi" ülkemiz tarafından 1989 yılında 3534 sayılı kanun ile kabul edilmiştir (R.G., 20.04.1989, 20145). Sözleşme; Avrupa ülkelerinde yer alan kültürel miras için yasal, finansal ve korumaya yönelik ölçütleri tanımlaması; katılım, iş birliği, bilgilenme ve eğitim konularına

değinmesi, Avrupa koordinasyon ve koruma politikaları konusunda yönlendirici olması açısından önemli bir belge olmuştur (Altınöz, 2012). Sözleşme; koruma, sürdürülebilirlik ve turizm adına önemli şu ilkeleri de içermektedir:

- Kültür mirasının mimari ve tarihsel özelliklerini koruma açısından her bir Taraf;
- Çağdaş hayatın gereksinmeleri göz önüne alınacak şekilde korunan varlıkların kullanımını,
- Uygun olan durumlarda, eski binaların yeni kullanımlara uygun hale getirilmesini teşvik etmeyi taahhüt eder (Madde 11).
- Her bir Taraf, korunan varlıkların halk tarafından ziyaret edilmesine izin vermeyi, ziyaretin sonuçlarının özellikle yapısal gelişmelere ve bu varlıkların ve çevrelerinin mimari ve tarihsel özelliklerine zarar vermemesini taahhüt eder (Madde 12) (R.G., 20.04.1989, 20145).

Sözleşmenin korumaya katılacak aktörlere ve ekonomik araçlara ilişkin ortaya koyduğu tedbir ve ilkeleri içeren maddeleri aşağıdaki gibidir:

- Mimari mirasın bulundukları yerlerde, bunların bakımı ve restorasyonları için kamu kuruluşlarınca, ulusal, bölgesel ve yerel yetkiler ve mevcut bütçe olanakları içinde, mali destek sağlamak (Madde 6-1)
- Gerektiğinde bu varlıkların korunmasını kolaylaştırmak için parasal önlemlere başvurmak (Madde 6-2)
- Mimari Mirasın bakım ve restorasyonu konusunda özel teşebbüsleri teşvik etmek (Madde 6-3)
- Karar alma süreçlerinin çeşitli aşamalarında, mahalli idareler, kültürel kurum ve kuruluşlar ile halk arasında, bilgi sağlama, danışmanlık ve iş birliğini geliştirmek (Madde 14-1)
- Kazanç gayesi gütmeden bu konuda çalışacak, parasal açıdan ve emek yönünden yardım edecek kuruluşların oluşturulup geliştirilmesini teşvik etmek (Madde 14-2) (R.G., 20.04.1989, 20145).

ICOMOS'un 1999 yılında, Meksika'da gerçekleştirilen Genel Kurul'unda kabul ettiği "Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü"nde (ICOMOS, 1999) turizmin doğal ve kültürel değerlerin korunması yönünde olumlu bir güç olarak değerlendirildiği ifade edilmektedir. Turizm, mirasın ekonomik özellikleri gereği finansman sağlayarak, toplumu eğiterek ve politikayı etkileyerek bunların koruma için kullanılmasını sağlamaktadır. Çok sayıda ulusal ve bölgesel ekonominin temel bir kısmını oluşturmaktadır ve başarılı bir biçimde yönetildiğinde kalkınmada önemli bir rol üstlenmektedir. Tüzükte geçen ilkelere göre; Miras alanlarında gerçekleştirilen turizmden sağlanan gelirin önemli bir kısmı, söz konusu mekânların korunması, muhafazası ve tanıtılması için ayrılmalıdır. Tüzükte; "sürdürülebilir bir turizm endüstrisine ulaşabilmek ve sonraki nesiller için miras kaynaklarının korunmasını

sağlamak için yerel ve/veya yerli toplulukların temsilcilerinin, çevrecilerin, turizm işletmecilerinin, mülk sahiplerinin, politika belirleyicilerinin, ulusal kalkınma planlarını düzenleyenlerin ve sit yöneticilerinin katılımının ve iş birliğinin gerektiği" ifade edilmektedir. Turizmin koruma sektörüne olan önemli katkılarının yanı sıra, yönlendirilememesi halinde yoğun baskı yaratacağı ve böylece kültürel ve doğal değerlere zarar verebileceği de tüzükte vurgulanmıştır. Tüzükteki ilkelere göre; kültürel miras kaynakları ve turizm arasındaki değişken ilişkiden kaynaklanacak riskler ve çatışmalara karşı önlemler alınmalı, ziyaretçinin ihtiyaç ve beklentileri karşılanırken, kültür mirası ve yerel halkın yaşama biçimi üzerinde doğacak olumsuz etkiler en aza indirgenmelidir. Kültürel alanların turizm için kullanılmasından önce, yönetim planları yapılarak, kaynağın doğal ve kültürel değerlerinin saptanması gerekmektedir. Yönetim planları aracılığıyla, özellikle artan ziyaretçi sayısının söz konusu yerin fiziksel özellikleri, ekolojisi ve biyolojik çeşitliliği, yerel erişilebilirlik, ulaşım sistemleri ve yerel halkın ekonomik, sosyal ve kültürel yapısı üzerinde yaratacağı değişimin kabul edilebilir sınırları belirlenmelidir. Tüzüğe göre, karar vericiler turizmden elde edilen faydaların ülkeler veya bölgeler arasında eşit şekilde dağıtılmasını sağlayıcı, sosyo-ekonomik seviyeyi geliştirici ve gerekli olduğu yerlerde yoksullukla mücadeleyi destekleyici önlemler geliştirmelidir. Koruma yönetimi ve turizm etkinlikleri yerel halka iş olanakları, eğitim ve öğretim imkanları sunarak, ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda elde edilecek faydaların adil dağılımını sağlamalıdır. Tarihi yerler için hazırlanan turizm programlarından elde edilen gelirlerin önemli bir kısmı o yerlerin kültürel ve doğal çerçevelerini de kapsayacak koruma ve tanıtım faaliyetleri için kullanılmalıdır (ICOMOS, 1999).

2003 yılında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilen ve "Sürdürülebilir Bir Kalkınmanın Bileşenlerinden Biri Olan Kültürel Mirasın Korunmasında Turizmin Önemi" başlıklı tavsiye kararına göre,

- Kültürel turizm yerel toplumların ekonomik anlamda kalkınmasında, sosyal ve kültürel açıdan gelişiminde önemli rol oynar.
- Kültürel varlıklar; yerel yöneticiler, yerli halk, kültür varlıklarının sahipleri ve kullanıcıları, koruma uzmanları ve turizm sektörü elemanlarının ortak sorumluluğunda korunmalıdır. Bu aynı zamanda sağlanan faydanın da ortak olarak paylaşılması anlamına gelmelidir.
- Kültürel varlıkların kullanılması ile elde edilen gelirlerin tekrar korumaya aktarılması

sağlanmalıdır (Madran ve Özgönül, 2011:109).

2003 yılında Paris'te imzalanan "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi" Türkiye tarafından 2006 yılında 5448 sayılı Kanun ile kabul edilmiştir (R.G., 21.01.2006, 26056). Sözleşmeye göre; "somut olmayan kültürel miras, toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler -ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekanlar-" anlamına gelmektedir. Kültür turizminin kaynaklarından olan somut olmayan kültürel miras, özellikle aşağıdaki alanlarda belirmektedir:

- Sözlü gelenekler ve anlatımlar
- Gösteri sanatları
- Toplumsal ritüeller ve şölenler
- Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar
- El sanatları geleneği (UNESCO, 2003).

Somut olmayan kültürel miras için "koruma" kavramı; "somut olmayan kültürel mirasın yaşayabilirliğini garanti altına alma anlamına gelir; buna kimlik saptaması, belgeleme, araştırma, koruma, geliştirme, güçlendirme ve özellikle eğitim aracılığıyla nesilden nesile aktarma olduğu kadar, bu kültürel mirasın değişik yanlarının canlandırılması dahildir" (UNESCO, 2003).

Bu mirasın sunum ve anlatımına ayrılmış yerlerde geleceğe aktarılmasını sağlamak ve mirasa ulaşılmasını güvence altına almak da diğer koruma önlemlerindendir. Sözleşmeye göre somut olmayan kültürel mirasın korunmasına ilişkin fonun kaynaklarını; taraf Devletlerce yapılan katkılar, UNESCO Genel Konferansının bu amaçla tahsis ettiği fonlar, Birleşmiş Milletler sisteminin örgütleri ve diğer uluslararası örgütler ile özel ya da kamu kurumları tarafından yapılan bağışlar, hediyeler, vasiyetler, fon kaynaklarına ödenen faizler, fon yararına gerçekleştirilen etkinliklerden elde edilen girdiler ve fon için toplanan paralar oluşturmaktadır (UNESCO, 2003).

2005 yılında, Portekiz'in Faro kentinde imzalanan Kültürel Mirasın Toplum İçin Değeri Konulu Avrupa Konseyi Çerçeve Sözleşmesinde, kültürel mirasın sürdürülebilir gelişimi ve

yaşam kalitesini sağlamak için bir kaynak olarak kullanılmasının değeri ve potansiyeli vurgulanmıştır. Sözleşmeye taraf olan Devletler, tanımlama, inceleme, yorumlama, koruma, muhafaza etme ve sunma yoluyla kültürel mirasın değerini arttırmayı üstlenmektedirler. Devletler aynı zamanda; kültürel mirasın sahip olduğu potansiyelin sürdürülebilir ekonomik gelişim adına önemli bir unsur olarak en uygun düzeyde kullanımı için aşağıdakileri üstlenmektedirler;

- Bilinç oluşturmak ve kültürel mirasın ekonomik potansiyelinden yararlanmak,
- Ekonomi politikalarını kültürel mirasın özgün karakterini ve menfaatlerini göz önünde bulundurarak tasarlamak,
- Bu politikaların kültürel mirasın bütünlüğüne saygı çerçevesinde geliştirildiğinden emin olmak (COE, 2005).

Sözleşmede, kültürel mirasın korunmasına ilişkin tüm süreçlere toplumun katılımının önemine özellikle dikkat çekilmiştir. Tüm süreçlerde kamu yetkililerinin, uzmanların, mülk sahiplerinin, yatırımcıların, işletmelerin, kamu kurum ve kuruluşlarının ve sivil toplumun birlikte hareket etmesini mümkün kılan yasal, mali ve mesleki çerçeveler geliştirilmelidir (COE, 2005).

ICOMOS'un 2011 yılında "Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle İlgili Valetta İlkeleri" nin temel amacı; "tarihi kentlerde ve kentsel alanlarda yapılacak her türlü müdahaleye uygulanabilir ilkeler ve stratejiler önermektir. Bu ilke ve stratejiler hem tarihi kentlerin ve çevrelerinin sahip olduğu değerleri korumaya, hem de çağın sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamıyla bütünleşmelerini sağlamaya yöneliktir" (ICOMOS, 2011).

Valetta ilkelerinde, turizmin tarihi kentlerin ve kentsel alanların gelişmesinde ve canlandırılmasında olumlu bir rol oynayabileceği belirtilmiştir. Tarihi kentlerde turizmin gelişimi; anıtların ve açık alanların iyileştirilmesi, yerel halkın kimliğine ve geleneksel etkinliklerine saygının ve desteğin sağlaması, bölgesel ve çevresel karakterin korunması üzerine kurulmalıdır. Turizme yönelik faaliyetler yerel halkın günlük yaşamına saygı göstermeli, müdahale etmemelidir. Turizmin gelişimi ile birlikte yeni etkinlikler, ulaşım sorunları, yoğun turist baskısı gibi olumsuz etkileri engelleyecek biçimde dikkatle yönetilmelidir. Koruma planları ve yönetim planları turizmin olası etkilerini göz önünde

bulundurarak, süreci kültür mirası ve yerel toplumun yararına olacak şekilde düzenlemelidir. Yönetim planları aynı zamanda yasal, finansal, idari ve teknik yöntem ve araçları belirlemelidir (ICOMOS, 2011).

1945 yılından günümüze Türkiye'nin taraf olduğu söz konusu bu uluslararası düzenlemeler koruma ve turizm adına yönlendirici ilke ve yöntemleri içermektedir. Koruma eyleminin sosyal, ekonomik, politik, teknik, kültürel uygulama boyutları bu yasal düzenlemelerle işlerlik kazanmaktadır. Turizmin, tarihi ve kültürel mirasın korunması sürecinde araç olarak rol oynamasının önemi, olası olumsuz etkilerine karşı alınması gerekli önlemler ve izlenmesi gerekli yöntemler bu yasal düzenlenmelerle ortaya konmuştur. Tüm bu düzenlemelerin ortak amacı, dünyanın ortak mirasının korunmasına ve yaşatılmasına, bu mirastan tüm dünyanın faydalanmasının sağlanmasına ilişkin yöntemler belirlemektir.

Tarihi ve kültürel çevre kültür turizmi için kaynak niteliği taşımaktadır. Bu değerlerin korunmasında turizm, ekonomik kaynak yaratan bir sektör olarak önem arz etmektedir. Koruma ve turizm arasındaki bu ilişkinin her iki tarafa da fayda sağlayacak bir denge üzerine kurulabilmesi gereklidir. Ulusal düzeyde yürürlükte olan yasalarla korumanın teşvik edilmesi, söz konusu bu çevrelerin korunarak yaşatılmasında etkili bir yöntemdir. Yürürlükte bulunan yasalar gereğince, tarihsel ve kültürel değerlerin korunmasında yetkili ya da sorumlu olan kurumlar; kamu kurum ve kuruluşları (merkezi yönetim ve yerel yönetimler), gönüllü kuruluşlar (sivil toplum örgütleri), özel ve tüzel kişiler olarak üç grup altında toplanmaktadır (Kiper, 2004: 150).

Türkiye'de tarihi ve kültürel çevrelerin yasalar aracılığıyla korunmasını sağlamada yetkili ve sorumlu kurum Kültür ve Turizm Bakanlığı'dır. Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı 1. Nolu Kararnamesi'ne göre, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın görev ve sorumlulukları;

> "kültürel değerlerin yaşatılmasını sağlamak, geliştirmek, yaymak, tanıtmak, değerlendirmek ve benimsetmek, tarihî ve kültürel varlıkların tahribini ve yok edilmesini önlemek, yurdun turizme elverişli bütün olanaklarını ülke ekonomisine olumlu katkı sağlayacak şekilde değerlendirmek, turizmin geliştirilmesi, pazarlanması, teşvik ve desteklenmesi için gerekli önlemleri almak, kültür ve turizm konularıyla ilgili kamu kurum ve kuruluşlarını yönlendirmek ve bu kuruluşlarla işbirliğinde bulunmak, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör ile iletişimi geliştirmek ve işbirliği yapmaktır" (R.G., 10.07.2018, 30474).

Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı birim olan Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, korumada yetkiye sahip bir diğer kurumdur. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün görev ve yetkileri arasında; "korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının arkeolojik araştırma ve kazılar aracılığıyla açığa çıkarılmasını, korunmasını, değerlendirilmesini ve tanıtılmasını sağlamak" koruma ve turizm bağlamında değerlendirilebilecek görev ve yetkilerindendir (R.G., 10.07.2018, 30474).

Bunların dışında çeşitli görev ve yetkiye sahip kamu kurum ve kuruluşları ise şunlardır:

- Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı: "Başkanlığa bağlı saray, köşk, kasır, müze ve tarihî fabrikaların, uluslararası müzecilik ve konservasyon standartlarına uygun olarak idaresi, bakımı, onarımı, restorasyonu ve müze olarak işletilmesi ile görevlidir" (URL 4).
- Vakıflar Genel Müdürlüğü: Vakıflar Genel Müdürlüğünün idaresinde ve denetiminde bulunan vakıflara ait kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi, Koruma Kurulları kararı alındıktan sonra, Vakıflar Genel Müdürlüğünce yürütülmektedir (R.G., 23.07.1983, 18113).
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu: Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve restorasyonuna yönelik uygulanacak ilkeleri belirlemek (R.G., 12.01.2005, 25698).
- Koruma Bölge Kurulları
- Belediyeler: Kültür ve tabiat varlıkları ile tarihi çevrenin ve kent tarihi açısından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasını sağlayabilir; bu amaçla bakım ve onarımını yapabilir, korunması mümkün olmayanları aslına uygun bir biçimde yeniden inşa edebilir (R.G., 03.07.2005, 25874).
- İl Özel İdareleri: Belediyelerin sınırları dışında bulunan alanlarda, belediyelerin yapmakla yükümlü oldukları görevleri üstlenmiş, kültür ve turizme yönelik faaliyetler gerçekleştirmekle yükümlendirilmişlerdir (Kentleşme Şûrası, 2009: 27).
- KUDEB (Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları): Kültür varlıkları ile ilgili işlemleri ve uygulamaları yürütmek (R.G., 12.01.2005, 25698).

Kültür varlıklarının korunmasını sağlamak ve finanse etmek hususunda hangi merkezi yönetim organının sorumlu ve yetkili olduğuna ilişkin hükümlerin yer aldığı 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 10'uncu maddesinde; "Kamu kurum ve

kuruluşlarının mülkiyetinde olan taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması, söz konusu kuruluşların bütçelerine her yıl konacak ödeneklerle yapılır. Bu hizmetlerin yerine getirilebilmesi için her yıl yeteri kadar ödenek Kültür ve Turizm Bakanlığı Bütçesine ilave edilir" denilmektedir (R.G., 23.07.1983, 18113; Değişik beşinci fıkra: 28/11/2017-7061/38 md.).

2863 sayılı yasanın 12'nci maddesinde özel mülkiyete konu olan varlıkların onarımı ve bakımı için devletin ne düzeyde katkı sağlayacağı şu şekilde hükme bağlanmıştır: "Özel hukuka tabi gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının; korunması, bakım ve onarımı için Kültür ve Turizm Bakanlığınca ayni, nakdi ve teknik yardım yapılır" (R.G., 23.07.1983, 18113). "Bu amaçla, Bakanlık bütçesine yeterli ödenek konulur…" (R.G., 23.07.1983, 18113; Ek fıkra: 14/7/2004-5226/6 md.).

2863 sayılı yasanın 12'nci maddesine 5226 sayılı yasa ile eklenen fıkra, özel mülkiyete konu olan varlıkların korunması adına aktarılacak fona ilişkin hüküm içermektedir. İlgili fıkra şu şekildedir: "2985 sayılı Toplu Konut Kanunu uyarınca verilecek kredilerin en az %10'u tescilli taşınmaz kültür varlıklarının onarımı, bakımı ve restorasyonu ile ilgili işlemlere ilişkin başvurularda kullandırılır. Bu kapsama giren öncelikli projeler Bakanlık ile Toplu Konut İdaresi Başkanlığınca ortak olarak belirlenir." (R.G., 23.07.1983, 18113; Ek fıkra: 14/7/2004-5226/6 md.).

2985 Sayılı Toplu Konut Kanunu ile kurulan, Çevre ve Şehircilik Bakanlığına bağlı ve kamu tüzel kişiliğine sahip, Toplu Konut İdaresi Başkanlığının (TOKİ) kanunda belirtilen görevlerinden biri şu madde ile belirtilmiştir: "Bireysel yada toplu konut kredisi vermek, köy mimarisinin geliştirilmesine, gecekondu alanlarının dönüşümüne, tarihi çevre ve yöresel mimarinin korunup yenilenmesine yönelik uygulamalar yapmak ve bu konulardaki projeleri kredilendirmek ve gerektiğinde tüm bu kredilerde faiz sübvansiyonu yapmak." (R.G., 17.03.1984, 18344).

Toplu Konut İdaresi kaynaklarının kullanımına ilişkin usul ve esasları kapsayan "Toplu Konut İdaresi Kaynaklarının Kullanım Şekline İlişkin Yönetmelik"te bu hususta şu hüküm yer almaktadır: "Geleneksel Türk mimarisini yaşatmak amacıyla hazırlanan konut, altyapı ve sosyal donatıları kapsayan yeni projelere İdarece uygun görülen usul ve esaslara göre finansman sağlanabilir." (R.G., 18.04.2002, 24730).

Merkezi yönetimin yanı sıra yerel yönetimlerin de kendi mülkiyetlerinde bulunan varlıkların bakım ve onarımlarının hangi kaynaklardan finanse edileceği yasalarla hükme bağlanmıştır. 2863 sayılı yasanın 12'nci maddesinin 5835 sayılı yasa ile değiştirilen fıkrası yerel yönetimlere kaynak oluşturması bakımından önemli hüküm içermektedir. İlgili hüküm aşağıdaki gibidir:

> "Belediyelerin ve il özel idarelerinin görev alanlarında kalan kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi amacıyla kullanılmak üzere mükellef hakkında tahakkuk eden emlak vergisinin %10'u oranında Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Katkı Payı tahakkuk ettirilir ve ilgili belediyesince emlak vergisi ile birlikte tahsil edilir" (R.G., 23.07.1983, 18113; Değişik altıncı fıkra: 4.2.2009-5835/1 md.).

Ülkemizde tarihsel ve kültürel değerlerin korunmasında yetkili ya da sorumlu olan kamu kurum ve kuruluşlarının yanı sıra, gönüllü olarak çalışan sivil toplum örgütleri de mevcuttur. 1976 yılında İstanbul'da kurulan ve kuruluşundan bu yana çok sayıda kültür varlığının restorasyonunu tamamlamış, pek çok uygulama projesinin gerçekleşmesini sağlamış gerek mimari gerekse grafik sanatlar öğrencileri arasında ödüllendirmeler düzenlemiş, çeşitli yayın faaliyetlerinde bulunmuş, lisans ve lisansüstü öğrencilerine çeşitli burslar sağlamış olan TAÇ Vakfı bu kuruluşlardan biridir. Vakfın amacı;

> "Türkiye'nin ve Anadolu Uygarlığı'nın sanat ve kültür varlıklarını ve mimari mirasını, doğal ve tarihsel, kültürel, estetik ve turizm değerlerini ve bu kapsamdaki her çeşit belgesel değerleri korumak ve bu değerlerin geçmişle gelecek arasında kültürel bir ağ dokusu şeklinde devamlılığını sağlamak, ilgili kuruluş ve kişilerin bu amaç doğrultusunda fikir ve çalışma koordinasyonunu sağlamak, gerekli doküman ve envanter çalışmalarını yapmak, etüd ve projeler hazırlamak veya hazırlatmak, gerekli uygulamaları yapmak veya yaptırmak, korunacak yapıtları veya çevreleri uygunluğu oranında turizm fonksiyonu içinde değerlendirerek, sağlıklı bir yaşama imkanı sağlamak, amaca uygun tüm bu faaliyetleri kolaylaştıracak kamuoyu oluşturma ve eğitim çalışmaları ve her türlü yayın yapmak, bütün bu hedeflere varmak için yapılacak işlemlerin yöntemini tespit etmek ve bu yöntemleri uygulamak veya uygulatmaktır"(URL 5).

Ülkemizin doğal, tarihsel ve kültürel varlıklarını korumak adına 1990 yılında vakıf statüsünde kurulan ÇEKÜL'ün 'Vakıf Senedi' ne göre amacı; "doğal, tarihsel ve kültürel varlığı zenginleştirerek yaşatmak, bugün olduğu kadar gelecek için de bilinçli, kararlı ve kimlikli bir yaşam biçimi yaratmak, suyu, havayı, yeşili ve onlarla beslenen kültürel çevreyi gelecek kuşaklara sağlıklı ve eksiksiz aktarmak, çağımızın hızla yeniden yapılan dünyasında, kültürel birikimiyle hak ettiği yeri alan bir toplumun yaratılmasına katılmak üzere doğal, tarihsel ve kültürel mirasın korunmasını, değerlendirilmesini ve gelecekteki

yaşamımıza kaynak olacak bir özenle araştırılmasını sağlamaktır" (URL 6).

Yerel örgütlülük adına önemli bir yapılanma olan Tarihi Kentler Birliği gönüllü kuruluşlardan bir diğeridir. "Avrupa, Bir Ortak Miras" kampanyası kapsamında 1999 yılının Ekim ayında Strazburg'da düzenlenen "Avrupa Tarihi Kentler Birliği" kuruluş toplantısından sonra, 2000 yılı Temmuz ayında "Türkiye Tarihi Kentler Birliği" kurulmuştur. Birlik Ağustos 2002 tarihinde Avrupa Tarihi Kentler Birliğinin üyesi olmuştur. Tarihi Kentler Birliği birçok belediyeye maddi ve teknik destek sağlayarak kültür mirasının korunması amacıyla hazırlanan projelerin uygulanmasına katkıda bulunmaktadır (Kentleşme Şûrası, 2009: 44, 45). Tarihi Kentler Birliği Tüzüğüne göre, birliğin temel amacı; "tarihi kentlerin bir araya getirilmesi ve bu kentler arasında kentsel, kültürel ve doğal mirasın bir 'ortak miras' anlayışıyla korunması ve yaşatılmasıdır" (URL 7).

Meslek odaları bağlamında; Türkiye Mimar ve Mühendis Odaları Birliği'ne (TMMOB) bağlı Mimarlar Odası ve Şehir Plancıları Odası da ülkemizdeki doğal ve kültürel değerlerin korunması ve geliştirilmesi ile çok yakından ilgilenmektedir. Doğal ve kültürel değerlerin tahrip edilmesine ve yok olmasına sebebiyet verecek yatırımlar ve yerel yönetimler tarafından onaylanan planlar aracılığıyla bu alanlar üzerinde oluşacak riskler Meslek Odaları tarafından tartışma konusu olarak yerel platformlara taşınmakta, bu yönde kamuoyu yaratılmakta ve gerekli olduğu durumlarda da koruma lehine yargı yoluna başvurulmaktadır (Kentleşme Şûrası, 2009: 45). Bu meslek odalarından, Şehir Plancıları Odasının başlıca amaçlarından biri; "ülkenin ve kamunun çıkarlarının korunması adına meslek alanına giren konularda doğal kaynakların ve kamusal varlıkların korunması ve geliştirilmesini sağlamak, ülkenin sanatsal ve teknik gelişimi için girişim ve etkinliklerde bulunmaktır" (URL 8).

Korumanın bir diğer aktörleri özel ve tüzel kişilerdir. Kültür varlıklarını konut olarak kullanan mal sahipleri ya da kiracıların onarıma yönelik yaptıkları harcamalar, büyük çoğunlukla sivil mimarlık örneklerini yeniden işlevlendirerek kullanan özel hukuka tabi özel ve tüzel kişilerin yaptıkları harcamalar 'özel sektör kaynakları' arasında yer almaktadır. Yapı malikleri ya da kullanıcıları tarafından yapılan onarım ve bakım uygulamalarının tamamının denetim altında tutulamaması, yüzeysel müdahalelerin kişilerin kendileri tarafından düşük maliyetle yapılması, onarım faaliyetlerinin kamu kuruluşları tarafından çok yönlendirilmemiş olması sebebiyle özel sektör kaynağının miktarı tam olarak bilinememektedir (Madran ve Özgönül, 2011: 106).

Tarihi çevrelerin korunmasında Koruma Amaçlı İmar Planları ve Kentsel Yenileme Projeleri aracılık görevi üstlenmektedir. Koruma Amaçlı İmar Planları Teknik Şartnamesine göre, Koruma Amaçlı İmar Planları;

- Çevre ve yörenin doğal, kültürel, ekonomik ve estetik değerlerini koruyan, bu değerlere katkı sağlayan ve geliştiren, çevresel kaliteyi yükselten, sürdürülebilirlik ilkesine dayalı bir planlama anlayışını içerir.
- Koruma sürecinin sadece fiziksel boyutunu değil, ekonomik, yasal, sosyal, kültürel, yönetsel ve teknik boyutlarını da içerir.
- Kültürel ve doğal varlıkların sağlıklaştırılarak olanaklar çerçevesinde çağdaş yaşam koşullarına uygun kullanımını ve ekonomik ve sosyal kaynak olarak değerlendirilmesini sağlayarak yöre halkının sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmesine katkıda bulunur.
- Sit alanlarının belde yaşamına en geniş ölçüde katılmasını sağlar.
- Sit alanlarının ve çevresinin koruma ve gelişmesine olanak veren sektörlerin ve toplumsal dinamiklerin gelişmesine olanak sağlarken, korumayı engelleyen faktörleri ortadan kaldırmayı hedefler (URL 9).

Kentsel Yenileme Projeleri ise; yıpranmaya yüz tutmuş, çöküntü alanları haline gelmiş tarihi ve kültürel çevrelerin onarımı ve dönüşümüne ilişkin aracılık görevi üstlenmektedir. Yıpranan tarihi ve kültürel varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması 5366 sayılı kanun ile teşvik edilmiştir. Koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması bu kanunun amaçlarındandır (R.G., 05.07.2005, 25866).

Koruma Amaçlı İmar Planları doğrultusunda hazırlanan "Korunması Gerekli Doku ve Sokakları Sağlıklaştırma Projeleri" de kentsel alanların korunması ve sunulmasında etkin bir yöntem olarak kabul gören küçük çaplı projelerdir. Sokak Sağlıklaştırma Projeleri kapsamında yapıların sokağa bakan cepheleri, avlu ve bahçe duvarları, sokak dokusunu tanımlayan öğelerin rölöve, restitüsyon, restorasyon, kentsel tasarım ve ilgili mühendislik dallarındaki projeleri ile PİD (Proje ve İhale Dosyası Düzenlenmesi) hizmetleri gerçekleştirilir. Proje kapsamında yapının iç mekanlarına ait ayrıntılı proje (cepheye yansıyan mekanlar hariç) hizmetleri ve keşif çalışmaları istenmemektedir. Bu nedenle maliyeti nispeten daha düşük projelerdir (URL 10).

Gerek uluslararası gerekse ulusal düzeyde korumaya ilişkin gerçekleştirilen düzenlemelerde ortak düşünce yaşatarak korumadır. Miras niteliği taşıyan değerlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması adına da bu düşünce önem arz etmektedir. Yaşatarak koruma için uygulanan

temel yaklaşım yapıların yeni işlev verilerek restorasyonlarının yapılması şeklindedir. Değişen koşullara karşı varlığını devam ettiremeyecek ya da yapının yaşatılabilmesi için gerekli giderleri sağlayamayacak durumda olan işlevlerin yerini, yapının tarihsel bütünlüğünü bozmayacak ve sahip olduğu değerlere zarar vermeyecek yeni bir kullanıma bırakması uygun olacaktır. Yapılara, onarım sonrasında gelir getirici bir işlev verildiğinde; koruma eylemi ekonomik araç (kaynak) gerektiren bir eylem olmaktan çıkıp, ekonomik gelir getiren bir araç haline dönüşebilecektir. Bu noktada önemli olan; korumadan elde edilen kaynağın tekrar korumaya aktarıldığı, bu sayede kaynağın kendi kendini besleyebildiği bir mekanizmanın geliştirilebilmesidir. Böylece yapı yaşatılarak korunmuş olacaktır. Venedik Tüzüğü'nde belirtildiği gibi; anıtlara yeni işlev verilmesi ve onların herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanılmaları anıtların korunmasını kolaylaştırılabilmektedir.

Yeniden işlevlendirmenin turizm sektörüne de yarar sağlayacak şekilde gerçekleştirilmesi, tarihi çevrelerin turistik çekiciliklerinin artırılmasında önemli rol oynamaktadır. Tarihi ve kültürel çevrelerde kültür turizminin odak noktasını ve birincil çekim merkezini tarihi anıtlar ve yapılar, sivil mimarlık örnekleri, sosyal, kültürel ve geleneksel yaşama dair somut olmayan miraslar oluşturmaktadır. Tarihi ve kültürel çevrenin sunmuş olduğu hizmetlerin kalitesi ve çeşitliliği de bölgenin turizm anlamında çekiciliğini önemli ölçüde etkilemektedir. Yeniden işlevlendirilmiş ve çağdaş yaşama dahil edilmiş yapılar -örneğin; müze, kafe, sergi birimleri, geleneksel ve yöresel ürün satış birimleri, konaklama yapıları, kültür merkezleri gibi fonksiyonlarla işlevlendirilerek- bu noktada potansiyel niteliği taşımaktadır. Turistik çekiciliğin arttığı oranda, turizmden elde edilen ekonomik fayda da artmaktadır. Bu sayede turizm aracılığıyla koruma için kaynak yaratılmaktadır.

Turizmin koruma alanlarına olası etkileri bağlamında hem uluslararası hem de ulusal düzeyde benimsenen ortak düşünce; turizmin ve korumanın sürdürülebilirlik anlayışı çerçevesinde yönetilmesi bu sayede olası risklere karşı önlem alınmasının sağlanmasıdır.

3. KENTSEL KORUMADA SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM İLKELERİ VE TOKAT ÖRNEĞİ

3.1. Tokat Genel Özellikler

Bu bölümde; Tokat kentsel sit örneklem alanına geçmeden önce, Tokat'ın Ülke ve bölge içerisindeki konumu ve genel özellikleri, idari yapısı, tarihsel süreç içerisinde mekânsal gelişimi ve ekonomik yapısına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1.1. Kentin konumu ve genel özellikleri

Karadeniz bölgesinin, Orta Karadeniz bölümünün iç kısımlarında bulunan Tokat, batıdan Amasya, kuzeyden Samsun ve Ordu, doğudan Sivas ve Ordu, güneyden de Sivas ve Yozgat, ile çevrilidir. Denizden yüksekliği ise 623 metredir (Tokat Valiliği, 2007: 39). Yüzölçümü 10 073 kilometrekaredir ve Türkiye topraklarının yaklaşık %1,3'ünü kaplamaktadır (OKA, 2014: 3). Merkez ilçe ile birlikte 12 adet ilçeye sahiptir. Bu ilçeler; Sulusaray, Yeşilyurt, Artova, Pazar, Zile, Turhal, Erbaa, Niksar, Başçiftlik, Reşadiye, Almus ve Merkez ilçedir (Tokat Valiliği, 2007: 52) (Harita 3.1).

1923 yılında il olan Tokat'a önce Niksar, Erbaa, Zile ve Reşadiye ilçeleri bağlanmıştır. 1944 yılında Turhal ve Artova, 1954 yılında Yeşilyurt ve Pazar, 1990 yılında da Başçiftlik ve Sulusaray ilçeleri kurulmuştur (Tokat Valiliği, 2007: 52).

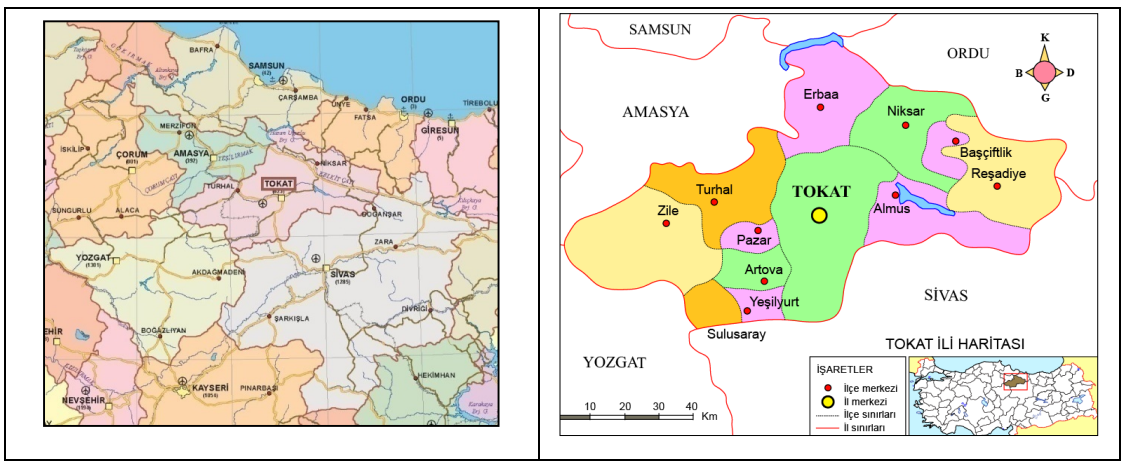

Harita 3.1. Tokat'ın bölge içindeki konumu (URL 11) ve Tokat İlçeleri (URL 12)

İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırmasına göre; Batı Karadeniz Bölgesi (Düzey-1), TR83 Samsun Alt Bölgesi'nde (Düzey-2) (Samsun, Tokat (TR832), Çorum, Amasya) yer almaktadır (R.G., 22.09.2002, 24884). Tokat'tan, karayolu ile Ankara'ya 399 km, İstanbul'a 785 km mesafe ile ulaşılmaktadır. Diğer önemli illere olan uzaklığı Harita 3.2.'deki gibidir. Doğu ve batı arasındaki ana ulaşım bağlantısını kuran uluslararası yol Tokat ilinin kuzeyinde bulunan Erbaa ve Reşadiye ilçelerinden geçmektedir. Bu yol ayrıca Tokat'ı Avrupa, Kafkasya ve Ortadoğu uluslararası yol ağlarına bağlamaktadır (OKA, 2018a: 14).

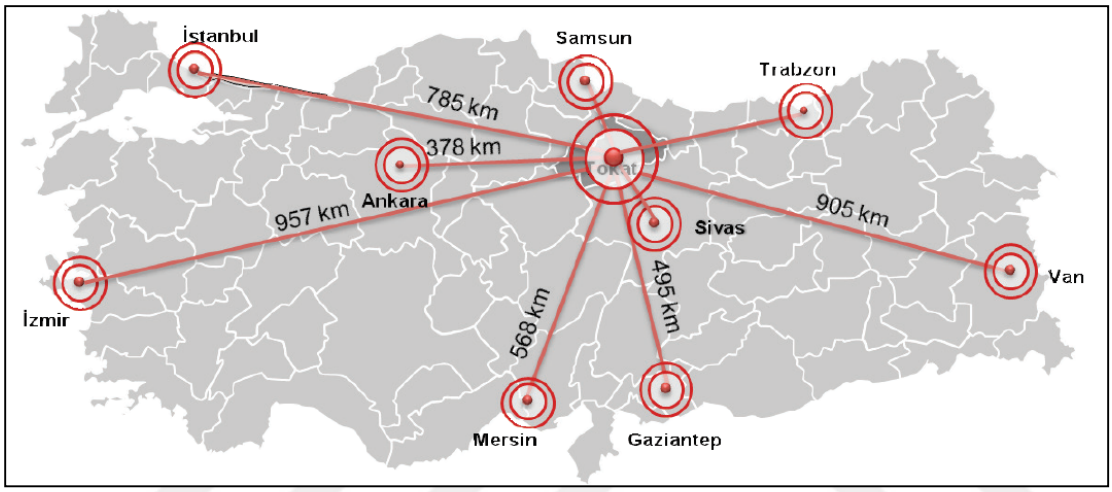

Harita 3.2. Tokat'ın önemli İllere olan uzaklığı (OKA, 2018a)

Tokat'ın; Ortadoğu, Karadeniz ve Akdeniz'e açılan Demiryolu bağlantısı aracılığıyla Yeşilyurt, Artova, Zile ve Turhal ilçelerinden yük ve yolcu taşımacılığı gerçekleştirilmektedir. Kent merkezine 20 km uzaklıkta bulunan Tokat Havaalanı altyapı açısından iç ve dış hat uçuş imkânı sunulabilecek niteliktedir ancak uçuş bulunmamaktadır. Tokat'a 100 km uzaklıkta bulunan Sivas Havaalanı, 114 km uzaklıkta bulunan Amasya-Merzifon Havaalanı ve 240 km uzaklıkta bulunan Samsun-Çarşamba Havaalanı Tokat kent merkezine yakın diğer havaalanları arasında yer almaktadır (OKA, 2018a: 16, 17).

Tokat, Karadeniz Bölgesinin iç kesimlerinde yer alması sebebiyle, Karadeniz'in nemli kıyı ikliminden uzaktır fakat bitki örtüsü bakımından kıyı şeridin özelliklerini taşımaktadır. Özellikle güneyde İç Anadolu'nun karasal iklim özellikleri görülmektedir. Şehrin kuzey ve kuzeydoğu kesimlerinde uzanan Canik Dağları ile orta kesimdeki dağlık bölge arasında Kelkit Vadisi bulunmaktadır. İl Sınırlarını sulayan Kelkit Çayı, Reşadiye, Niksar ve Erbaa'dan geçtikten sonra; Merkez ilçe kent merkezinin kuzeyinden geçen Yeşilırmak ile

birleşerek Samsun'un Çarşamba ilçesinde Karadeniz'e dökülmektedir (Gündoğdu, Bayhan, Aktemur, Kukaracı, Çelik ve Güneş, 2006: 1, 2).

3.1.2. Tarihsel süreçte mekânsal gelişim

Tokat kenti kurulmadan önce, kentin yaklaşık 9 kilometre kuzeydoğusunda yer alan 'Comana Pontica'nın (Gümenek) bölgedeki en önemli yerleşme olduğu bilinmektedir (Aktüre, 1978: 143). Amasyalı antik coğrafyacı Strabon 'Coğrafya' (Geographika) adlı eserinde, o dönemlerde kalabalık bir kent olan Komana'nın, Armenia'dan gelen halk için önemli bir ticaret merkezi olduğunu belirtmektedir. Strabon; başka kentlerden, kasabalardan kadınlar ve erkeklerin festivallere katılmak için Komana'da toplandıklarını, güzellik tanrıçası Aphrodite onuruna kurbanlar kestiklerini, yerli halkın lüks içinde yaşadığını ve topraklarının bağlarla dolu olduğunu ifade etmektedir (Strabon, 2000: 47). Anadolu'da Hristiyanlığın yayılmaya başladığı dönemlerde, putperestlerle yaşanan çatışmalar sonrasında Komana'da yaşayan Hristiyanlar, burayı terk ederek Tokat'ı kurmuşlardır. Bu sebeple kentin Orta Çağ'da kurulduğu bilinmektedir (Aktüre, 1978: 143).

Kent, dik bir tepe üzerine konumlanan Orta Çağ'a ait bir kalenin eteklerinde kurulmuştur. Başlangıçta, kalenin bulunduğu tepe ile onun güneyinde yer alan 700-750 metre yükseklikteki tepenin dik yamaçlarında ve bu iki tepe arasında kalan engebeli vadide yerleşen kent, daha sonra Behzat Deresi'nin tabanı boyunca uzanan düzlüğe inerek lineer bir biçimde gelişmiştir (Arü, 1998: 43). Önce Roma İmparatorluğu, sonra da Selçuklular döneminde bin yıldan fazla bir süre boyunca sınır kenti olarak varlığını sürdürmüş olması, kentin mekânsal yapısını ve ekonomisini etkilemiştir. Bu süre içinde kent, doğu-batı ana ticaret yolu üzerinde yer alması sebebiyle önemli bir ticaret kenti konumundadır (Aktüre, 1978: 143). Selçuklular 12'nci yüzyılda Anadolu'yu güney-kuzey, doğu-batı doğrultusunda kateden iki önemli uluslararası ticaret yol ağı ile örmüşlerdir (Harita 3.3) (Öztürk, 1987; Akın, 2009: 15). Bu yollardan doğu-batı yönünde olanı Antalya ve Alanya'dan başlayarak Konya, Aksaray, Kayseri, Sivas, Erzincan ve Erzurum gibi önemli merkezlerden geçmekte, buralardan İran ve Türkistan'a varmaktadır. Kuzey-güney doğrultusundaki yol ise; Suriye, Irak karayolu ile başlayıp, Elbistan, Kayseri, Sivas ve Tokat'tan geçerek Samsun ve Sinop limanlarına, oradan da deniz yolu ile kuzeyde Kırım'ın en önemli limanlarından biri olan Suğdak Limanı'na varmaktadır (Turan, 1946). Bu ticaret yolları sebebiyle Tokat, 12'nci

yüzyılda önde gelen 10 Anadolu kentinin, 13'üncü yüzyılda ise 6 kentin arasında yer almıştır (Akın, 2009: 16).

Harita 3.3. Anadolu'da ticaret yolları (URL 13)

Kenti, vakıf gelirleri ile Türk-İslam kültürü esaslarına göre ilk imar eden Danişmendliler olmuştur. Bu bağlamda, ilk imar faaliyetleri, kalenin içinde Melik Gazi Cami ve kalenin kuzey eteklerinde Garipler Cami'ni inşa etmeleri ile başlamıştır (Aksulu, 1999). Kalenin güneyindeki düzlükte inşa edilen Yağıbasan Medresesi (Çukur Medrese) ise Danişmendli dönemi yerleşmesinin güneydeki sınırını oluşturmaktadır (Seçgin, 2006). Bu eserlerden yalnızca Melik Gazi Cami günümüze ulaşamamıştır.

Danişmendlilerden sonra, 12'nci yüzyılın ortalarında, Tokat Selçuklu devletine bağlanmıştır. Selçukluların Danişmendli yerleşimi içinde yer alan ilk imar faaliyeti kalenin güneyinde Ulu Cami'nin inşasıdır. Kalenin kuzeyinde; Yeşilırmak üzerindeki Hıdırlık Köprüsü ve yine kuzeyde Şeyh Mehnun Tekkesi, batıda Kaya Cami arkasında yer alan Tekke o dönemki yerleşmenin kuzey ve batı yönlerindeki uç noktalarını belirlemektedir. Kalenin güneyinde, doğu-batı doğrultulu Sulusokak üzerinde yer alan Ebul Kasım Ali Tusi Mescitve Türbesi ile Sefer Paşa Mescit ve Türbesi 13'üncü yüzyılda inşa edilen yapılardandır (Aksulu, 1999). Sulusokak, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı döneminde Tokat'a batıdan gelen kervanların geçerek Meydan'a indiği önemli bir ticaret aksıdır.

Kervanların bu aks üzerinde yer alan hanlarda konaklayarak alışveriş yaptıktan sonra Antakya, Halep veya Bağdat'a gitmek üzere yola çıktıkları bilinmektedir (Yavi, 1986: 120). Yine aynı dönemlerde inşa edilen Ebu'ş Şems Hanegahı, Pervane Hamamı, Gök Medrese (Mu'inüd-Din Süleyman Pervane Tıp Medresesi ve Darüşşifası), Sümbül Baba Zaviyesi ve Halef Sultan Tekke ve Zaviyesi gibi büyük ölçekli yapılar ise kentin kuzey-güney doğrultuda uzanan ana kervan yolu üzerinde yer seçmişlerdir. Kalenin güneyinde, Ulu Cami'nin batısında 1301 yılında inşa edilen Alaca Mescit ve onun çevresindeki yerleşme, Şehrin 14'üncü yüzyılda batıya doğru gelişmesinin göstergesidir (Aksulu, 1999). Tüm bu yapılar, Selçuklu döneminin günümüze ulaşan en önemli yapılarıdır.

Tokat 14'üncü yüzyılın ortalarından itibaren İlhanlılara tabi olmuştur. Bu dönemde inşa edilen Nureddin Esen Timur Türbesi şehrin kuzeyinde, Ahi Muhyiddin Türbesi güneyde, Acepşir Türbesi ise batıda yer seçmiştir (Gökbilgin, 1979).

Tokat 1392 yılında Osmanlı yönetimine girmiştir. Bu dönemde, Selçuklular döneminden itibaren bir merkez niteliği taşıyan Sulusokak'ta birçok eser inşa edilmiştir. Şehrin doğusunda 1407 yılında inşa edilen İvaz Paşa Cami (Tatar Hacı Cami), 1411 yılında inşa edilen Hisariye Medresesi, 1435 yılında inşa edilen Yörgüç Paşa Hamamı, 1473 yılında inşa edilen Hacı Turhan Mescidi ve Kadı Hasan Mescidi (15. yy) bu yapılardan bazılarıdır. Çok kubbeli Osmanlı camileri ile benzerlik göstermesi sebebiyle 15'inci yüzyılda inşa edilmiş olduğu düşünülen Takyeciler Cami de Sulusokak'ta, bedestenin batı duvarına bitişik konumda yer seçmiştir. Şehrin doğusundan kuzey-güney doğrultuda geçen Tokat Çayı'nın (Behzat Deresi) doğusunda Pir Ahmet Bey Türbesi (Horozoğlu Türbesi), 1412'de inşa edilen Hamza Bey Cami (Zaviyesi), bu bölgede Sulusokak'tan sonra ikinci bir merkez oluşumuna öncülük etmiştir. Bu yapının batısında inşa edilen Horozoğlu Zaviyesi (Pir Ahmed İmareti) ve II. Bayezid'in, 1485 yılında, annesi Gülbahar Hatun adına yaptırdığı imaret, medrese (günümüze ulaşmamıştır) ve camiden oluşan Hatuniye Külliyesi bu bölgenin "Meydan" kimliğini kazanmasını pekiştirmişlerdir. Etrafında yöresel pazarların yer aldığı Meydan Semti, o dönemde, köylü ve tüccarın serbestçe dolaşabildiği, alışveriş yaptığı bir alandır (Yavi, 1986: 120).

Osmanlılar döneminde Tokat'ta imar faaliyetleri 16'ıncı yüzyılda da devam etmiştir. Kalenin güneydoğusunda 1575 yılından sonra inşa edilen, cami, türbe ve hamamdan oluşan Ali Paşa Külliyesi, Hatuniye Külliyesi'nden sonra kentte inşa edilen ikinci büyük ölçekli

yapıdır. Bu bağlamda, Ali Paşa Külliyesi'nin bulunduğu bölge, kentin birinci derece ticaret merkezi Sulusokak ile ikinci merkez Meydan Semti arasındaki geçiş niteliğindedir. Ali Paşa Külliyesi'nin kuzeyinden geçerek, Sulusokak'a ulaşan yol üzerinde, 1518'de inşa edilen Kazancılar Mescidi lonca adı verilen meslek örgütlerinin bizzat kendilerinin inşa ettirdikleri (Seçgin, 2006) küçük ölçekli ibadet yapılarına örnek teşkil etmektedir.

Osmanlılar döneminde Tokat'ın sınaî ve iktisadi yönden büyük bir potansiyele sahip olduğu bilgisine, 1455 yılına ait Tokat'ın ilk tahrir defterinden ulaşılmaktadır. Buna göre, kentte önemli sayıda esnaf grubu bulunmaktadır. Bu esnaf gruplarından tekstil sanayi ve deri sanayi ile uğraşanların diğer esnaf kollarına göre sayıca daha fazla olması, Tokat'ta tekstil ve deri sanayinin ekonomik yaşamın temelini oluşturduğunu göstermektedir. Önemli ticaret yollarının Tokat'ın merkezinden geçiyor olması; hammadde teminini kolaylaştırdığı gibi, üretim ve mübadele olanaklarını yaratarak, batı ve kuzey ülkeleri ile ticareti mümkün kılmıştır (Emecen ve Şahin, 1988). Türkiye'nin tekstil tarihi ile ilgili yaptığı yakın tarihli araştırmasında İnalcık; Tokat'ın ekonomik anlamda olağanüstü gelişmesinin Fatih Sultan Mehmet zamanında başladığını belirtmektedir. Fatih'in; Tokat'ı, İran'dan Bursa'ya giden ipek kervanlarının gümrük vergisi ödedikleri ilk durak yeri yapmasının sonucu olarak İranlı ipek tacirlerinin yüklerini Tokat'ta çözmeleri ve şehir tüccarına satmaları, Tokat'ta ipek sanayinin gelişmesine neden olmuştur. Bütün bunların yanı sıra, pamuklu sanayinin ve bakırcılık sektörünün de önemli ölçüde etkin olması Tokat'ın ekonomik anlamda gelişimine katkı sağlamıştır (İnalcık, 2008: 133).

Tokat'a ticaret amacıyla 17'inci yüzyılın ortalarında gelen Fransız tüccar Tavernier, seyahatnamesinde Tokat'ın Türkiye'nin en güzel kentlerinden biri olduğunu söylemektedir. Seyyah, kentin o dönemde Doğu'nun en önemli kavşak noktalarından biri olduğunu ve İran'dan, Bağdat'tan, Diyarbakır'dan, Sinop'tan, İstanbul'dan, İzmir'den ve başka yerlerden buraya sürekli olarak kervanların geldiğini ifade etmektedir (Tavernier, 2006: 53). 1701'de şehri ziyaret eden bir diğer gezgin Tournefort Tokat için "Tokat'a Küçük Asya'nın ticaretinin merkezi olarak bakmalısınız" demektedir (Tournefort, 1714: 174). Tournefort'un çizmiş olduğu gravürden (Resim 3.1) anlaşıldığı üzere; Meydan Semti ve Sulusokak'ı birbirine bağlayan aks üzerindeki hanlar bu dönemde şehrin ticari anlamda oldukça gelişmiş olduğunu göstermektedir (Özgen, 2008).

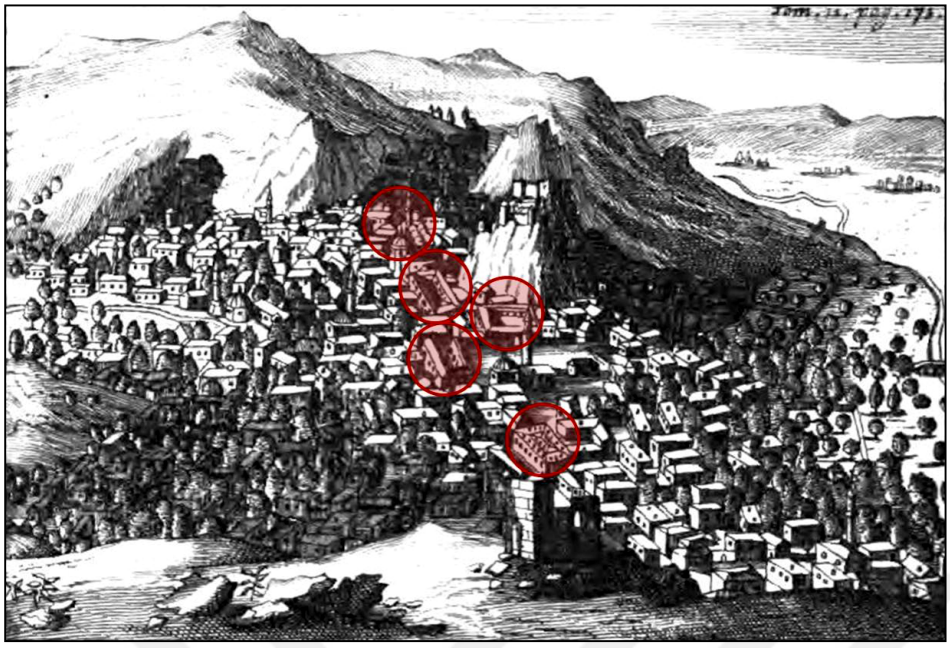

Resim 3.1. Tournefort'un Meydan Semti'ni ve Sulusokak'ı gösteren gravürü (Tournefort, 1714: 173)

Meydanın batısında 1626-1632 yıllarında inşa edilen Taşhan (Voyvoda Hanı), Taşhan'ın güneyinden geçerek Sulusokak'a ulaşan Halit Sokak üzerinde inşa edilen Yazmacılar Hanı (Gazioğlu Hanı), Sulusokak'ın başlangıcından itibaren sırasıyla; Katırcılar Hanı (18'inci yüzyıl), Sulu Han, Bedesten ve Arastalar, Deve Hanı (16'ncı yüzyıl), Deveciler Hanı (Fatih Mehmet Paşa Hanı) (17'nci yüzyıl) ve 1752-1753 yıllarında inşa edilen Abaza Mehmet Paşa Hanı günümüze ulaşabilmiş hanlardandır (Erkara, 2010: 28). Dericilik, dokumacılık, boyacılık ve bakırcılığın gelişimine paralel olarak hanların sayısı da giderek artmıştır. Tokat'a 1655-56 yıllarında gelen Evliya Çelebi; seyahatnamesinde 15 hanın ismini saymaktadır (Evliya Çelebi, 1984: 39). Tokat şer'iye sicil kayıtlarında ise 1772 yılında 13, 1827 yılında 15, 1883 yılında 20, 1886-1887 yıllarında 26 han ismi geçmektedir (Seçgin, 2006).

Osmanlı döneminde sosyo-kültürel ve ticari fonksiyonların yoğun olarak yer seçtiği Meydan ve Sulusokak semtlerinin yanı sıra, şehrin güneyinde bulunan Behzat Semti 16'ncı yüzyıldan itibaren gelişmeye başlayan üçüncü bir merkez olmuştur. Diğer iki merkezden farklı olarak, burada daha çok idari birimler konumlanmıştır (Özgen, 2008). Behzat Deresi'nin (Tokat Çayı) hemen batısında 1536 yılında inşa edilen Behzat Cami ile birlikte gelişmeye başlayan bu semtte bulunan bir diğer yapı da 17'nci yüzyılda inşa edilmiş olduğu düşünülen Mahmut

Paşa Cami'dir. Behzat Cami'nin doğusunda, Behzat Deresine paralel olarak güneyden kuzeye doğru sırasıyla, Mevlevihane (1638), Dabaklar Mescidi, Kaya Cami, cami ve medreseden oluşan (medrese günümüze ulaşmamıştır) Genç Mehmet Paşa Külliyesi şehrin doğusunda kuzey-güney istikametindeki yerleşmelerin çekirdeğini oluşturmaktadır. Belediye, Hükümet Konağı, Jandarma, Adliye gibi yapıların 20. yüzyıldan itibaren yer aldığı bu bölgede Saat Kulesi de 1901 yılında inşa edilmiştir (Erkara, 2010: 29,30). Kentin 17'nci ve 18'inci yüzyıllarda işlevsel alanları Harita 3.4'deki gibidir.

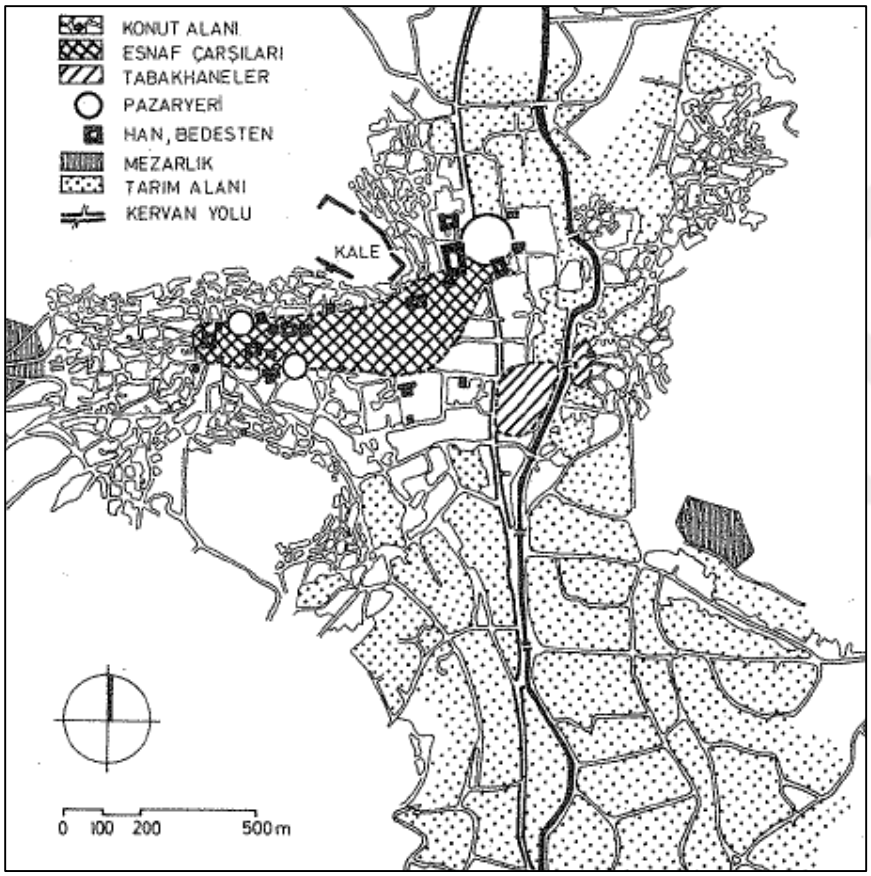

Harita 3.4. 17'nci ve 18'inci yüzyıllarda Tokat Kenti işlevsel alanları (Aktüre, 1978:147)

Tokat, 17'nci yüzyıldan başlayarak sahip olduğu bölgelerarası ticaret merkezi niteliğini, 19'uncu yüzyılın ikinci yarısında liman kenti Samsun'a kaptırmış, bunun sonucu olarak da 1846'da kara gümrüğü kaldırılmıştır. Böylece kent gümrük vergisi gelirlerinden yoksun kalmıştır (Aktüre, 1978: 161). 19'uncu ve 20'nci yüzyıllardan itibaren kentte önemli sayılabilecek imar faaliyetleri ile karşılaşılmamaktadır. Kentin 19'uncu yüzyıldaki arazi kullanımı Harita 3.5'deki gibidir. Bu yüzyıllarda, kentin geçirdiği deprem, yangın, sel gibi felaketlerin de etkisiyle daha çok mevcut yapıların onarımları söz konusu olmuştur.

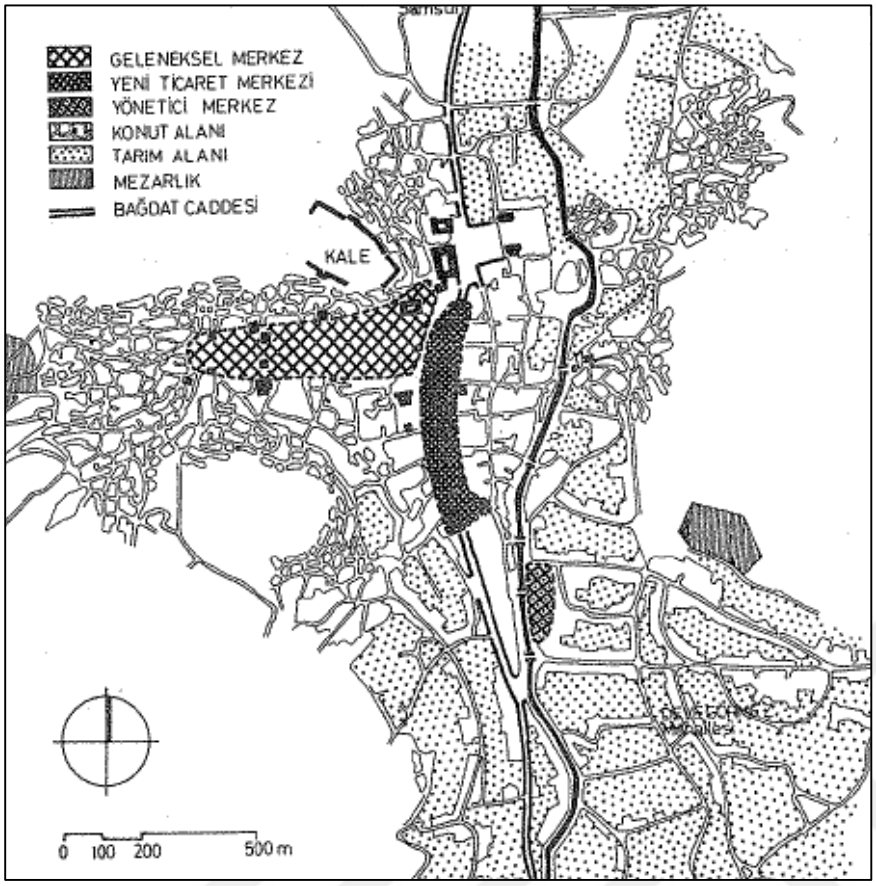

Harita 3.5. 19'uncu yüzyılda Tokat Kenti arazi kullanımı (Aktüre, 1978: 164)

Tokat; Danişmentlilerden itibaren kalenin çevresinde başlayıp, Selçuklular ve daha sonra İlhanlılar Döneminde kale altı bölgesindeki (Taht'al Kale) düzlüklerde devam eden, Osmanlılar Döneminde de topografyanın ve dönemin ticari yaşamının belirlediği doğrultuda kuzey-güney aks üzerinde, güneydoğuda Behzat, doğuda Meydan Semti çevresinde, batıda da Sulu Sokak'ta yoğunlaşan imar faaliyetlerine sahne olmuştur. Gabriel, 1934 yılında çizmiş olduğu planda (Harita 3.6), kentin Danişmendli, Selçuklu, İlhanlı ve Osmanlı dönemlerine ait önemli yapılarını göstermiştir.

Danişmendlilerin, Selçukluların, İlhanlıların, Osmanlı Devleti'nin ve Cumhuriyet Dönemi eserlerinin birbirleriyle organik bir bütün oluşturacak şekilde bir arada bulunduğu Tokat kentinin bu dönemlerde mekânsal gelişimi Harita 3.7'de gösterildiği gibidir. Kent tüm bu dönemlere ait önemli tarihi yapıları (Resim 3.2) halen yaşatıyor olması açısından oldukça büyük bir öneme sahiptir (Erkara, 2010: 31).

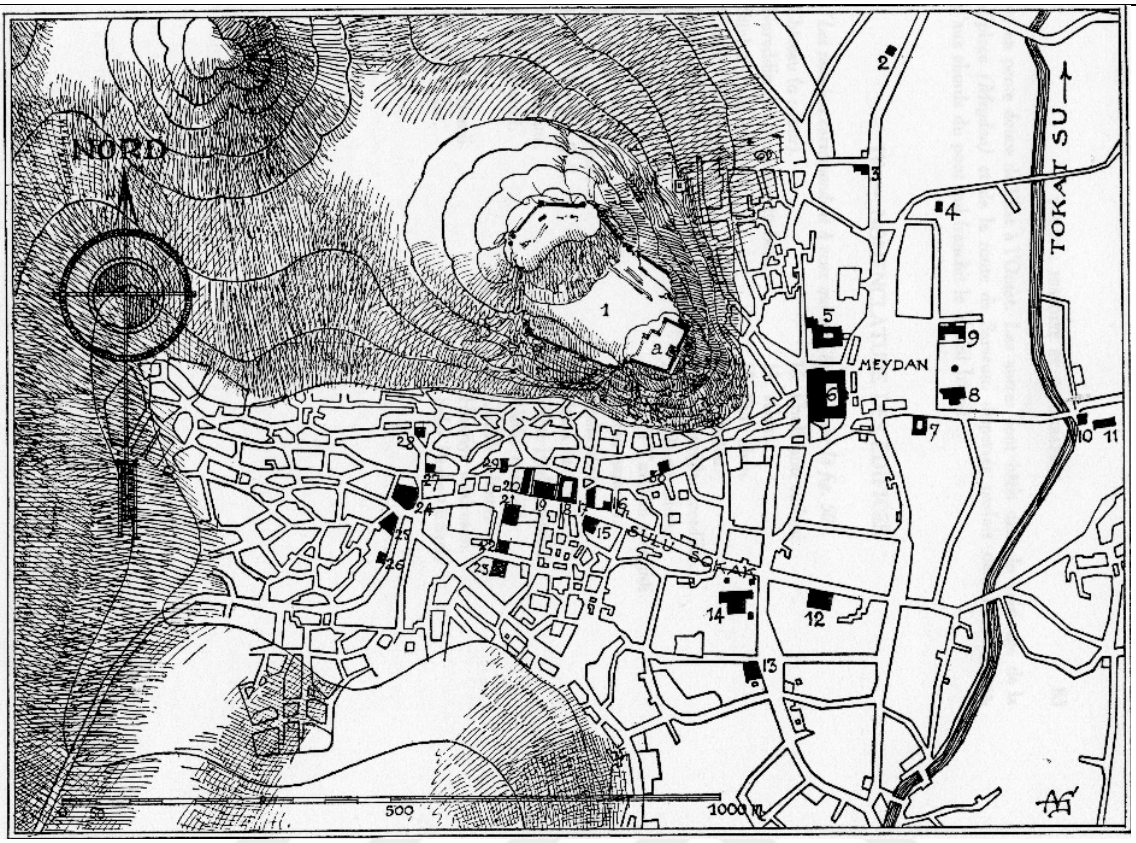

1. Kale
2. Nureddin İbn Sentimur Türbesi
3. Sümbül Baba Zaviyesi
4. Halef Gazi Tekkesi
5. Gök Medrese
6. Voyvoda Hanı
7. Horozoğlu Hanı
8. Hatuniye Cami
9. Hatuniye Medresesi
10. Hamza Bey Mescidi
11. Eski Konak
12. Paşa Hamamı
13. Belediye
14. Ali Paşa Cami
15. Yağcı Hanı
16. Ebulkasim Türbesi
17. Han
18. Sulu Han
19. Bedesten
20. Kazancılar Mescidi
21. Çukur Medrese
22. Hacı Turhan Mescidi
23. Sultan Hamamı
24. Paşa Hanı
25. Paşa Hamamı
26. Tatar Hacı Mescidi
27. Alaca Mescit
28. Güdük Minare
29. Hisariye Medresesi
30. Sefer Paşa Türbesi

Harita 3.6. Gabriel'in çizdiği plan üzerinde Tokat'ta önemli tarihi yapılar (Gabriel, 1934: 82, 83)

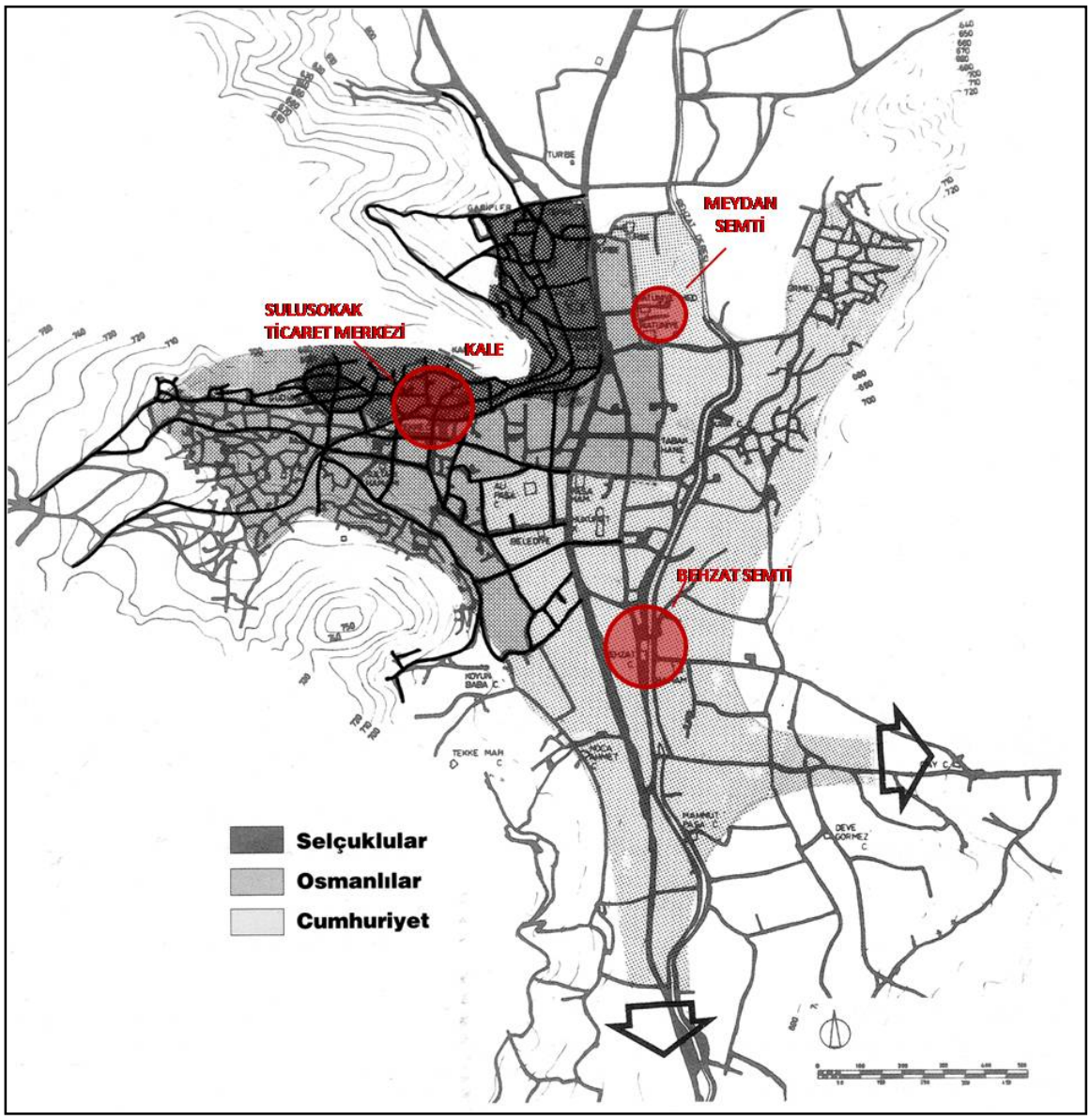

Harita 3.7. Selçuklular, Osmanlılar ve Cumhuriyet dönemlerinde Kentin mekânsal gelişimi (Arü, 1998'den düzenlenmiştir)

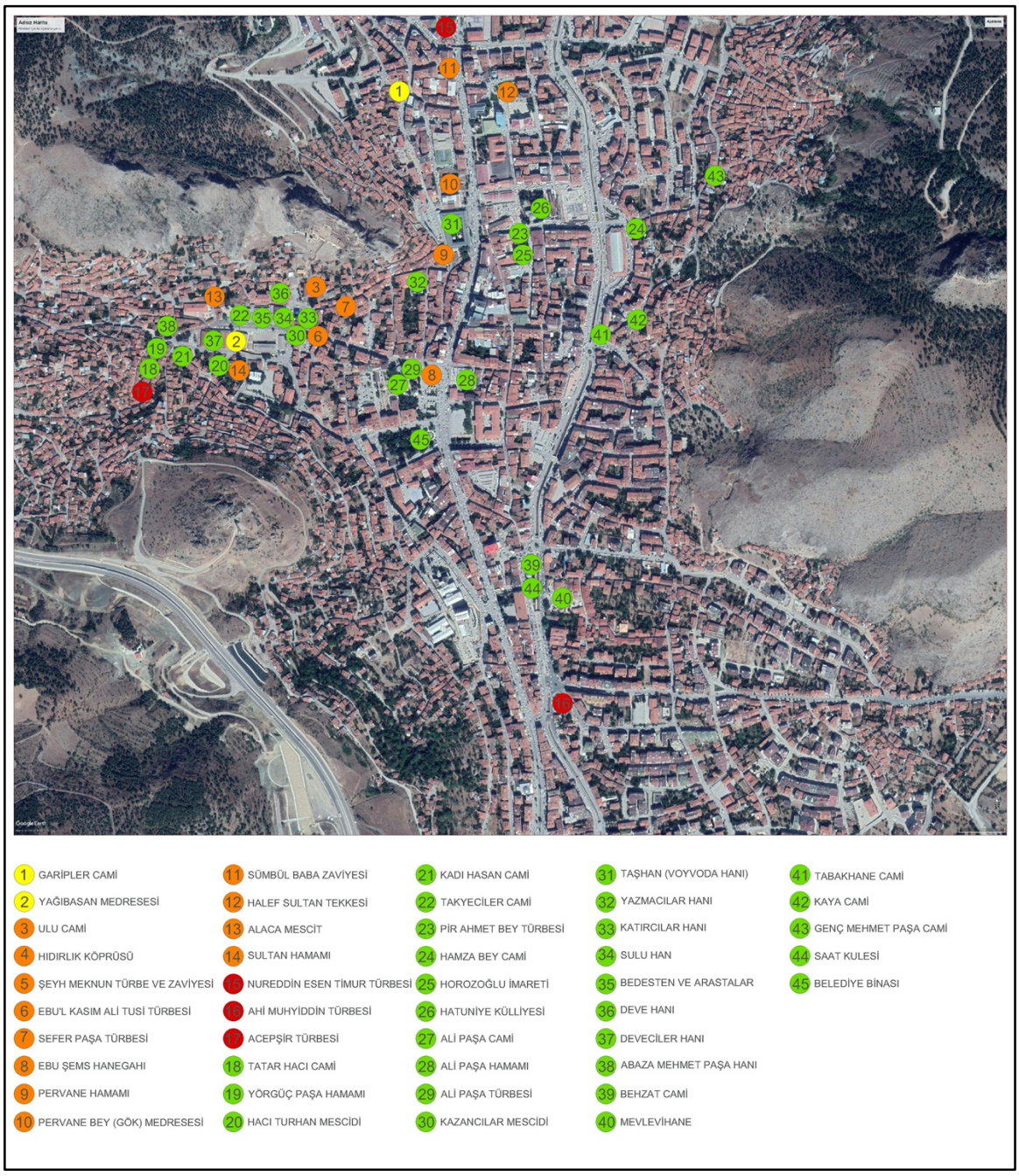

Resim 3.2. Tokat Kentsel Sit Alanı'nda Danişmendli, Selçuklu, İlhanlı ve Osmanlı dönemlerine ait günümüze ulaşan anıtsal yapılar (Google Digital Globe 2019'dan (URL 14) işlenerek)

Görüldüğü üzere, Tokat Orta Çağ'dan günümüze kadar birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Orta Çağ'da, kuruluşundan bu yana, Roma, Bizans, Danişmendli, Selçuklu, İlhanlı, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinin kültürel birikimlerinin yer aldığı Tokat, bu sayede, özellikle kültür turizmi açısından önemli potansiyellere sahiptir. Kent, Anadolu'nun en önemli ticaret yollarının kavşak noktasında bulunması sebebiyle Osmanlı dönemine kadar

önemli bir üretim ve ticaret merkezi olma özelliğini korumuştur. Osmanlı döneminde kentin ticaret merkezi olan Sulu Sokak Semti'nde günümüze ulaşmış Bedesten ve Arastalar, Sulu Han, Katırcılar Hanı, Deveci Han, Abaza Mehmet Paşa Hanı; Sulu Sokak'ın doğusunda Yazmacılar Hanı ve Taşhan dönemin ekonomik canlılığını belgeleyen yapılardır. Bu yapılar aynı zamanda, turizm altyapısı için potansiyel niteliği taşımaktadır.

3.1.3. Ekonomik yapı

Tokat'ın ekonomik yapısını; sanayi, tarım ve hayvancılık sektörü oluşturmaktadır. Sanayi sektöründe; başta gıda sanayi, taş ve toprağa dayalı sanayi, orman ürünleri sanayi, tekstil dokuma ve konfeksiyon sektörü ön plandadır. Tarım sektöründe; şeker pancarı, yaş sebze ve meyve, tütün, endüstriyel tarım ürünleri, buğday ve diğer tahıl ürünlerinin üretiminden ekonomik gelir sağlanmaktadır. Hayvancılık sektöründe önemli bir potansiyele sahip olan Tokat, hayvan varlığı açısından Ülke genelinde ilk 5 ilden biri olarak gösterilmektedir. Ayrıca, arıcılık açısından da zengin bir potansiyele sahiptir. Bal kapasitesi haritasına göre, maksimum kapasitenin %40'ının kullanıldığı bilinmektedir (Tokat Valiliği, 2007: 138-158). İl genelindeki arazilerin dağılımına göre İlin; %36'sını işlenen tarım arazisi, %44'ünü orman alanı, %12'sini çayır-mera alanı, %8'ini ise diğer araziler oluşturmaktadır (Tokat Valiliği Tarım ve Orman İl Müdürlüğü, 2019).

Ekonomisi ağırlıklı olarak tarım ve tarımsal ürünlerin işletilmesine yönelik sanayi ile gelişen Tokat'ta turizm sektörü, sahip olduğu turistik potansiyellere karşın, gelişim gösterememiştir. Hatti, Hitit, Frig, Roma, Bizans, Danişmendli Selçuklu, İlhanlı ve Osmanlı dönemlerine ait birçok eserin yer aldığı Tokat; 6000 yıllık tarihi boyunca önemli bir ticaret ve kültür merkezi olmuştur (URL 15).

Roma Döneminde kurulmuş olan Tokat Kalesi; Türkmen bölgesinde, 12'nci yüzyılda inşa edilen ve ilk avlulu Anadolu medreselerinden biri olma özelliğini taşıyan Çukur (Yağıbasan) Medrese; kentin tarih boyunca sahip olduğu ekonomik canlılığın kanıtı niteliğindeki Taşhan (Voyvoda Hanı), Deveci Hanı, Paşa Hanı, Yazmacılar Hanı, Arastalı Bedesten; Anadolu'nun en eski camilerinden biri olan Garipler Cami; Anadolu'nun 15'ici yüzyıl Osmanlı dönemine ait en güzel camilerinden biri olan ve Sultan II. Bayezid'in annesi Gülbahar Hatun için inşa ettirdiği Hatuniye Cami (Meydan Cami); Bey Sokak'ta ve Halit

Sokak'ta yoğunlaşan geç Osmanlı dönemine ait geleneksel sivil mimarlık örnekleri Tokat Merkez'de yer alan tarihi ve kültürel turizm kaynaklarından bazılarıdır (OKA, 2018a: 43).

Merkez ilçe dışında, diğer ilçeler de tarihi, kültürel ve doğal kaynaklar açısından zengindir. Karadeniz'in beş büyük kentinden biri olan, para basma yetkisine sahip antik kenti Sebastapolis, Mitridat Krallığı'nın din ve ticaret merkezi statüsündeki Helenistik dönem kenti Komana günümüze ulaşan antik kent kalıntılarıdır. Antik çağlarda, bir höyüğün üzerine inşa edilmiş akropol özelliğine sahip Zile Kalesi (Tokat İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2010), Sezar'ın Zela Savaşı sonrasında 'veni-vidi-vici' tarihi sözünü söylediği yer olması açısından önemlidir. Niksar'da yalçın bir kayalık üzerinde kurulmuş olan Niksar Kalesi Anadolu'nun önemli kalelerindendir. Pazar ilçesinde yer alan Ballıca Mağarası, Dünyanın en büyük mağaraları arasında yer almaktadır ve Türkiye'nin 28 jeolojik miras alanlarından biridir. Almus Baraj Gölü, Yaban Hayatı Koruma Sahası Kaz Gölü ve Reşadiye Zinav Gölü Tokat'ın doğal turizm kaynaklarındandır (OKA, 2018a: 43). İlçelerin sahip olduğu turistik potansiyeller, turizm türlerine göre Çizelge 3.1'deki gibidir.

Çizelge 3.1. Turizm türüne göre İlçelerin turistik potansiyel varlığı (Tokat Valiliği, 2007: 304)

Turizm Türü	Merkez	Almus	Artova	Erbaa	Başçiftlik	Niksar	Turhal	Yeşilyurt	Sulusaray	Reşadiye	Pazar	Zile
Tarih Turizmi	★	★	★	★		★	★		★		★	★
Kültür Turizmi	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★
Doğa Turizmi	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★
Yayla Turizmi	★	★		★	★	★				★		★
El Sanatları	★	★		★	★	★	★			★	★	★
Mağara Turizmi											★	
Gastronomi	★	★	★	★		★	★			★	★	★
Kaplıca Turizmi									★	★		
Tarım Turizmi	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★

Tokat il sınırları içinde 248 adet arkeolojik sit alanı, 3 adet kentsel sit alanı ve 1 adet tarihi sit alanı mevcuttur. İl genelinde toplamda 943 adet taşınmaz kültür varlığı bulunmaktadır. Bunların türlerine göre dağılımı Çizelge 3.2' de gösterilmektedir. Kent merkezinde ziyarete

açık 6 müze mevcuttur. Bunlar; Tokat Müzesi, Atatürk Evi ve Etnoğrafya Müzesi, Latifoğlu Konağı Müze Evi, Mevlevihane Müzesi, Kültür Evi ve Plevne Müzesi'dir (OKA, 2018b). Müzelerdeki eser ve ziyaretçi sayılarının yıllara göre değişimi (Çizelge 3. 3) incelendiğinde 2015 yılına kadar ziyaretlerin artarak devam ettiği, bu yıldan sonra ise azalma eğilimi gösterdiği anlaşılmaktadır. Eser sayısındaki artışa rağmen ziyaretçi sayısının azalmış olması, eserlerin sergilenmesi için uygun ortam ve koşulların yetersiz olması ihtimali ile açıklanabilmektedir.

Çizelge 3.2. Tokat İl bütünü taşınmaz kültür varlığı sayıları (URL 16)

TAŞINMAZ KÜLTÜR VARLIĞI	SAYISI
İdari Yapılar	23
Kültürel Yapılar	111
Askeri Yapılar	3
Endüstriyel ve Ticari Yapılar	15
Dinsel Yapılar	146
Mezarlıklar	26
Sivil Mimarlık Örnekleri	598
Kalıntılar	21
TOPLAM	943

Çizelge 3.3. Müzelerde eser ve ziyaretçi sayısı (URL 17)

YILLAR	ESER SAYISI	ZİYARETÇİ SAYISI
2012	40.142	36.299
2013	40.333	45.782
2014	40.500	52.671
2015	41.245	52.671
2016	43.363	47.628
2017	43.498	47.172

2018 verilerine göre, Tokat'ta Belediye ve Bakanlık işletme belgeli toplamda 5444 yatak kapasiteli 78 tesis bulunmaktadır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018). Tokat Merkez İlçede ise Belediye belgeli toplam 889 yatak kapasiteli 9 tesis; işletme belgeli toplam 464 yatak kapasiteli 6 tesis bulunmaktadır (OKA, 2018b). Tesislere ilişkin 2018 yılı istatistikleri Çizelge 3. 4' teki gibidir. Buna göre; Tokat daha çok yerli ziyaretçiler tarafından tercih

edilmektedir. Yabancı ziyaretçilerin ortalama kalış süresi yerli ziyaretçilerden daha fazladır. Tesislerde toplam doluluk oranının yaklaşık %30 olduğu görülmektedir.

Çizelge 3.4. 2018 yılı Tokat İl geneli turizm tesisi istatistikleri (URL 18)

	TESİSE GELİŞ SAYISI			GECELEME			ORTALAMA KALIŞ SÜRESİ			DOLULUK ORANI (%)		
	YABANCI	YERLI	TOPLAM	YABANCI	YERLI	TOPLAM	YABANCI	YERLI	TOPLAM	YABANCI	YERLI	TOPLAM
TURİZM İŞLETME BELGELİ TESİSLER	628	60299	60927	2034	102944	104978	3.16	1.71	1.72	0.59	29.70	30.30
BELEDİYE BELGELİ TESİSLER	1386	184321	185707	3068	370580	373648	2.68	2.03	2.03	0.24	28.04	28.28
TOPLAM	2014	244620	246634	5102	473524	478626	2.92	1.87	1.88	0.42	28.87	29.29

3.2. Tokat Kentsel Sit Alanının Tanımlanması ve Turizm Potansiyeli

Bu bölümde Tokat kentsel sit alanının konumu ve özelliklerine yer verilmiş, arazi çalışmaları sonucu elde edilen bulgulara yönelik sit alanının sahip olduğu turizm potansiyelleri değerlendirilmiştir.

3.2.1. Sit alanının konumu ve özellikleri

Tokat Merkez'deki sit alanlarının günümüzdeki sınırları belirlenmeden önce 1948 yılında koruma zonları oluşturulmuş, 1981 yılında ise bu koruma zonları kentsel sit alanları olarak belirlenmiştir. Kemal Ahmet Arü ve yardımcısı Gündüz Özdeş tarafından 1948 yılında yapılan 1/5000 ölçekli Tokat Kesin İmar Planında koruma kuşakları belirlenmiştir ve 1'inci, 2'nci ve 3'üncü derece koruma zonları oluşturulmuştur (Kuntay, 1982: 10). GEEAYK'nın 14.11.1981 tarih ve A-3218 sayılı kararı ile 1/5000 ölçekli imar planında oluşturulan 1., 2. ve 3. derece koruma zonları, 1., 2. ve 3. derece kentsel sit alanları olarak belirlenmiştir. Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 14.09.1984 tarih ve 379 sayılı kararı ile 181 adet dini ve sivil mimarlık örneği tescil edilmiş, bu karara göre;

- Tokat Kalesi ve Çevresi "1. Derece Arkeolojik Sit Alanı",
- Kale'nin güneyinde bulunan Gaziosmanpaşa Caddesi'ne kadar uzanan tarihi ticaret merkezinin yer aldığı, Bedesten ve han yapıları gibi anıtsal yapıların yoğun olduğu alan "Tarihi Ticaret Merkezi Sit Alanı",
- Gaziosmanpaşa Bulvarı ile Behzat Deresi arasında kalan, sivil mimarlık örneklerinin yoğun olarak yer aldığı alan "3. Derece Kentsel Sit Alanı",
- Korunacak sokaklar olarak belirlenen Bey Sokak, Beyhamam Sokak ve Saat Kulesi'nin bulunduğu alan ise "2. Derece Kentsel Sit Alanı" olarak belirlenmiştir (Tokat Belediyesi, 2014).

Yüksek Kurulun 1984 tarihli söz konusu kararı ile belirlenen geçici dönem yapılaşma hükümleri; 1990-1992 tarihlerinde gerçekleştirilen Tokat Merkez Sit Alanları Koruma Amaçlı Çerçeve İmar Planı ile geçerliliğini yitirmiş, Koruma İmar Planı yapılaşma koşulları uygulanmaya başlanmıştır. Koruma Amaçlı İmar Planı Yüksek Kurulun belirlediği sit alanlarını aynen koruyarak devam ettirmiştir (Tokat Belediyesi, 2014).

Yaklaşık 11 hektarlık Tarihi Ticaret Alanı Camiikebir Mahallesi, Cemalettin Mahallesi, Kabe-i Mescid Mahallesi, Alipaşa Mahallesi ve Semerkant Mahallelerinin sınırları içerisinde kalmaktadır. 5 hektarlık bir alanı kapsayan 2. Derece Kentsel Sit Alanı Soğukpınar Mahallesi'ndedir. Yaklaşık 9 hektarlık 3. Kentsel Sit Alanı ise Hoca Ahmet Mahallesi, Ali Paşa Mahallesi ve Yarahmet Mahallesi'nin bir kısmının sınırları içerinde yer almaktadır (Harita 3. 8) (Tokat Belediyesi, 2014).

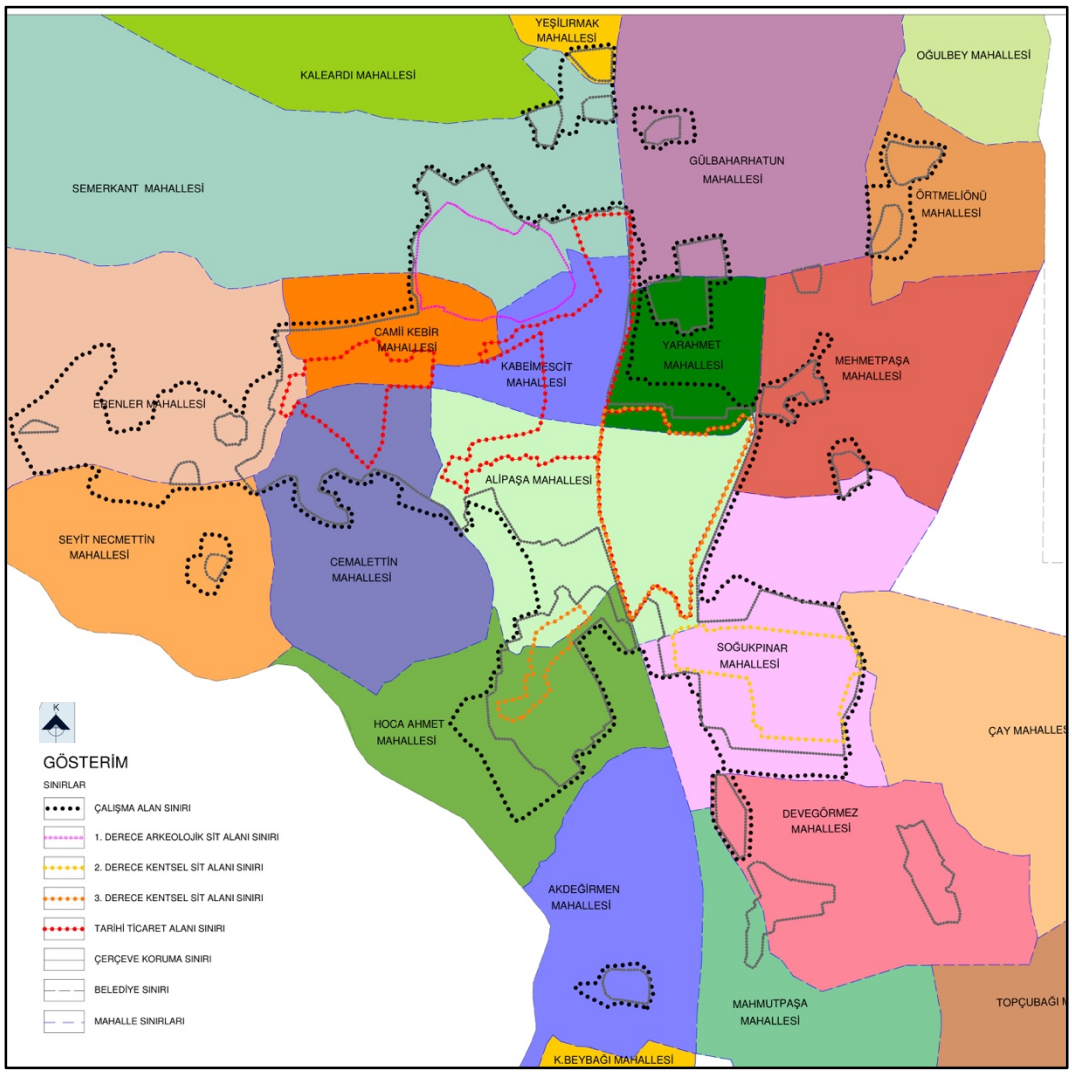

Harita 3.8. Mahalle ve sit sınırları (Tokat Belediyesi, 2014)

3.2.2. Sit alanının turizm potansiyeli

Tokat Kentsel Sit Alanı tarihi ve kültürel değerler açısından oldukça zengin bir yapıya sahiptir. Danişmendli, Selçuklu, İlhanlı, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemine ait anıtsal yapıların (Resim 3.2), sivil mimarlık örneklerinin ve kültürel değerlerin bulunduğu alan, turizm potansiyeli açısından önem arz etmektedir. Alanda, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 14.09.1984 tarih ve 379 sayılı kararı ile tescillenmiş sivil mimarlık örnekleri ile birlikte toplamda 181 adet taşınmaz kültür varlığı bulunmaktadır.

Sit alanı içerisinde günümüze ulaşmış anıtsal yapılardan Garipler Cami ve Yağıbasan Medresesi (Çukur Medrese) Danişmendli'ler zamanında inşa edilmiştir. Ulu Cami, Ali Tusi

(Ebu'l Kasım Ali) Türbesi, Sefer Paşa Türbesi, Ebu Şems Hanegahı (Vezir Ahmed Paşa Mescidi), Pervane Hamamı, Pervane Bey Medresesi (Gök Medrese), Sümbül Baba Zaviyesi, Halef Sultan Tekke ve Zaviyesi, Alaca Mescit Cami ve Sultan Hamamı Selçuklu Dönemi yapılarıdır. Nureddin Esen Timur Türbesi ve Abdülmuttalip Türbe ve Zaviyesi (Ahi Muhyiddin Zaviyesi) ise İlhanlılar döneminde inşa edilmiş yapılardır. Tatar Hacı Cami, Yörgüç Paşa Hamamı, Hacı Turhan Mescidi, Kadı Hasan Cami, Takyeciler Cami, Pir Ahmet Bey Türbesi, Hamza Bey Cami, Horozoğlu İmareti, Hatuniye Cami (Meydan Cami), Hatuniye İmareti, Ali Paşa Cami, Ali Paşa Hamamı, Ali Paşa Türbesi, Kazancılar Mescidi, Taşhan (Voyvoda Hanı), Yazmacılar (Gazioğlu) Hanı, Katırcılar Hanı, Suluhan, Arastalı Bedesten, Deveci Hanı, Abaza Mehmet Paşa Hanı, Behzat Cami, Mahmut Paşa Cami, Mevlevihane, Tabakhane Cami, Kaya Cami, Genç Mehmet Paşa Cami, Yolbaşı Cami ve Saat Kulesi Osmanlı Dönemine ait anıtsal yapılardır (Resim 3.2). Bu yapılardan 18'i cami ve mescit yapısı, 5'i türbe, 4'ü zaviye, 2'si medrese, 2'si imaret, 4'ü hamam, 6'sı han ve biri bedesten, biri de saat kulesidir (Harita 3.9).

Tokat'ın sahip olduğu bu potansiyellerden özgün işlevi ile kullanılmaya devam eden cami ve mescitler, türbeler, köprüler; alanın tarihini ve kültürünü, yerel halkın inançlarını yansıtan, bu anlamda belge niteliği taşıyan temel çekici unsurlardır. Han, hamam, bedesten, medrese, imarethane gibi yapılar ile sivil mimarlık örnekleri ise yeniden işlevlendirilerek turizm alt yapısı için kullanılabilecek potansiyellerdir. Geleneksel el sanatlarından bakırcılık, yazmacılık ve ahşap oymacılığının ortaya koyduğu yerel ve özgün ürünler ise somut olmayan kültürel miras potansiyellerindendir.

Turizm altyapısı için kullanılabilecek potansiyeller:

Tokat Kentsel Sit Alanında, özgün işlevini devam ettiremeyen yapılardan bir kısmı, günümüzde müze, kültür evi, kütüphane, otel, restoran, alışveriş merkezi olarak kullanılmakta, turizm altyapısı açısından potansiyel niteliği taşımaktadır (Harita 3.10). Özgün işlevi ile kullanımı devam ettirilen hamamlar ise yine turizm altyapısı için önemli potansiyellerdir.

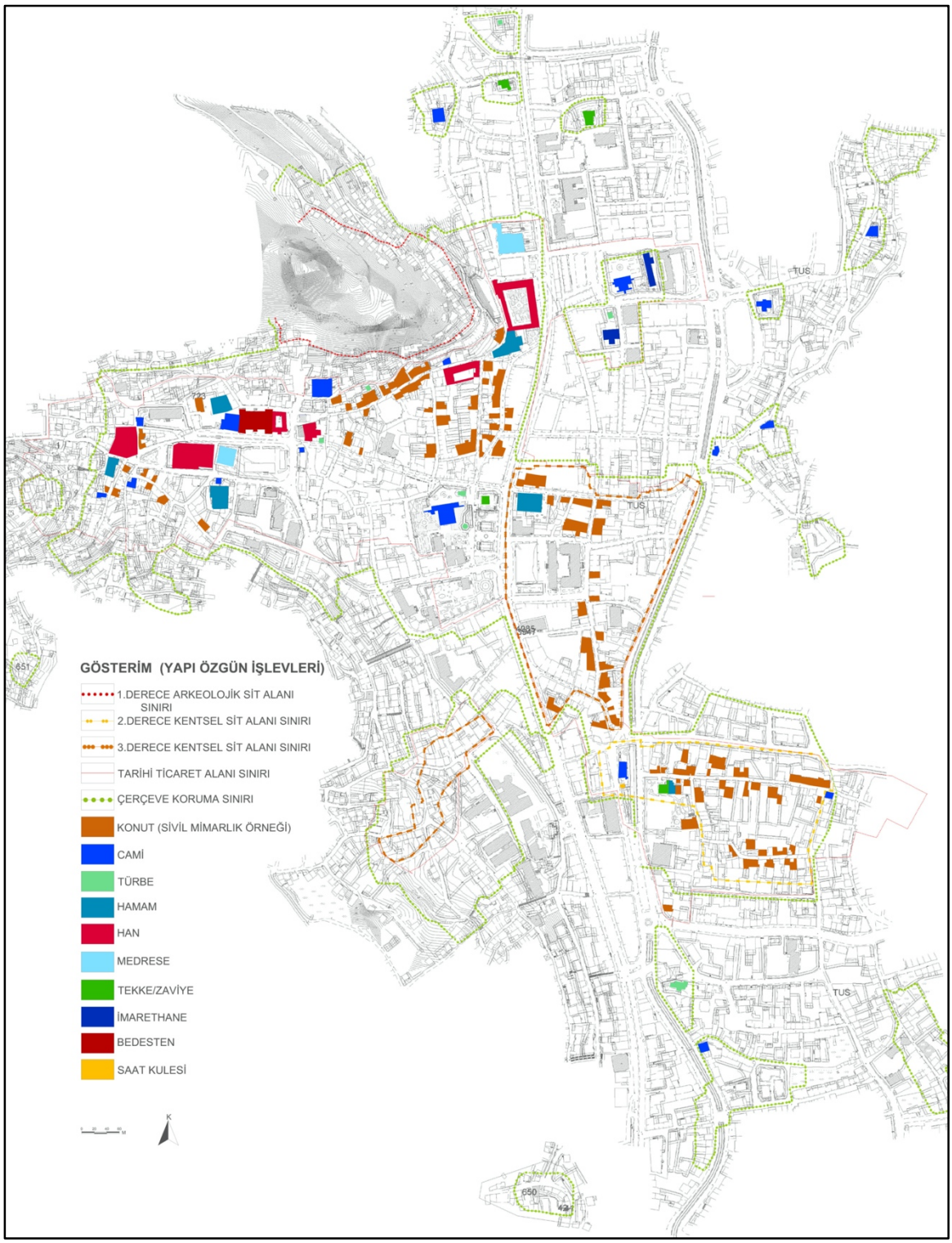

Harita 3.9. Sit alanında yapıların özgün işlevleri (Tokat Belediyesi arşivinden temin edilen halihazır harita üzerine işlenerek)

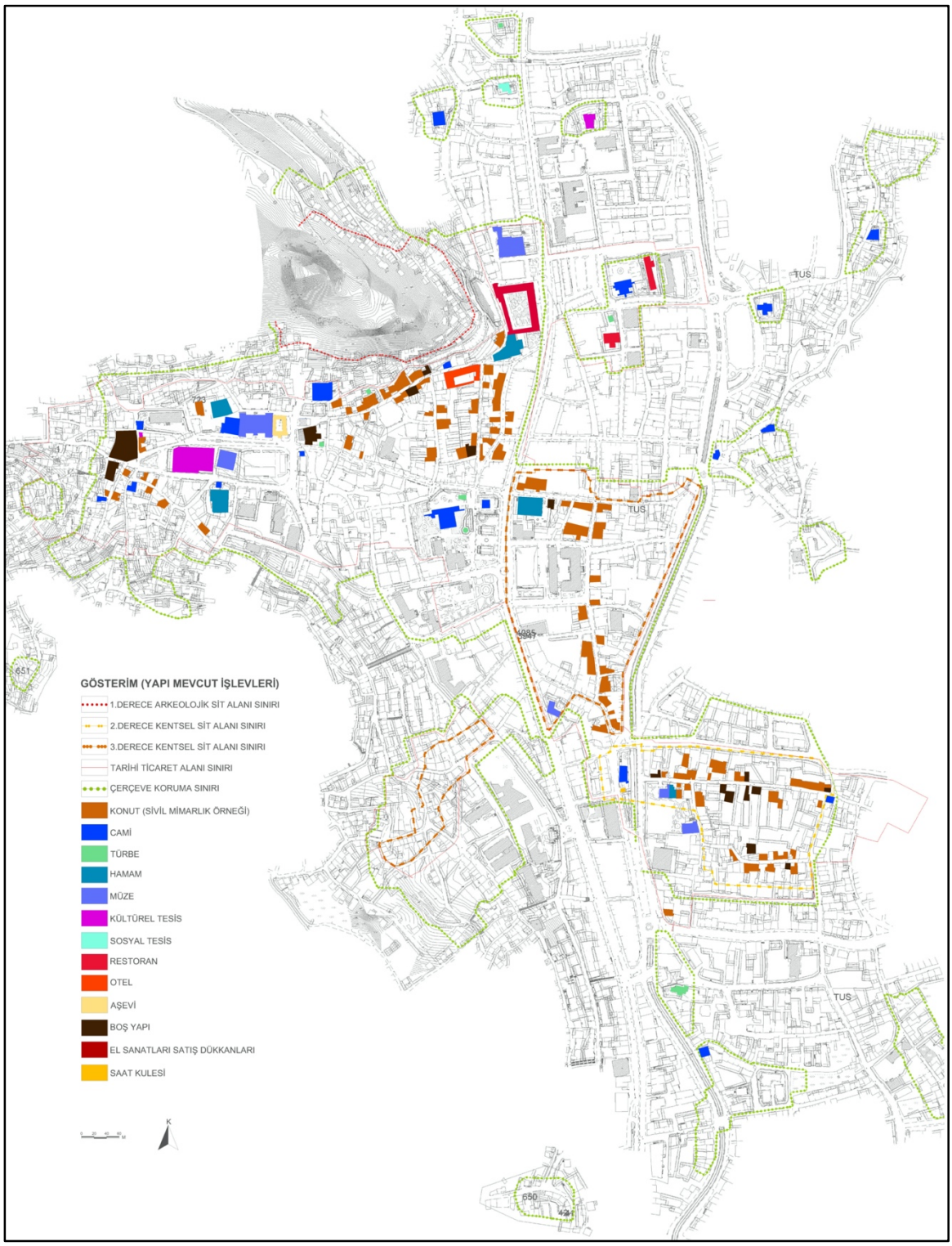

Harita 3.10. Sit alanında yapıların mevcut işlevleri (Tokat Belediyesi arşivinden temin edilen halihazır harita üzerine işlenerek)

Restorasyon sonrası müze olarak işlevlendirilen Yağıbasan Medresesi (Çukur Medrese), Tokat Kalesi'nin güneyinde 1151 yılında Danişmendliler tarafından inşa edilmiştir ve Anadolu'nun bilinen ilk kapalı avlulu medresesidir. Kare planlıdır ve merkezinde yer alan

kubbenin ortasında genişçe bir aydınlık feneri bulunmaktadır (Tokat İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2010).

13'üncü yüzyıl yapısı olan (Aksulu, 1999) ve özgün işlevi korunarak kullanımı devam ettirilen Pervane Hamamı ile onun kuzeyinde yer alan ve Tokat Müzesi olarak işlevlendirilen, 2012 yılından sonra müzenin Tokat Bedestenine taşınmasıyla boş kalan Pervane Bey Medresesi (Gök Medrese) kentin turistik potansiyeli açısından önemli diğer yapılardandır.

1292 yılında inşa edilen Sümbül Baba Zaviyesi (Aksulu, 1999) onarım gördükten sonra vakıf/dernek binası olarak kullanımını sürdürmektedir. Aynı yıl inşa edilen Halef Sultan Tekke ve Zaviyesi (Aksulu, 1999) ise yeniden işlevlendirilerek Kültür Evi ve Kütüphane olarak kullanılmaktadır.

Selçuklu dönemine ait Sultan Hamamı da (Tokat İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2010) günümüzde özgün işlevini devam ettirmektedir. 1436 yılında inşa edilen Yörgüç Paşa Hamamı (Mercan ve Ulu, 2003) ise kullanılmamaktadır ve yapısal olarak kötü durumdadır.

15'inci yüzyılda Meydan Semtinde inşa edilen Pir Ahmet Bey İmareti (Horozoğlu İmareti) (Yavi, 1986: 120) ve doğusunda 1485 yılında Sultan II. Bayezid tarafından inşa edilen Hatuniye imareti (Yavi, 1986: 120) onarım görmüştür ve restoran olarak kullanılmaktadır.

Osmanlı klasik dönem anıtsal yapılarının bir diğer örneği cami, hamam ve türbeden oluşan Ali Paşa Külliyesi'dir. 1572-1577 yılları arasında, kentin birinci derece ticaret merkezi Sulusokak ile ikinci derece ticaret merkezi Meydan Semti arasında inşa edilen (Erkara, 2010: 185) Külliye'nin hamamı özgün işlevi ile kullanılmaya devam etmektedir.

Kentin Osmanlı döneminde sahip olduğu ekonomik canlılığın birer belgesi niteliğinde olan hanlardan Taşhan (Voyvoda Hanı) 1626-1632 yılları arasında inşa edilmiştir (Gündoğdu ve diğerleri, 2006). Restorasyonu sonrasında geleneksel sanat ve zanaat atölyelerinin, satış birimlerinin bulunduğu ticari fonksiyonlu bir yapı haline getirilmiştir.

19'uncu yüzyılda inşa edilen (Gündoğdu ve diğerleri, 2006), Tokat'ın somut olmayan kültürel miraslarından biri olan yazmacılığın yapıldığı Yazmacılar (Gazioğlu) Hanı otel ve restoran olarak yeniden işlevlendirilmiştir.

Sulusokak'ta 15'inci yüzyılda inşa edilen Arastalı Bedesten (Gündoğdu ve diğerleri, 2006) müze olarak, 18'inci yüzyılda inşa edilen Suluhan (Tokat İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2010) aşevi olarak, Deveci Hanı kültür merkezi olarak kullanılmaktadır. Katırcılar Hanı ve Abaza Mehmet Paşa Hanı ise kullanılmamaktadır ve harabe durumundadır.

19'uncu yüzyılda Behzat Semtinde hamam, şeyh konağı ve hazire ile birlikte bir külliye şeklinde inşa edilmiş olan Mevlevihane'nin haziresi günümüze ulaşmamıştır (Erkara, 2010: 261). Mevlevihane günümüze müze olarak kullanılmaktadır.

Behzat semtinde 1901 yılında saat kulesi ve muvakkithane olarak inşa edilen Tokat saat kulesi (Tokat İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2010) günümüzde çalışır vaziyettedir. Muvakkithane olarak yapılmış kaide kısmı ticarethane olarak kullanılmaktadır.

Anıtsal yapılardan başka, turizm açısından potansiyel niteliği taşıyan Tokat'ın eski evleri mimari, malzeme, teknik vb açılardan klasik Türk evi karakterini taşımaktadır. Özellikle Orta ve Batı Anadolu'da bulunan klasik Türk evlerine birçok bakımdan benzemektedir (Akok, 1957). Tokat'ta konutların yerleşim düzeni; topoğrafik yapı, iklimsel veriler, mülkiyet gibi faktörlerin şekillendirdiği organik yerleşim düzeni özelliğini göstermektedir. Ağırlıklı olarak konutların cepheleri ile sınırlandırılan sokaklar dar ve hareketlidir. Konutların ön cephelerinin sokak sınırı üzerinde olduğu örneklerde yapıya giriş doğrudan sokaktan sağlanmaktadır ve birçoğunun arkada bir bahçesi bulunmaktadır. Ayrıca bu yerleşme düzenindeki konutlar çoğunlukla bitişik nizamla bir arada bulunmaktadırlar. Diğer örneklerde ise yapıya giriş yapının bahçesi aracılığıyla sağlanmaktadır. Sokağa cephe veren bahçe duvarı üzerinde bulunan kapıdan bahçeye, bahçeden de konuta girilmektedir (Akın, 2009: 204-209).

Genellikle iki katlı olan Tokat evlerinde, üst katlar çoğunlukla çıkmalıdır. Biçim, derinlik ve yoldan yükseklikleri değişiklik gösteren bu çıkmalar; dışarıda sokak mekânını zenginleştirirken, içeride köşe pencereleri sayesinde konutta yaşayanların sokağı denetlemelerini, sokakla kaynaşmalarını sağlamaktadırlar (Aydemir, Erkonak, Kuntay ve

Teymur; 1983). Malzeme olarak ağırlıkla ahşap tercih edilmiştir. Yapıların beden duvarlarının temel duvarları haricindeki diğer kısımları genellikle ahşap çatkılı ve kerpiç dolguludur (Akok. 1957).

Karakteristik özellik gösteren Tokat evleri günümüzde; kalenin güneyinde, Sulusokak Semti'nde Halit Sokak üzerinde ve Behzat Deresi'nin doğusunda Bey Sokağı ve Beyhamam Sokağı üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Semtin merkezinde yer alan Bedestenlerin arkasından başlayarak, doğuda bulunan Pervane Hamamı'na bağlanan Halit Sokak (Resim 3.3) üzerinde 24 adet geleneksel ev, 10 adet de işlevi konut olan yeni yapı yer almaktadır. Geleneksel evlerden 9'u tescillidir ve bunlardan da 4'ü restorasyon geçirmiştir (Tokat İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2016).

Resim 3.3. Halit Sokak, konumu ve sınırları (Apple Inc. 2012-2019'dan işlenerek)

Halit Sokak'ta evler, arazinin eğimine ve parsellerin mülkiyet yapısına göre organik bir biçimde bir araya gelmiştir. Sokağın sınırını konutların ön cepheleri oluşturmaktadır ve konutlar bitişik nizamda bir araya gelmişlerdir. Sokaktan girişin sağlandığı yapıların arka cephelerinde bahçeleri yer almaktadır. 19'uncu yüzyılın ortalarına tarihlenen evler genellikle 2 veya 3 katlı, geleneksel Türk evi plan tipolojisinde, iç sofalı olarak inşa edilmiştir ve cepheleri genel olarak çıkmalıdır. Halit Sokak'ta evlerin yapımında genellikle ahşap ve kerpiç kullanılmıştır.

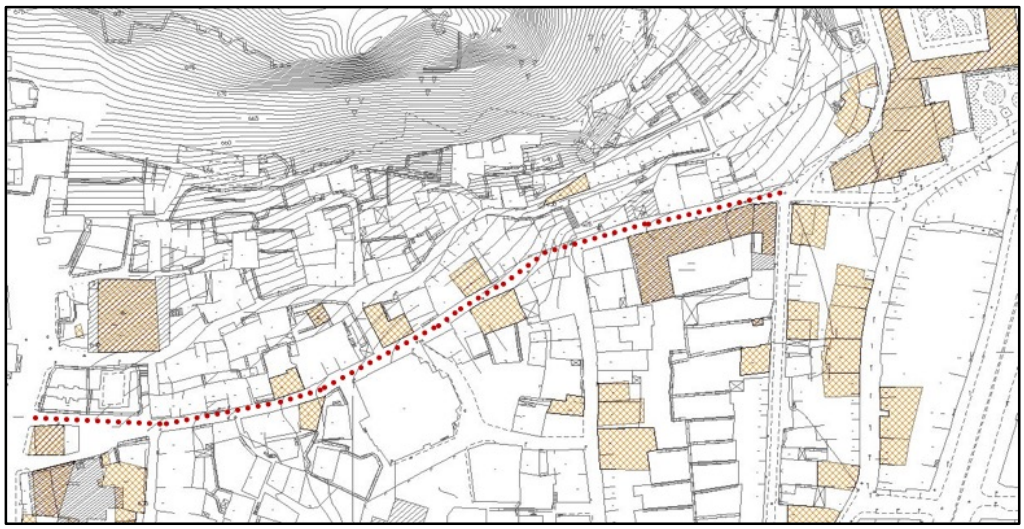

Harita 3.11. Halit Sokak, tescilli yapılar (Tokat Belediyesi arşivinden temin edilen halihazır harita üzerine işlenerek)

Behzat Bulvarı'nın doğusunda, bulvara dik uzanan Bey Sokak'ta (Resim 3.4) 18 adet tescilli konut yer almaktadır. Bey Sokak'ta geleneksel evler genellikle 2-3 katlıdır ve yeni yapılan yapılar doku ile uyumlu olarak inşa edilmiştir. Halit Sokak'ta olduğu gibi ağırlıklı olarak sokağın sınırını konutların ön cepheleri oluşturmaktadır. Bunun yanında sokaktan bahçeye, bahçeden da konuta girişin sağlandığı 3 örnek mevcuttur. Evler geleneksel Türk evi plan tipolojisinde inşa edilmiştir ve hemen hepsinin cephesi çıkmalıdır. Geleneksel yapım malzemelerinden ahşap ve kerpiç ağırlıklı olarak kullanılmıştır.

Resim 3.4. Bey Sokağı, konumu ve sınırları (Apple Inc., 2012-2019'dan işlenerek)

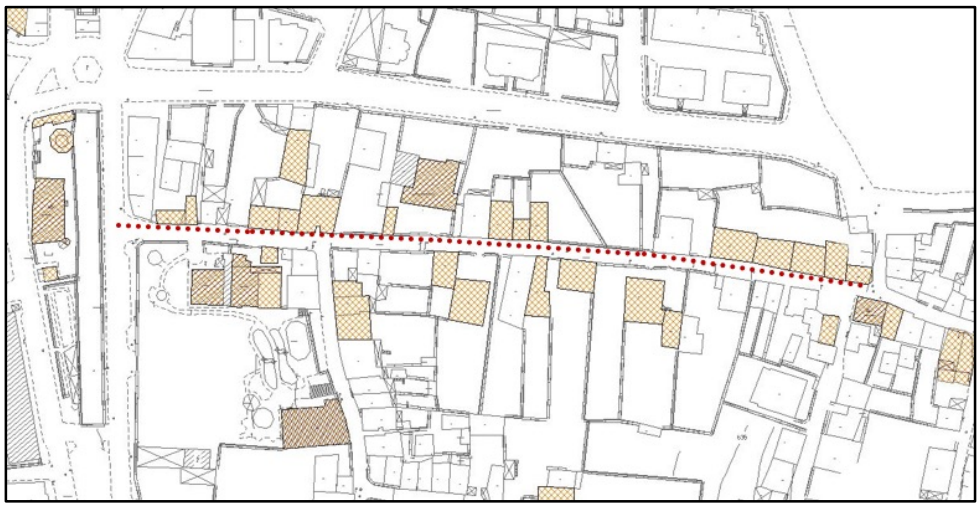

Harita 3.12. Bey Sokak, tescilli yapılar (Tokat Belediyesi arşivinden temin edilen halihazır harita üzerine işlenerek)

Mevlevihane ve Mevlana Hamamı'nın doğusundan başlayarak güneye doğru; Vakıf Evi'nin bulunduğu noktada ise doğuya doğru yönelerek devam eden ve kendisini dik kesen Şeyhi Şirvani Caddesi ile sonlanan Beyhamam Sokağı (Resim 3.5), geleneksel Tokat evlerinin yoğun olarak bulunduğu özgün sokaklardan biridir. Sokağın başlangıcında yer alan Mevlevihane'nin ve Vakıf Evi'nin 18'inci yüzyıl yapıları olması ve sokakta yer alan Cevdet Erek Evi'nin inşa kitabesine göre 1903 tarihinde inşa edilmiş olması nedeniyle buradaki diğer konutların da 19'uncu yüzyıldan 20'inci yüzyıl başlarına kadar tarihlendirilebileceği düşünülmektedir (Akçay, 2013: 123).

Resim 3.5. Beyhamam Sokağı, konumu ve sınırları (Apple Inc., 2012-2019'dan işlenerek)

Beyhamam Sokak'ta; günümüzde müze olarak kullanılan Vakıf Evi dışındaki diğer yapılar konut olarak kullanılmaktadır. Vakıf Evi ile birlikte tescilli yapı sayısı 18'dir (Harita 3.11). Sokak sınırını ön cephelerin oluşturduğu yapılar genellikle iki katlıdır ve bitişik nizamda inşa edilmişlerdir. Sokaktan girişin sağlandığı konutların arka cephelerinde bahçeleri ya da avluları yer almaktadır. Plan düzeni açısından iç sofalı geleneksel Türk evi plan tipolojisine sahiptirler. Cepheler çıkmalıdır ve özgünlüğünü korumuştur. Yapı malzemesi ve yapım sistemi açısından Tokat'ta bulunan diğer geleneksel evlerle aynı özellikleri taşımaktadır.

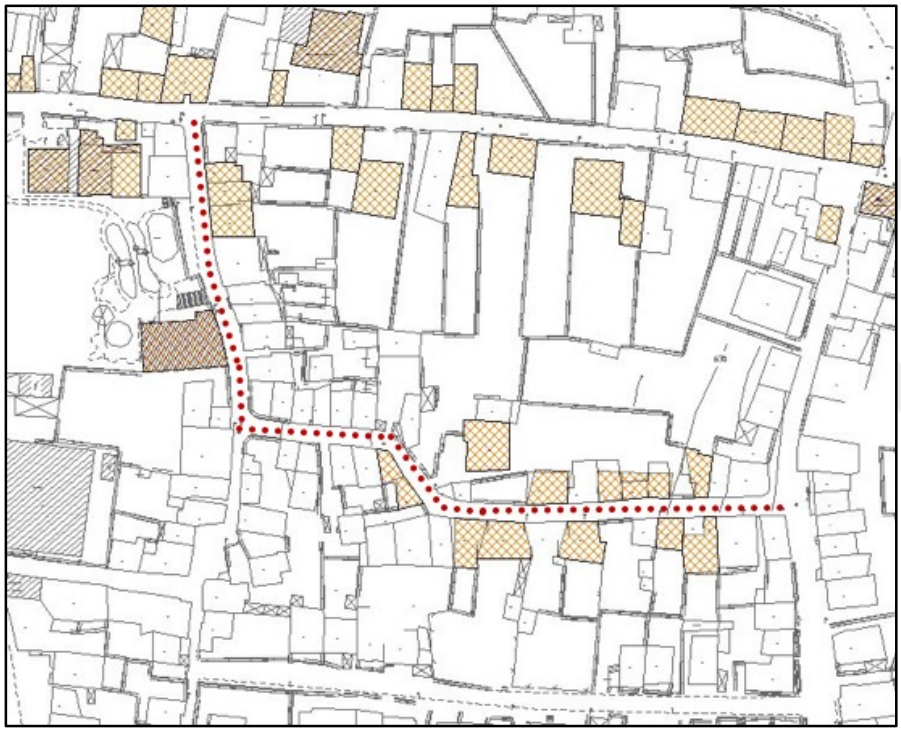

Harita 3.13. Beyhamam Sokak, tescilli yapılar (Tokat Belediyesi arşivinden temin edilen halihazır harita üzerine işlenerek)

Sürdürülebilir turizmi destekleyecek kültürel varlık ve değerler:

Tokat Merkez'de az da olsa günümüzde halen devam ettirilen Tokat'a özgü geleneksel el sanatlarından yazmacılık, ahşap oymacılığı ve bakırcılık Tokat'ın somut olmayan kültürel miraslarındandır ve turizm için potansiyel arz etmektedir.

En az 600 yıllık bir tarihe sahip olan yazmacılık, geleneksel meslekler ve el sanatları açısından günümüzde halen devam ettirilen Tokat'ın en önemli kültürel mirasıdır. Tokat ili, 16'ıncı yüzyılın ikinci yarısından itibaren, iplikten başlayıp, dokuma, boyama ve basma

işlemlerinin tamamlandığı ve nihai mamul haline getirildiği geniş bir coğrafya olmuştur. O dönemde imalatın boyama ve basma gibi büyük sabit sermaye yatırımlarını ve daha ileri bir teknoloji ve iş bölümünü gerektiren aşamaları Tokat'ın ticari merkezi Sulusokak ve çevresinde gerçekleştirilmiştir. (Genç, 1987). Pamuklu ve ipek kumaş üzerine uygulanan desenleme sanatı olarak yazmacılık, Tokat'a özgü bir el sanatıdır. Desenleme işi elle çizilerek ve boyanarak yapıldığı gibi, ıhlamur ağacından yapılmış ahşap kalıplarla kumaş üzerine basılarak da yapılmaktadır. Tokat yazmacılığının belirgin özelliği ahşap kalıpların kullanılarak desenleme işleminin gerçekleştirilmesidir. Tokat yazması denilince ilk akla gelen bu teknikle üretilen yazmalardır. (Ok, 2015:16). Yazmacılık, Tokat'ta, 15'inci yüzyıldan başlayarak, 16'ncı ve 17'nci yüzyıllarda en güzel örneklerini veren (Bozkurt, 2017: 42) yazmacılık, 1980'li yıllara kadar 5 büyük handa yürütülmüştür. Günümüzde Taşhan'da bu geleneksel el sanatının devam ettirildiği ve satışının gerçekleştirildiği atölyeler bulunmaktadır.

Tokat'a özgü bir diğer geleneksel meslek ağaç oymacılığıdır. Tokat'ta günümüze ulaşan Mevlevihane, Yüksek Kahve, Latifoğlu Konağı ve Hatuniye Cami gibi yapılarda ahşap oymacılık sanatının en güzel örneklerine rastlanmaktadır. 17'inci yüzyılda Tokat Ulu Cami için yapılan, günümüzde Mevlevihane Müzesinde sergilenen ahşap tavan göbeği ilk örneklerdendir. Çam, ceviz, ıhlamur ve gürgen ağacı kullanılarak yapılan ahşap oymacılığı günümüzde birkaç usta tarafından devam ettirilmektedir. Tokat yazma baskılarında kullanılan ahşap kalıplar da oymacılığın Tokat'taki geçmişini belgelemektedir.

Özellikle 16'ncı sonlarından itibaren Tokat ekonomisi için önemli olan diğer zanaat bakırcılıktır. O dönemde Ergani madenlerinden Tokat'a getirilen ham bakırın burada işlenmiş haline 'Tokat Bakırı' denmiştir. Ham bakırın tasviyesi, işlenmesi ve işlenen bakırdan çeşitli eşya üretimi ve bunun ticaretinin yapılması bir yana; Ergani'den Tokat'a ham bakırın nakledilmesi de başlı başına bir sektör haline gelmiştir. Bakırcılığın Tokat'ta önemli bir sektör haline geldiğinin diğer göstergesi de devletin nazarında Tokat kalhanesinin büyük bir öneme sahip olması, 1790 yılında Anadolu'da Tokat dışındaki yerlerde bulunan bütün kalhanelerin yıktırılmış olmasıdır. 1792 yılında da Ergani'den gelen ham bakırın ancak Tokat'ta işlenebileceğine dair bir hüküm yayınlanmıştır (Tızlak, 1995). Dünyanın birçok yerinde yeni maden yataklarının keşfedilmesi ve teknolojideki hızlı değişim sonucu bakır üretiminde büyük artış yaşanmıştır. 1880'li yıllarda Uluslararası faaliyet gösteren dev firmalar arasındaki rekabet sonucu bakır fiyatları %60'a kadar düşmüştür. Fiyatların

düşmesi, cevher çıkarma ve ulaştırma maliyetlerinin artması sonucu Tokat kalhanesi 1880'li yılların sonuna doğru kapatılmıştır (Genç, 1987). Günümüzde az da olsa bakırcılıkla uğraşan zanaatkârlar mevcuttur ancak üretim küçük ölçekli devam etmektedir.

Geleneksel zanaatların yanı sıra Tokat'ın yöresel yiyecek ve içecek kültürü de, özellikle gastronomi turizmi için önemli bir potansiyeldir. Tokat kebabı, düğ pilavı, dutmaç çorbası, tokat keşkeği, Tokat çemen, Tokat yağlısı bu bağlamda değerlendirilebilecek yöresel yiyeceklerdendir. Özellikle Tokat kebabı, Tokat'ta asırlardır bağ evlerinde veya Tokat evlerinin iş evlerinde sadece bu kebap için tasarlanmış kebap fırınlarında pişirilip tüketilen geleneksel bir yemek olması bakımından önemlidir (Bozkurt, 2017: 44-48).

4. KORUMA VE TURİZM İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA TOKAT KENTSEL SİT ALANINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN FAALİYETLER VE ÖNERİLER

4.1. Koruma ve Turizm İlişkisi Bağlamında Gerçekleştirilen Faaliyetler

Tokat'ın 1948 yılına ait 1/5000 Ölçekli İmar Planı korumaya ilişkin kararların alındığı önemli bir plan olmuştur. Bu İmar Planı ile Koruma Kuşakları belirlenmiş ve 1. Derece, 2. Derece, 3. Derece Kontrol zonları oluşturulmuştur. Ayrıca bu planda eski kent imkân dahilinde yenilenmiş ve yeni yerleşmeler düşük yoğunluklu bölgelere kaydırılmıştır. 1960 yılında Samsun- Sivas yol hattının açılabilmesi için kentin kuzey- güney yönünde birçok tarihi yapı ve sivil mimarlık örneği yok edilmiştir. 1967 yılında yapılan imar planı ile kent merkezden uzakta yeni yerleşmelerin olduğu bölgelerde yoğunlaşmıştır (Kuntay, 1982: 10).

Tokat İli dahilinde koruma anlamında 3 önemli karar alınmıştır;

1. GEEAYK'nın tarafından alınan 14.11.1981 tarih ve A-3218 sayılı kararı ile; Tokat İli Merkezinin, anıtsal yapıları, sivil mimarlık örnekleri, kent dokusu ve yeşil örtüleriyle birlikte, kentsel sit niteliğinde bir yerleşme olduğuna, halen imar planı çalışmaları sürdürülen yerleşmenin, imar planının uygulamaya konulmasına kadar bu özelliklerinin bozulmasından endişe edildiğinden; koruma amaçlı imar planının tamamlanmasına kadar 1/5000 ölçekli eski imar planı paftalarında belirtilen 1., 2. ve 3. derece koruma zonlarının, 1., 2. ve 3. derece kentsel sit alanları olarak kabul edilmesi, tek yapı tespitlerinin ivedilikle hazırlanarak plancı kuruluşa iletilmesi uygun görülmüştür. Karar eki plan notunda Tokat Kenti Geçici İmar ve Yapılaşma Koşulları ve Yapılaşma İmar Düzenleri; Birinci Derece, İkinci Derece ve Üçüncü Derece Kontrol Zonları olarak tespit edilen bölgelerde uygulanması gereken kriterlerden bahsedilmiştir. Bu kriterler mevcut tarihi yapılar ve bu yapıların çevresinde oluşacak yapılaşmalar hakkında konulan şartlardan oluşmaktadır.

2. Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 14.09.1984 tarih ve 379 sayılı kararı ile 181 adet dini ve sivil mimarlık örneği tescil edilmiş, bu karara göre; Tokat Kalesi ve Çevresi "1. Derece Arkeolojik Sit Alanı", kale'nin güneyinde bulunan Gaziosmanpaşa Caddesi'ne kadar uzanan tarihi ticaret merkezinin yer aldığı, Bedesten

ve han yapıları gibi anıtsal yapıların yoğun olduğu alan "Tarihi Ticaret Merkezi Sit Alanı", Gaziosmanpaşa Bulvarı ile Behzat Deresi arasında kalan, sivil mimarlık örneklerinin yoğun olarak yer aldığı alan "3. Derece Kentsel Sit Alanı", Korunacak sokaklar olarak belirlenen Bey Sokak, Beyhamam Sokak ve Saat Kulesi'nin bulunduğu alan ise "2. Derece Kentsel Sit Alanı" olarak belirlenmiştir (Harita 4.1) (Tokat Belediyesi, 2014).

3. Kayseri Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 31.07.1992 tarih ve 1299 sayılı kararı ile 1/1000 ölçekli Koruma İmar Planı ve "Tokat İli Koruma İmar Planı Uygulama Yönetmeliği" onaylanmıştır. Söz konusu planda; 1984 yılında kabul edilen sit sınırları içerisinde kalan alanlar; "Kentsel Kullanım Alanları" başlığı adı altında "Konut, Ticaret, Konut+Ticaret, Pazarlama Alanı, Resmi Kurum Alanı, Belediye Hizmet Alanı, Kreş, İlköğretim ve Ortaöğretim Tesisleri Alanı, Kültürel Tesisler Alanı, Sağlık Tesisleri Alanı, Dini Tesis Alanı, Spor Tesisleri Alanı, Rekreasyon Alanı, vb. gruplardan oluşan fonksiyonlara ayrılmıştır. Yine Sit sınırları içerisinde kalan tescilli yapılar da; "Anıtsal Kültür Varlıkları, Sivil Mimarlık Örnekleri, Arkeolojik Nitelikteki Korunması Gerekli Kültür Varlıkları, Yıkılacak Tescilli Kültür Varlıkları, Yıkılmış Tescilli Kültür Varlıkları, Duyarlı Cephe, Doku Koruması, Sokak Koruması, Tescilli Kültür Varlığı ve Sit Alanı Etki Sınırı, Tescilli Kültür Varlığı Çevresel Koruma Alanı, Meydan Düzenlemesi, vb. özelliklere ayrılmıştır (Tokat Belediyesi, 2014).

Tokat Merkez ve İlçeleri Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Envanteri (2010) 'ne göre Tokat Merkez'de pek çok farklı dönemden 86 tane anıtsal yapı örneği, 19 yy. sivil mimarlık örneği olarak da 122 tane tescilli konut bulunmaktadır (Harita 4.1) (Tokat Belediyesi, 2014).

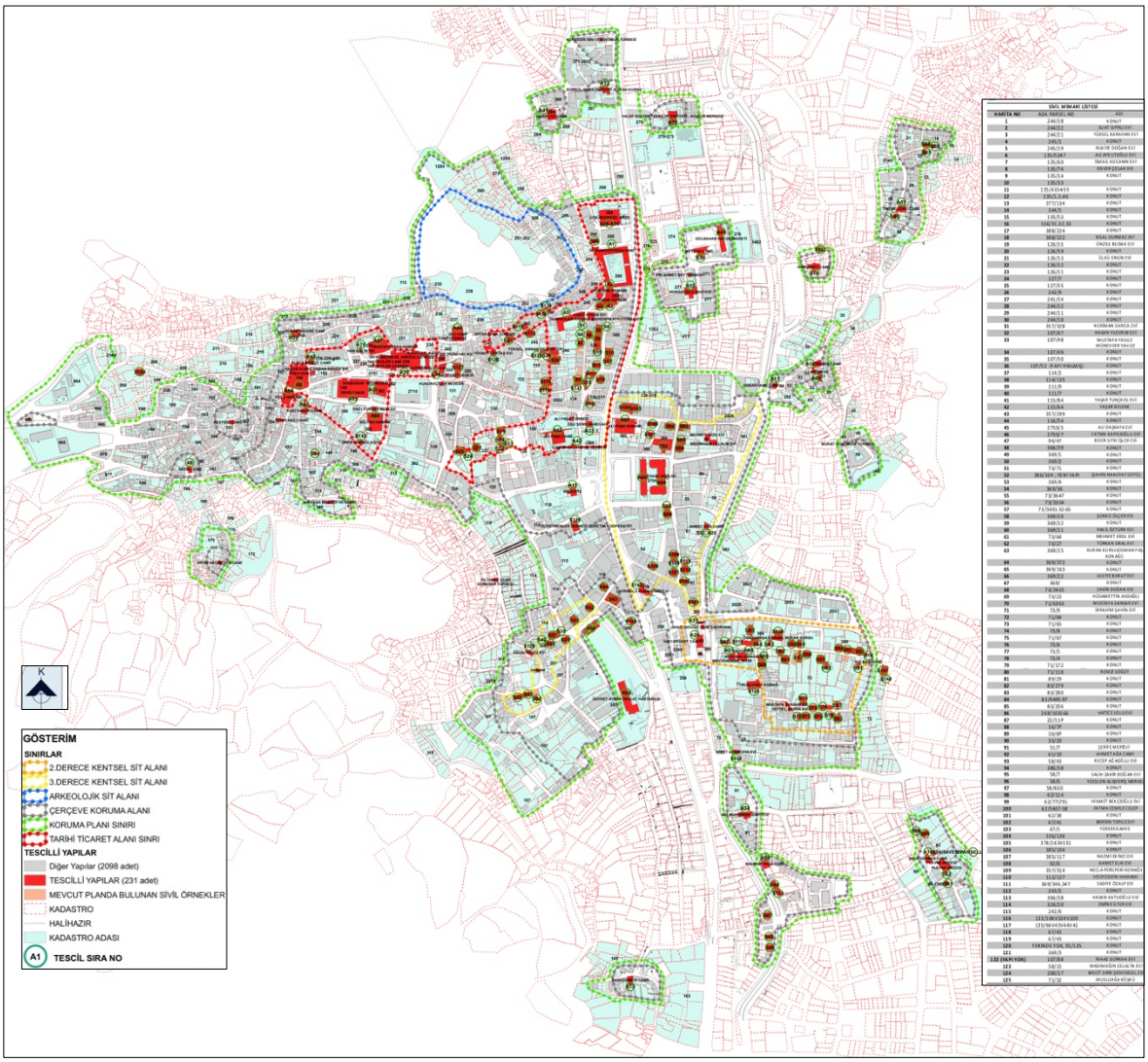

Harita 4.1. Tokat Merkez sit sınırları ve tescilli yapılar (Tokat Belediyesi, 2014)

Tokat'ta turizmin gelişimine yönelik; Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı'nın (OKA) 2011 "Doğrudan Faaliyet Desteği Programı" kapsamında "Marka Kent Yolunda İlk Adım" projesi ile Turizm Odaklı Marka Kent Stratejik Eylem Planı ortaya konmuştur. Stratejik Eylem Planı'nda İlin turizm altyapısının, insan kaynaklarının, stratejik işbirliklerinin geliştirilmesine, toplumsal farkındalık oluşturulmasına, işletmelerin rekabet gücünün geliştirilmesine ve markalaşmasına ilişkin stratejiler belirlenmiştir. Çalışma kapsamında ayrıca Tokat Destinasyon Pazarlama Ajansı kurulması önerilmiş, Tokat'ın tanıtımı için öneriler geliştirilmiştir. 2012 "Doğrudan Faaliyet Desteği Programı"nda ise "Tokat İli Sürdürülebilir Turizm Stratejisi Eylem Planı" projesi için Tokat Turizm ve Tanıtım Derneği'ne destek verilmiştir. Proje ile belirlenen temel eylemler ise markalaşma ve tanıtım faaliyetleri ile kentin tanıtımının yapılması; toplumsal farkındalık oluşturulması, İl Turizm

Konseyi oluşturulmasıdır. Aynı çalışma kapsamında; kültür ve tarih turizmi, mağara inanç turizmi, sağlık turizmi, doğa turizmi, agro turizm, kamp turizmi ve gastronomi turizmi Tokat'ta geliştirilebilecek alternatif turizm türleri olarak belirlenmiştir. OKA'nın 2016 Yılı Turizm Altyapı Mali Destek Programında; Tokat Kültür Evi, Tokat Kent Müzesi, Yüksek Kahve Kafe, Canikli Konağı El Sanatları Merkezi, Tokat Kültür Sokağı (Halit Sokak) projeleri yer almaktadır (OKA, 2018a).

Tokat Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından hazırlatılan Tokat Kültür Sokağı Projesi ile "900 adımda 900 yıl" sloganıyla Tokat'ın sahip olduğu 900 yıllık eserlerin görülebileceği bir açık hava müzesine dönüştürülmesi hedeflenmiştir (URL 19). Proje ile; Cami-i Kebir ve Kabe-i Mescid Mahalleleri sınırları içinde Halit Sokak üzerinde yer alan, kent tarihi açısından anı değeri olan sivil mimarlık örnekleri ve geleneksel ticaret dokusunun yeniden işlevlendirilmesi, sokağı canlandıracak açık ve yarı açık alan tasarımları ile söz konusu bölgesinin yaşayan bir sokak olarak dönüştürülmesi ve böylece bir çekim merkezi haline getirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaca yönelik cephelerin rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri hazırlanmıştır. Bu bağlamda yerel halk ve ziyaretçiler için Gaziosmanpaşa Bulvarı üzerinde farkındalık yaratılarak bu sokağın çekiciliğinin sağlanması, sokak üzerinde oluşturulacak yeni işlevlerle sokağın kullanılması ve yaşayan bir kültür sokağı haline dönüştürülmesi projenin ana dönüşüm amacını oluşturmaktadır (Tokat İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2016).

Vakıflar Genel Müdürlüğü ile Kültür ve Turizm Bakanlığı destekli; Kültür evi projesi, Sulusokak projesi, Bey Sokağı projesi, Beyhamam Sokağı projesi, tarihi yapıların restorasyonları projesi Tokat'ta yaşatarak korumanın gerçekleştirilmesi ve turizmin gelişimine yönelik faaliyetler kapsamındadır. Bu projelerden Beyhamam Sokağı, Bey Sokağı ve Sulusokak projeleri sokak sağlıklaştırma projeleridir.

Yaşatarak koruma bağlamında sosyal, kültürel ve ticari faaliyetler için yeniden işlevlendirilen yapılar da özellikle kültür turizminin gelişimi için potansiyel rol üstlenmektedir. Geleneksel el sanatlarından yazmacılığın, bakırcılığın ve ahşap oymacılığın gerçekleştirildiği atölyelerin bulunduğu, bu atölyelerde üretilen ürünlerin satışa sunulduğu dükkanların yer aldığı Taşhan bu anlamda güzel bir örnektir. Çukur Medrese, Arastalı Bedesten ve Mevlevihane ile Latifoğlu Konağı müze olarak, Halef Sultan Tekke ve Zaviyesi, Deveci Hanı kültür merkezi olarak işlevlendirilmiş ve kültür turizmine

kazandırılmıştır. Horozoğlu İmareti ve Hatuniye İmareti restoran olarak kullanılmaktadır. Yazmacılar Hanı ise otel olarak turizme katkı sağlamaktadır.

Geç Osmanlı dönemi geleneksel konut mimarisi örneklerinin ağırlıklı olarak yer aldığı Halit Sokak, Bey Sokak ve Beyhamam Sokağı kentin sosyal yapısı ve yaşama kültürü hakkında bilgi vermektedir. Bu geleneksel konutlardan, büyük ölçekli olanların restorasyonları önemli ölçüde tamamlanmıştır. Ancak, orta ve düşük gelirli aileler tarafından kullanılan daha küçük ölçekli olan konutlar köhneme sürecindedirler.

Özellikle anıtsal yapılar için Tokat'ta gerçekleştirilmiş ve halihazırda devam eden, korumaya ve turizmin geliştirilmesine yönelik çalışmalar ve uygulamalar mevcuttur. Sivil mimarlık örneklerinden de özellikle büyük ölçekli olan konaklar için restorasyon ve turizm adına yeniden işlevlendirme çalışmaları mevcuttur. Bu durum çalışma alanında kurulacak turizm-koruma ilişkisi için potansiyel niteliği taşımaktadır. Ancak orta ve düşük gelirli grubun ağırlıklı olarak yaşadığı mütevazi geleneksel konutlarda finansal kaynak yetersizliği sebebiyle restorasyon çalışmalarından söz etmek mümkün değildir. Bu bölgeler için düşünülen sokak sağlıklaştırma çalışmaları yalnızca cephelerin düzenlenmesi ile sınırlı kalmaktadır.

Tokat için koruma ve turizm adına önem arz eden bu faaliyetlerde yer alan sorumlu kuruluşlar ve paydaşlar aşağıdaki gibidir:

- Tokat Valiliği
- Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü
- Gaziosmanpaşa Üniversitesi
- Milli Eğitim Müdürlüğü
- Tokat Belediyesi
- Vakıflar Bölge Müdürlüğü
- Zile Dinçerler Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu
- Ticaret ve Sanayi Odası ve Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği
- Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA)
- Tokat Turizm ve Tanıtım Derneği (TUDER)
- Tokat Turizm Geliştirme Platformu (TURGEP)

- Tokat Geleneksel El Sanatları Derneği (TOGES)
- Seyahat acenteleri ve otel işletmecilerinin temsilcileri.

TUDER, TURGEP ve TOGES gibi sivil toplum örgütleri gerçekleştirdikleri etkinlikler sayesinde tarihsel ve kültürel değerlerin yaşatılmasında ve tanıtılmasında etkin rol oynamaktadırlar. Tokat Turizm ve Tanıtım Derneği TUDER 2010 yılında "Tokat'ın turizm potansiyelinin, koruma-kullanma dengesi ve sürdürülebilirlik gözetilerek, toplum yararına ekonomik değer yaratan çıktılara dönüştürülmesi amacıyla (URL 20) kurulmuştur. Tokat Turizm Geliştirme Platformu'nun hedefi (TURGEP), toplum temelli, sürdürülebilir gelişim doğrultusunda Tokat'ı ulusal ve uluslararası pazarda talep edilen önemli bir destinasyon ve uluslararası bir marka haline getirmek, turizm gelirlerini artırarak istihdam sağlamak ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmaktır (URL 21). Tokat Geleneksel El Sanatları Derneği (TOGES), unutulmaya yüz tutmuş geleneksel el sanatlarının geliştirilmesi, geleceğe taşınması ve ulusal ve uluslararası platformlarda tanıtılmasını, zanaatkarlara gerekli desteğin sağlanmasını hedeflemektedir (URL 21).

4.2. Sürdürülebilir Turizm İlkeleri Bağlamında Değerlendirme ve Öneriler

Tokat Kentsel Sit Alanı özelinde öneriler geliştirilirken öncelikle literatürde belirlenen sürdürülebilir turizm ilkeleri tanımlanmış, ardından bu ilkeler kapsamında Tokat'ta mevcut durum değerlendirmesi ele alınarak sürdürülebilirlik konusunda, ilke özelinde eksik kalındığı düşünülen konular dikkate alınmıştır. Tokat'ın literatürde belirlenen sürdürülebilir turizm ilkelerine göre, mevcut uygulamalar ve öneriler bağlamında değerlendirmeler aşağıda sunulmuştur:

Turizm bütünleşik bir yaklaşımla yönetilmelidir: Turizmin kaynağını salt yapı ya da yapı grubu değil, fiziksel, sosyal, kültürel, tarihsel, ekonomik özellikleriyle tüm çevre oluşturmaktadır. Tokat'ta, geleneksel konutların yoğunlaştığı Halit Sokak, Bey Sokak ve Beyhamam Sokaklarının özgün işlevleri ile korunması, sosyo-kültürel yapının devamının sağlanması açısından önemlidir. Turizmin gelişiminde bütünleşik yaklaşım gereği, çevrenin taşıma kapasitesine göre planlanmalı ve yönlendirilmelidir. Yapıların yeni bir işlevle yeniden kullanıma açılması, hem yeni yapı maliyeti açısından ekonomik fayda getirecek hem de yapıların yaşayarak korunmasını sağlayacaktır. Diğer taraftan, yapıların işlev

değiştirmesiyle, gereksinimlerin de değişeceği unutulmamalıdır. Yapıların turizme açılması kamusal kullanıma açılması anlamına gelmektedir. Yeni işlev sonrası yapıdan beklenen faydanın sunduklarıyla kısıtlı olduğu unutulmamalıdır. Bu nedenle hem yapı ölçeğinde hem de çevre ölçeğinde, uygulamaya geçmeden önce taşıma kapasitesinin saptanması gereklidir.

Turizmin kontrollü gelişebilmesi için hem korumanın sağlanmasına hem de turizmin gelişmesine olanak sağlayacak turizm gelişim planları yapılmalıdır: Turizmin temel eksikliklerinden yola çıkarak çözüm önerilerinin getirildiği, turizm potansiyellerinin saptanması ve bu potansiyellerin nasıl kullanılacağına ilişkin değerlendirmelerin yapıldığı turizm strateji ve eylem planları oldukça önemlidir. Turizm Odaklı Marka Kent Stratejik Eylem Planı, Tokat İli Sürdürülebilir Turizm Stratejisi Eylem Planı mevcutta hazırlanmış olan planlardır. Sürdürülebilir turizmin gelişimi için turizm yönetim planlarının hazırlanması da önem arz etmektedir.

Turizm yerel ekonomiyi desteklemeli ve yerel halka gelir sağlamalıdır: Günümüzde Taşhan, geleneksel el sanatları ürünlerinin, hediyelik eşyaların satışının gerçekleştirildiği alışveriş merkezi olarak kullanılmaktadır. Burada gerçekleştirilen sınırlı üretim ve satış, yerel ekonomiye katkı sağlayacak düzeyde değildir. Bu yönüyle, mevcut uygulamalar bağlamında sürdürülebilir turizm ilkesi karşılanmamaktadır.

Taşhan'ın yanı sıra, geleneksel ticaret merkezi Sulu Sokak Semti'nde geleneksel el sanatları ürünlerinin satışının gerçekleştirildiği satış birimlerinin düzenlenmesi; yerel üretimi teşvik etmesi ve yerel halkın gelir elde etmesi açısından katkı sağlayacaktır. Kentin ikinci ticaret merkezi olan Meydan Semti'nde ise yöresel ürünlerin satışının gerçekleştirildiği pazar alanı düzenlenebilir (Harita 4.2).

Terkedilmiş ya da özgün işlevi ile kullanımı devam ettirilemeyecek yapıların yeniden işlevlendirilerek korunması sağlanmalıdır: Kültürel mirasın kullanılarak yaşatılması ve korunması açısından yeniden işlevlendirme önem arz etmektedir. Tokat'ta mevcut uygulamalar bağlamında; Tokat Bedesteni ve Arastaların, Mevlevihane'nin, Latifoğlu Konağı'nın, Yağıbasan Medresesi'nin müze olarak, Deveci Hanı'nın kültür merkezi, Halef Sultan Tekke ve Zaviyesi'nin kültür evi ve kütüphane olarak işlevlendirilmesi bu ilkeye uyumluluğu açısından önemlidir. Taşhan'ın, geleneksel el sanatları atölyeleri ve satış birimlerinin bulunduğu bir yapı olarak, Yazmacılar Hanı'nın otel olarak işlevlendirilmiş

olması yine mevcut uygulamalardandır. Hatuniye İmareti ve Horozoğlu İmareti günümüzde restoran olarak kullanılmaktadır (Harita 3.10).

Günümüzde kullanılmayan ve yıkık durumda olan Abaza Mehmet Paşa Hanı, restore edilerek kültür merkezi olarak yeniden işlevlendirilebilir. Benzer şekilde, Katırcılar Hanı ve Sulu Han da yöresel yiyecek ve içeceklerin tanıtımının sağlandığı ve servis edildiği restoranlar olarak kullanılabilirler. Halit Sokak'ta restorasyonu tamamlanmış 4 adet geleneksel konut, butik otel olarak işlevlendirilebilir (Harita 4.2).

Turizm ziyaretçilerin ihtiyaçlarına cevap vermeli, yüksek kalitede bir deneyim yaşatmayı amaçlamalıdır: Bir turizm alanında turistin memnuniyetini etkileyen unsurlar; temizlik, güvenlik, iletişim, misafirperverlik, fiyatlar, erişilebilirlik, konaklama ve yiyecek-içecek tesisleri, alışveriş mekanları, çarşı ve pazarların beklenilen kalitede ve/veya kapasitede olmasıdır. Tokat; Jansen-Verbeke'nin yaptığı sınıflamaya göre (Çizelge 2.1), turistlerin ziyaretlerinin temel nedeni olarak, bir yerin sahip olduğu fiziksel karakteristikler, sosyo-kültürel özellikler ve miras değerlerini ifade eden birincil kaynaklar açısından turistik anlamda çekiciliğe sahipken, ziyaretçileri ağırlamayı ve onlara hizmet etmeyi amaçlayan turizm altyapılarını ifade eden ikincil kaynaklar açısından yetersizdir. Tokat'ı ziyarete gelenlerin geceleme sayısının az oluşu turizmi destekleyen hizmetlerin yetersiz ya da düşük kalitede oluşuyla açıklanabilmektedir. Bu açıdan, Tokat'ta turizmin gelişimi mevcut durumda, bu ilke ile uyumlu değildir.

İlkeye uyumluluk açısından; otel, restoran, kafe, kültürel aktivitelerin gerçekleştirildiği mekanlar ile eğlence mekanları, alışveriş merkezleri, parklar gibi kullanımların sayısı arttırılmalıdır. Bu bağlamda; Halit Sokak'ta yer alan konutlar butik otel olarak, Katırcılar Hanı ve Sultan Hanı restoran olarak, Abaza Mehmet Paşa Hanı kültür merkezi olarak işlevlendirilebilir. Sulu Sokak Semti'nde geleneksel el sanatları ürünlerinin ve hediyelik eşyaların, Meydan Semti'nde ise yöresel ürünlerin satışının gerçekleştirildiği alışveriş mekanları ve pazar alanları düzenlenebilir. Temizlik, güvenlik, iletişim, erişilebilirlik gibi konularda yerel yönetim, yüksek kalitede hizmet sağlamalıdır. Geleneksel ticaret merkezi Sulu Sokak ile ikinci ticaret merkezi Meydan Semti'ni birbirine bağlayan bir aks niteliğindeki Halit Sokak, geleneksel sivili mimarlık örneklerinin yoğunlaştığı Beyhamam Sokağı ve Bey Sokak taşıt trafiğine kapatılarak ziyaretçilerin gezi rotalarının bir parçası olarak düzenlenebilir (Harita 4.2).

Turizmin geliştirilmesinde tüm paydaşlar (yerel yönetimler, özel işletmeler, sivil toplum kuruluşları ve diğer kurumlar) birlikte çalışmalıdır: Mevcut durumda, Tokat'ta turizm potansiyeli taşıyan, özellikle anıtsal yapıların önemli bir kısmı Tokat Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir. Tokat Valiliği İl Kültür Turizm Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen Tokat'ın açık hava müzesine dönüştürülmesine yönelik girişimler; Vakıflar Genel Müdürlüğü ile Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından desteklenen Kültür Evi Projesi, Sulu Sokak Projesi, Bey Sokağı Projesi, Beyhamam Sokağı Projesi; Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı ve Tokat Ticaret ve Sanayi Odası ortaya konulan Turizm Odaklı Marka Kent Stratejik Eylem Planı; Tokat Turizm ve Tanıtma Derneği tarafından Tokat İli Sürdürülebilir Turizm Stratejisi Eylem Planı projesi; TUDER, TURGEP ve TOGES gibi sivil toplum örgütleri tarafından gerçekleştirilen etkinlikler Tokat'ta turizmin geliştirilmesinde tüm paydaşların birlikte çalışması ilkesi ile uyumluluk göstermektedir.

Yerel halkın tüm süreçlere katılımı sağlanmalı, halk bilinçlendirilmeli ve eğitilmeli, korumaya ortak edilmelidir: Tarihi ve kültürel mirasın ve çevrenin korunması konularındaki bilinç eksikliği turizmin gelişmesinin önündeki engellerden biridir. Halk turizm ve koruma konusunda eğitilmeli, turizmin istihdam sağlayan ve gelir getiren bir sektör olduğu konusunda bilgilendirilmelidir. Halkın turizm gelirlerine ortak edildiği, koruma ve turizme ilişkin tüm faaliyetlere katılımının sağlandığı bir süreç izlendiğinde koruma bilinci de kendiliğinden oluşacaktır. Beypazarı örneğinde olduğu gibi, geleneksel üretim yerel yönetim tarafından desteklenmeli, halkın üretimlerini sergileyebilmeleri ve pazarlayabilmeleri, bu sayede gelir elde etmeleri için onlara imkanlar sağlanmalıdır. Geleneksel ürünlerin hediyelik eşya olarak pazarlanması kentin tanıtımının sağlanmasında da olumlu rol oynayacaktır. Mevcut durumda Tokat'ta turizm, yerel halka ekonomik gelir getirecek düzeyde gelişmemiştir.

Yerel kültürlere, inançlara, özgünlük ve farklılıklara saygılı olunmalıdır: Tokat'ta turizmin gelişimi, henüz, bu ilkeye aykırılık gösterecek düzeyde olumsuz etkiler ortaya koymamıştır. Dini yapılardan camilerin ve mescitlerin korunması ve özgün işlevi ile kullanımlarının devam ettirilmesi yerel halkın inançlarına ve kültürlerine saygı duyulması ilkesi gereği önemlidir. Kentin özgün yerel ve kültürel değerlerini, turist beklentilerinin yozlaştırmasına izin verilmemelidir.

Kaynakların korunması, atıkların azaltılması sağlanmalı, yenilenebilir enerji kullanımı desteklenmelidir: Mevcutta, bu ilke ile uyumluluk gösterecek herhangi bir uygulama yoktur. Enerji kaynaklarının tasarrufu, sürdürülebilir turizm için önem arz etmektedir. Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı hem maliyeti düşürmesi hem de çevrenin korunması ve sürdürülebilmesi bakımından önemlidir. Bu kaynaklardan özellikle güneş enerjisi, Tokat Kentsel Sit Alanında kullanılabilecek niteliktedir. Bu bağlamda, otel ve restoran gibi turizm işletmelerinin güneş enerjisinden yararlanması sağlanabilir. Sit alanında, aydınlatmada güneş enerjisinden yararlanılabilir. Suyun ve enerjinin depolanması, katı atıkların azaltılması yönünde yerel yönetimler çözümler geliştirmelidir.

Farklı turizm türlerinin gelişimi desteklenmelidir: Tokat Kentsel Sit Alanında, tekke ve zaviyelerin kapatılmasına kadar Mevlevi Dergâhı olarak kullanılmış olan Mevlevihane inanç turizmi açısından önem arz etmektedir. Kentte bulunan cami ve türbelerin de korunarak yaşatılması inanç turizmi açısından önemlidir. Katırcılar Hanı ve Sulu Han'ın yöresel mutfak kültürünün tanıtımının yapıldığı ve yöresel yiyecek ve içeceklerin servis edildiği restoranlar olarak işlevlendirilmesi gastronomi turizminin gelişiminde etkili olabilir. Meydan Semti'nin, Tokat'ta ağustos ayında yapılan Kazova-Kelkit-Topçam Altın Domates Festival Alanı olarak düzenlenmesi festival turizminin gelişimin destekleyebilir (Harita 4.2).

Etkin pazarlama ve tanıtım faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi: Tokat sahip olduğu turistik potansiyeller açısından önemli bir destinasyondur fakat tanıtım eksikliği nedeniyle henüz turizm sektöründen beklenen faydayı sağlayamamıştır. Festival, şenlik, konser, sergi, fuar, kongre gibi etkinlikler yörenin tanıtım için önemli rol oynamakta, kültürel turizmin etkinliğini arttırmaktadır. Kentin bu etkinlikleri gerçekleştirebileceği kamusal alanlara ihtiyacı vardır. Sulu Sokak ve Meydan Semtlerinde bu etkinlikler düzenlenebilir. Tokat'ı diğerlerinden ayrıcalıklı kılan yönlerini oraya çıkaracak bir markalaşma çalışması da Tokat'ın iyi tanıtılabilmesi adına önemlidir. Üretilen mal ve hizmetleri geliştirmek, markalamak, tescil ettirmek, onu değer yaratan çıktılara dönüştürmek konusunda üniversite, sanayi gibi kurum ve kuruluşların iş birliği önemlidir. Örneğin, Tokat yazmasının desenleme işinde kullanılan ahşap kalıplar bu anlamda değerlendirilebilme özelliği taşımaktadır. Çünkü Tokat yazması denilince ilk akla gelen bu teknikle desenlenen yazmalardır. Ayrıca; ıhlamur ağacından yapılan ahşap kalıplar, Tokat'a özgü bir diğer zanaat dalı olan ahşap oymacılığının ilk ürünlerindendir.

Görüldüğü üzere; turistik potansiyeller açısından turizmin gelişimi için uygun olan Tokat'ta turizm, henüz gelir getirecek, yerel halka ekonomik anlamda fayda sağlayabilecek boyutta değildir. Tokat, sürdürülebilir turizmin sağlanmasına yönelik ilkelerin bir kısmı ile uyumluluk göstermektedir. Bu ilkeler doğrultusunda geliştirilen öneriler ile Tokat'ta hem turizmin hem de korumanın sürdürülebilirliği sağlanmış olacaktır.

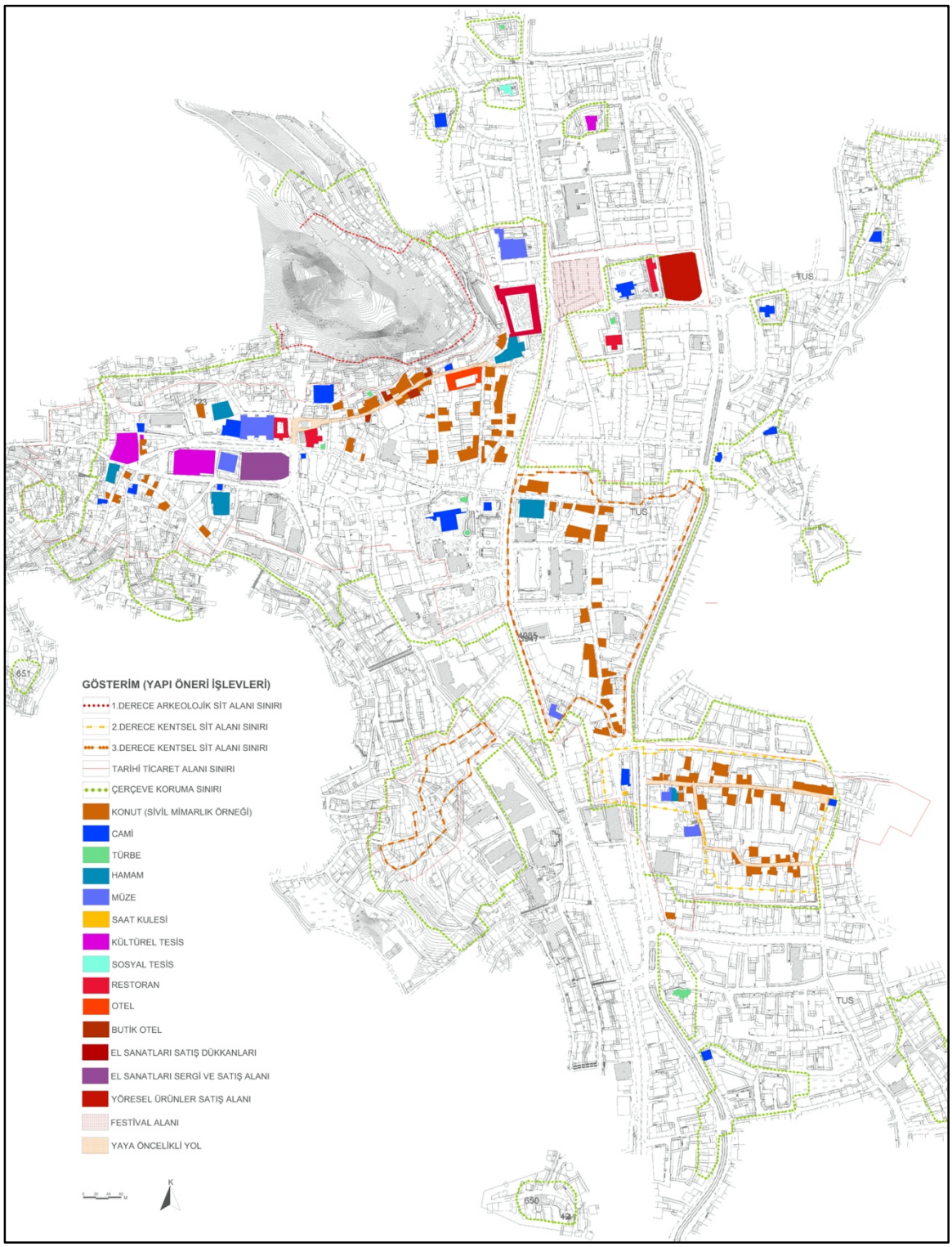

Harita 4.2. Sit alanındaki yapılar için öneri işlevler (Tokat Belediyesi arşivinden temin edilen halihazır harita üzerine işlenerek)

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Geçmişin kültürel birikimlerini içinde barındıran ve bugün içerisinde yaşadığımız, gelecek kuşaklara geliştirerek aktarmak durumunda olduğumuz tarihsel ve kültürel çevre, şüphesiz, tüm insanlığın ortak mirasıdır. Bu mirasın korunmasının tüm insanlığın ortak sorumluluğunda olmasının yanı sıra insan hakları evrensel bildirgesine göre herkes bu ortak mirastan yararlanma hakkına sahiptir.

Toplumların tarihsel ve kültürel miraslarından yararlanmalarına olanak tanıyan turizm, ayrıca bu değerlerin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından da önemlidir. Hızlı gelişen ve büyüyen sektörler arasında yer alan turizm tarihi, doğal ve kültürel değerlere bağımlıdır. Bu nedenle turizmin sürdürülebilirliği de tarihi ve kültürel çevrenin korunarak yaşatılmasına bağlıdır. Ancak turizm tarihi çevreler üzerinde olumlu etkilerin yanı sıra olumsuz etkilere de neden olmaktadır.

Turizmin tarihi çevreler üzerindeki olumlu etkilerinden maksimum düzeyde fayda elde etmeye, olası olumsuz etkilerinin de önüne geçmeye yönelik benimsenmesi gereken sürdürülebilir turizm yaklaşımının başarılı olabilmesi, Uluslararası ve Ulusal çalışmalarda da vurgulandığı gibi, bir dizi ilkelere bağlıdır. Literatür bölümünde incelenen hem Dünya'daki hem de Türkiye'deki başarılı koruma örneklerinde de görüldüğü gibi; turizm sürdürülebilirlik ilkelerine bağlı olarak geliştirildiğinde, tarihsel ve kültürel varlıkların turizm karşısında bozulmalarının ya da yok olmalarının önüne geçilmiş olacak, böylece turizm kültürel mirasın korunmasında bir araç haline gelebilecektir.

Ayrıca gerek literatürde gerekse turizmde başarılı olmuş örneklerde vurgulanan temel ilke; turizmin gelişiminin yerel topluma fayda sağlaması yönündedir. Bu ise, yerel halkın tüm süreçlere katılımını gerektirmektedir. Yerel ekonomiyi destekleyen ve halkın gelir elde etmesini sağlayan bir turizm anlayışı, koruma bilincinin oluşmasına, bu sayede turizme kaynaklık eden tarihsel ve kültürel değerlerin korunarak yaşatılmasına katkıda bulunmaktadır.

Bir yerde turizmin gelişebilmesi için öncelikle turistik ürün potansiyellerine ihtiyaç vardır. Tarihi çevreler, sahip oldukları kültürel miras değerleri ile özellikle kültür turizminin

gelişimini desteklemektedir. Literatürde incelenen sınıflandırmaya göre, bir yerin fiziksel karakteristikleri, tarihsel ve kültürel değerleri, turistlerin ziyaretlerinin temel nedeni olarak, birincil kaynaklardır. Turistlere hizmet etmeyi, onların yüksek kalitede deneyim elde etmelerini amaçlayan turizm altyapı ve hizmetleri ise ikincil kaynakları ifade etmektedir. Bu kaynakların varlığı turist memnuniyetinin sağlanmasına yönelik sürdürülebilir turizm ilkesi açısından önemlidir. Konaklama, yeme, içme, eğlence, alışveriş gibi ihtiyaçların yüksek kalitede karşılandığı bir yerde turizmin başarı oranı yüksektir. Bunun yanı sıra, hijyen, sağlık, temizlik, güvenlik, iletişim, ulaşım gibi hizmetlerin varlığı ve kalitesi de önemlidir. Turizmin bu ilkeye bağlı olarak gelişiminin sağlanması ile yerel halkın yaşam kalitesi de arttırılmış olacaktır.

Literatürde özellikle vurgulanan bir diğer turizm ilkesi; terkedilmiş ya da özgün işlevini devam ettiremeyen yapıların yeniden işlevlendirilerek korunmalarının sağlanması gerektiği yönündedir. Yapıların uygun bir işlevle kullanılmaları, hem yaşamaları ve böylece sürdürülebilirliklerinin sağlanması açısından hem de miras değerlerinin yükseltilmesi bakımından önemlidir. Ayrıca bu yapılar, tarihi çevrede turizmin ikincil kaynakları için de potansiyel niteliği taşımaktadır.

Tarihi ve kültürel çevrede sürdürülebilir turizmin sağlanmasında bir diğer ortak görüş, uzun vadeli bir planlama ve bütüncül bir yaklaşımın gerektiği yönündedir. Turizmin çevre üzerindeki etkilerinin izlenmesi ve ölçülmesi, taşıma kapasitesinin hesaplanması, sürdürülebilir turizm göstergeleri rehberliğinde planlama sürecinin hayata geçirilmesi önem arz etmektedir.

Tokat, sahip olduğu turistik potansiyeller açısından kültür turizminin gelişmesi için uygundur fakat, turizmi destekleyen ikincil hizmetler açısından yetersizdir. Özellikle anıtsal yapıların korunmuşluk durumunun iyi olması, onların yeniden işlevlendirilerek turizmi destekleyen hizmetler için kullanılmalarına olanak tanımaktadır. Yeniden işlevlendirmede yapının ve çevrenin taşıma kapasitesi göz ardı edilmemelidir. Tokat'ta sürdürülebilir turizmin gelişimi için; turizm, hane halkı gelirine ve yaşam standardına katkıda bulmalı ve yerel üretimi teşvik etmelidir, yerli halkın yaşam kalitesini iyileştirmelidir, turist memnuniyetini gözetmeli ve turiste yüksek kalitede bir deneyim yaşatmalıdır, kaynakların korunmasını sağlamalıdır, yerel halkın tüm süreçlere katılımını sağlamalı, onları bilinçlendirmeli ve motive etmelidir. Tokat'ta sürdürülebilir turizmin

sağlanması için, turizmin gelişiminde ve planlanmasında belirlenen sürdürülebilir turizm ilkeleri benimsenmelidir.

KAYNAKLAR

Acuner, E. (2015). Zigana Turizm Merkezi'nin Sürdürülebilir Turizm Kriterleri Çerçevesinde Yerel Destinasyon Yönetim Örgütleri Tarafından Değerlendirilmesi, *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, (1), 62-93.

Akçay, D.G. (2013). *Tokat Kenti Geleneksel Konut Dokusunun Koruma Bağlamında İrdelenmesi: Halit Sokak, Bey Sokak, Beyhamam Sokak*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Akın, E.S. (2009). *Tokat Kenti'nin Fiziksel Gelişimi, Anıtsal ve Sivil Mimari Örneklerinin Analizi ve Değerlendirmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Aklanoğlu, F. (2010). Geleneksel Yerleşmelerde Kültür Turizmi: Beypazarı Örneği, *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 10 (2), 125-136.*

Akok, M. (1957). Tokat Şehrinin Eski Evleri. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yıllık Araştırmalar Dergisi*, 2, 129-151.

Aksulu, B. I. (1999). Kaybolan Bir Mirasın Ardından: Tokat Kenti ve Koruma Sorunları, *Osmanlı Mimarlığının 7 Yüzyılı Uluslarüstü Bir Miras*, İstanbul, 343-348.

Aktüre, S. (1978). *19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekânsal Yapı Çözümlemesi,* Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği.

Altaş, N. (2007). *T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Tarafından Tescili Yapılan Camii ve Mescitler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Altınöz, G. (2012). Kültürel Mirasın Korunmasına İlişkin Uluslararası Belgeler ve Sözleşmeler, *Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük (Derleyen: Melih Ersoy)*, İstanbul: Ninova Yayıncılık.

Andereck, K.L., Valentine, K.M., Knopf, R.C. ve Vogt, C.A. (2005). Residents' Perceptions of Community Tourism İmpacts. *Annals of Tourism Research*, 32(4), 1056–1076.

Apple Inc. (2002-2009). OpenStreetMap.

Arü, K.A. (1998). *Türk Kenti*, İstanbul: YEM Yayınları.

Avcı, N. (2007). Turizmde Taşıma Kapasitesinin Önemi, *Ege Akademik Bakış*, 7 (2), 485-501.

Avgoustis, S.H.; Achana, F. (2002). *A Practical Approach to City Tourism Sustainability*, Proceedings of the Northeastern Recreation Research Symposium, 65-71.

Aydemir, Ş., Erkonak, S., Kuntay, O., Teymur, G. (1983). Doğu Karadeniz Bölgesi Kentsel Doku Araştırması: Amasya ve Tokat'ta Birer Sokak II, *Mimarlık 83(11-12)*, 9-12.

Baert, S.; Beernaert, B.; Deschaumes, C.; Leye, I.; Nauwelaerts, J. (2012). *Bruges World Heritage City*, Brugge.

Bildiş, A. (2006) *Kentsel Koruma Bağlamında Eski Kentlerin Geliştirilmesine Yönelik Bir Araştırma; Tokat-Zile Örneğinde İrdelemeler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Bora, Ö. (2018). *Sürdürülebilir Turizm İlkeleri ve Göstergeleri Açısından Alaçatı (Çeşme/İzmir) Turizminin Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Bozkurt, E. (2017). *Pazarlanabilirlik Açısından Tokat İli Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*,* Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Ceylan, S., Somuncu, M. (2016). Kültür Turizmi Alanlarında Turizmin Çeşitlendirilmesine Eleştirel Bir Bakış: Safranbolu UNESCO Dünya Miras Alanı, *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Derneği,* 1(1), 53-64.

COE. (1975). Amsterdam Bildirgesi, URL: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ ICOMOSTR_tr0458320001536681780.pdf , Son Erişim Tarihi: 08.01.2019.

COE. (2005). Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society, Faro.

Csapo, J. (2012). The Role and Importance of Cultural Tourism in Modern Tourism Industry, *Strategies for Tourism Industry-Micro and Macro Perspectives* (*Editör: Murat Kasımoğlu ve Handan Aydın*, InTech, 201-232.

Cummin, D. (1972). *York 2000,* York.

Çalık, İ., Batman, O. (2015). *Doğu Karadeniz Bölgesi Sürdürülebilir Turizm Göstergeleri Araştırması,* Doğu Karadeniz Bölgesi Sürdürülebilir Turizm Kongresi Bildiri Kitabı, 14-16 Mayıs 2015, Gümüşhane, 122-135.

Durak, Ş. (2014). *Tarihi Çevrelerde Sürdürülebilir Turizm Planlaması: Diyarbakır Tarihi Sur İçi Bölgesi Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır.

EAHTR (2010). *Guidelines for Sustainable Cultural Tourism in Historic Towns and Cities*.

EC (1993). *Taking Account of Environment in Tourism Development*, DG XXIII, Tourism Unit, Luxembourg: European Commission.

Eber, S. (1992). *Beyond the Green Horizon: Principles for Sustainable Tourism*, Godalming: WWF.

Emecen, F.; Şahin, İ. (1988). 15. Asrın İkinci Yarısında Tokat Esnafı, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, (7-8), İstanbul, 287-308.

Enlil, Z., Dinçer, İ., Evren, Y., Seçkin, E. (2011). *İstanbul'da Kültür Turizmi İçin Yenilikçi Stratejiler*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Erkara, A. (2010). *Tokat Merkez'de Osmanlı Dönemi Dini Mimarisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

ETB (1991). *The Green Light: A Guide to Sustainable Tourism,* London: English Tourist Board

Evliya Çelebi. (1984). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi (Çeviren: Mehmet Zillioğlu),* V, İstanbul: Üçdal Neşriyat.

Feilden, B.M., Jokilehto, J. (1998). *Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites.* Second Edition, Rome: ICCROM.

FEST. (2011). Avrupa'da Sürdürülebilir Kalkınma İçin Proje Yönetimi, Avrupa'da Sürdürülebilir Turizm Vakfı (Foundation for European Sustainable Tourism).

Gabrıel, A. (1934). *Monuments Turcs d'Anatolie II (Amasya-Tokat-Sivas)*, Paris.

Genç, M. (1987). *17.-19. Yüzyıllarda Sanayi ve Ticaret Merkezi olarak Tokat*, Türk Tarihinde ve Türk Kültüründe Tokat Sempozyumu (2-6 Temmuz 1986), Ankara, 145-169.

Gökbilgin, T. (1979). "Tokat" mad., *İslam Ansiklopedisi,* Cilt: XII/1, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 400-412.

Gündoğdu, H.; Bayhan, A.A.; Aktemur, A.M.; Kukaracı, İ.U.; Çelik, A.; Güneş, B., (2006). *Tarihi Yaşatan İl Tokat*, Tokat.

Gürer, N. (2003). *Kırsal Geleneksel Konut Dokusunun Turizm Bağlamında Değerlendirilmesi, Cumalıkızık Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Ankara.

Hasol, D. (2002). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü (Sekizinci Baskı),* İstanbul: YEM Yayınları.

Holloway, J. C. (2009). *The Business of Tourism*, Eighth Edition, Pearson Education Limited, England.

ICOMOS. (1964). *Venedik Tüzüğü*, URL: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ ICOMOSTR_tr0243603001536681730.pdf , Son Erişim Tarihi: 08.01.2019.

ICOMOS. (1999). *Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü, Kültürel Miras Değeri Taşıyan Alanlarda Turizm Yönetimi*, URL: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ ICOMOSTR_tr0300983001536913522.pdf , Son Erişim Tarihi: 08.01.2019.

ICOMOS. (2011). *Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle İlgili Valetta İlkeleri,* URL: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_ tr0592931001536912260.pdf , Son Erişim Tarihi: 08.01.2019.

ICOMOS. (2013). *Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi,* URL: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0784192001542192602.pdf , Son Erişim Tarihi: 08.01.2019.

İnalcık, H. (2008). *Türkiye Tekstil Tarihi Üzerine Araştırmalar*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

İnternet: Tourism Concern, URL 1: www.tourismconcern.org.uk, Son Erişim Tarihi: 02.09.2019.

İnternet: Tarihi Kentler Birliği, URL 2: www.tarihikentlerbirligi.org, Son Erişim Tarihi: 05.08.2019.

İnternet: ICCROM, URL 3: www.iccrom.org, Son Erişim Tarihi: 05.08.2019.

İnternet: Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı, URL 4: www.millisaraylar.gov.tr, Son Erişim Tarihi: 02.09.2019.

İnternet: TAÇ Vakfı, URL 5: www.tacvakfi.org.tr, Son Erişim Tarihi: 05.08.2019.

İnternet: ÇEKÜL Vakfı, URL 6: www.cekulvakfi.org.tr, Son Erişim Tarihi: 05.08.2019.

İnternet: Tarihi Kentler Birliği Koruma Ödülleri,
URL 7: http://www.tarihikentlerbirligi.org/yarisma/, Son Erişim Tarihi: 05.08.2019.

Internet: TMMOB Şehir Plancıları Odası, URL 8: www.spo.org.tr, Son Erişim Tarihi: 05.08.2019.

İnternet: Koruma Amaçlı İmar Planı Teknik Şartnamesi, URL 9: https://teftis.ktb.gov.tr, Son Erişim Tarihi: 05.08.2019.

İnternet: Korunması Gerekli Doku ve Sokakları Sağlıklaştırma Projeleri, URL 10: https://teftis.ktb.gov.tr/Eklenti/62857,korunmasi-gerekli-doku-ve-sokak lari-sagliklastirma-proj-.pdf?0, Son Erişim Tarihi: 05.08.2019.

İnternet: Ülke harita verisi, URL 11: www.harita.gov.tr, Son Erişim Tarihi: 20.02.2019.

İnternet: İl harita verisi, URL 12: www.cografyaharita.com, Son Erişim Tarihi: 20.02.2019.

İnternet: Anadolu Ticaret Yolları harita verisi, URL 13: www.tarihbilinci.com, Son Erişim Tarihi: 20.02.2019.

İnternet: Google harita verisi, İnternet: URL 14: https://www.google.com/earth/, Son Erişim Tarihi: 20.02.2019.

İnternet: Tokat gezi haritası, URL 15: https://tokat.ktb.gov.tr/Eklenti/60395,gezi-haritasipdf.pdf?0, Son Erişim Tarihi: 20.02.2019.

İnternet: Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, URL 16: www.kulturvarliklari.gov.tr, Son Erişim Tarihi: 20.02.2019.

İnternet: TUİK, URL 17: www.tuik.gov.tr, Son Erişim Tarihi: 20.02.2019.

İnternet: Tokat İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, URL 18: www.tokatkulturturizm.gov.tr, Son Erişim Tarihi: 20.02.2019.

İnternet: Tokat Belediyesi, URL 19: www.tokat.bel.tr, Son Erişim Tarihi: 20.02.2019.

İnternet: TUDER, URL 20: www.tuder.org.tr, Son Erişim Tarihi: 20.02.2019.

İnternet: TURGEP, URL 21: www. turgep.com.tr, Son Erişim Tarihi: 20.02.2019.

İnternet: Vakıflar Genel Müdürlüğü, URL: 22: www.vgm.gov.tr, Son Erişim Tarihi: 20.02.2019.

Jansen-Verbeke, M. (1986). Inner-City Tourism: Resources, Tourists and Promoters, *Annals of Tourism Research*, (13), 79-100.

Kamacı, E. (2014). 2863 Sayılı KTVKK'nın Uluslararası Yasal Düzenlemeler Bağlamında Değerlendirilmesi, *METU JFA*, 31(2), 1-23.

Kentleşme Şûrası. (2009). *Kentsel Miras, Mekân Kalitesi ve Kentsel Tasarım Komisyon Raporu 5 (Nisan 2009)*, Ankara: T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı.

Kiper, P. (2004). *Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Tarihsel-Kültürel Değerlerinin Korunması-Türkiye-Bodrum Örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi (Kent ve Çevre Bilimleri) Anabilim Dalı, Ankara.

Kuntay, O. (1982). *Tokat Kentinin Tarihsel Gelişmesi ve İmar Planı Çalışmalarına Yardımcı Bir Araştırma*, KTÜ İnşaat Mimarlık Fakültesi Kent ve Bölge Araştırmaları Enstitüsü, Trabzon.

Lichfield, N. (2009). *Economics in Urban Conservation*, New York: Cambridge University Press.

Liburd, J.J., Edwards, D. (2010). *Understanding the Sustainable Development of Tourism*, Oxford: Goodfellow Publishers Limited.

Logan, W. (2014). Heritage Rights Avoidance and Reinforcement. *Heritage & Society*. 7(2), November, 156–169.

MacCannell, D. (1973). Staged Authenticity: Arrangements of Social Space in Tourist Settings, American Sociological Review, 79: 589-603.

MacCannell, D. (1976). *The Tourist: a New Theory of the Leisure Class*, Macmillan, London.

MacCannell, D. (1999). *The Tourist*, New York: Schocken.

Madran, E., Özgönül, N. (2011). *Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması*, İstanbul:

TMMOB Mimarlar Odası Yayını.

Maitland, R. (2007). *Culture, City Users and the Creation of New Tourism Areas in Cities*, Tourism, Culture and Regeneration, CABI, Oxfordshire.

Mason, P. (2008). *Tourism Impacts, Planning and Management*. Elsevier Science & Technology, 289, Amsterdam, Boston.

McKercher, B. (2003). *Sustainable Tourism Development- Guiding Principles for Planning and Management,* Presentation to the National Seminar on Sustainable Tourism Development, November 5-9, Bishkek, 1-10.

Medlik, S. (2003). *Dictionary of Travel, Tourism and Hospitality*. Third Edition. Burlington MA: Butterworth-Heinemann Elsevier Science Ltd.

Mercan, M.; Ulu, M. (2003). *Tokat Kitabeleri*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Yayınları, Tokat.

Mishan, E. (1969). *The Cost of Economic Growth*, Harmondsworth: Penguin.

Nasser, N. (2003). Planning for Urban Heritage Places: Reconciling Conservation, Tourism and Sustainable Development, *Journal of Planning Literature*, 17(4), 467-479.

Ok, Ç. (2015). *Tokat İlinde Geleneksel Yazmacılık*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Okuyucu, A. (2011). *Osmaneli İlçe Merkezinde Kültürel Mirasın Korunması ve Turizm Amaçlı Kullanımına Yönelik Bir Araştırma,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

OKA. (2014). *TR83 Bölgesi Uygun Yatırım Alanları Araştırması–Tokat İli (Hazırlayan: Fulya Bayraktar, Faruk Sekmen)*, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü, Ankara.

OKA. (2018a). *Tokat İli Sektörel Eylem Planları 2018-2023*, Tokat.

OKA. (2018b). *Tokat İli Kültür ve Turizm Eylem Planı 2018-2023*, Tokat.

Orbaşlı, A., (2002). *Tourists in Historic Towns, Urban Conservation and Heritage Management*, New York: Taylor & Francis e-Library.

Özelçi Eceral, T., Altınkaya Özmen, C.; (2009). Beypazarı'nda Turizm Gelişimi ve Yerel Ekonomik Kalkınma, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5(2), 46-74.*

Özgen, M. (2008). Tokat Kenti'nin Ticaret Mekânları 19. Yüzyılda Meydan Semtinde Ticari Yaşam, *Vakıflar Dergisi***,** XXXI, Ankara, 143-203.

Öztürk, N. (1987). *Selçuklu-Osmanlı Dönemi Ulaşım Sisteminde ve Ticaretinde Tokat'ın Yeri*, Türk Tarihinde ve Türk Kültüründe Tokat Sempozyumu (2-6 Temmuz 1986), Ankara, 71-80.

Pelit, E., Baytok, A., Soybalı, H.H., (2015). Sürdürülebilir Turizm mi? Turizmde Sürdürülebilirlik mi? Kavramsal Bir Tartışma*, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 6(14), 39-58.

Pickard, R. (2001). *Management of Historic Centres,* Spon Press, London.

R.G. (1957). Avrupa Kültür Anlaşmasının Tasdiki Hakkında Kanun, 17.06.1957, Sayı: 9635.

R.G. (1983). Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşmenin Onay Kararı, 14.02.1983, Sayı: 17959.

R.G. (1983). Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 23.07.1983, Sayı: 18113.

R.G. (1984). Toplu Konut Kanunu, 17.03.1984, Sayı: 18344.

R.G. (1989). Avrupa Mimari Mirasın Korunması Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun, 20.04.1989, Sayı: 20145.

R.G. (2002). Toplu Konut İdaresi Kaynaklarının Kullanım Şekline İlişkin Yönetmelik, 18.04.2002, Sayı: 24730.

R.G. (2002). Bölgesel İstatistiklerin Toplanması, Geliştirilmesi, Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Analizlerinin Yapılması, Bölgesel Politikaların Çerçevesinin Belirlenmesi ve Avrupa Birliği Bölgesel İstatistik Sistemine Uygun Karşılaştırılabilir İstatistiki Veri Tabanı Oluşturulması Amacıyla Ülke Çapında İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırılmasının Tanımlanmasına İlişkin Karar, 22.09.2002, Sayı: 24884.

R.G. (2005). Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve Koruma Bölge Kurulları Çalışmaları ile Koruma Yüksek Kuruluna Yapılacak İtirazlara Dair Yönetmelik, 12.01.2005, Sayı: 25698.

R.G. (2005). Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun, 05.07.2005, Sayı: 25866.

R.G. (2005). Belediye Kanunu, 13.07.2005, Sayı: 25874.

R.G. (2006). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, 21.01.2006, Sayı: 26056.

R.G. (2018). Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 10.07.2018, Sayı: 30474.

Richards, G. (1996). *Cultural Tourism In Europe*, Wallingford: CAB International.

Richards, G. (1999). Heritage Visitor Attractions in Europe: a Visitor Profile. *Interpretation*, 4(3), 9-13.

Richards, G. (2003). What is Cultural Tourism?, *In: van Maaren, A. (ed.),* Erfgoed voor Toerisme, Weesp: Nationaal Contact Monumenten.

Rodwell, D. (2007). *Conservation and Sustainability in Historic Cities*, Oxford: Blackwell Publishing.

Ruoss, E.; Alfarè, L. (2013). *Sustainable Tourism as Driving Force for Cultural Heritage Sites Development: Planning, Managing and Monitoring Cultural Heritage Sites in South East Europe*, CHERPLAN Enhancement of Cultural Heritage Through Environmental Planning And Management.

Sağıroğlu, Ö. (2016). Korumada Turizmin "Kurtarıcı" Rolü Üzerine, *Kent Araştırmaları Dergisi*, 19(7), 550-586.

Seçgin, N. (2006). *Tokat'ın Tarihi Topoğrafyası*, Orta Asya'dan Anadolu'ya Türk Sanatı ve Kültürü Prof. Dr. Nejat Diyarbekirli'ye Armağan, Ankara, 411-434.

Sharma, K.K. (2004). *Tourism and Regional Development*, Sarup&Sons, New Delhi.

Sharpley, R. (2009). *Tourism Development and the Environment: Beyond Sustainability?*, Earthscan First Published, UK and USA.

Silderberg, T. (1995). Cultural Tourism and Business Opportunities For Museums and Heritage Sites, *Tourism Management*. 16(5), 361–365.

Strabon, (2000). *Antik Anadolu Coğrafyası (Geographika XII-XIII-XIV) (Çeviren: Prof. Dr. Adnan Pekman)*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Swarbrooke, J. (1999). *Sustainable Tourism Management*, Sheffield, CABI Publishing.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2018). *Turizm İstatistikleri Genel Değerlendirme*, Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü.

Tarihi Kentler Birliği, ÇEKÜL, (2012). *Sürdürülebilir Kültür Turizmi için Kamu-Yerel-Sivil-Özel İşbirliği*, ÇEKÜL Vakfı-Tarihi Kentler Birliği Yayınları, Klavuz Kitapçıklar Dizisi 1.

Tavernier, J.B. (2006). *Tavernier Seyahatnamesi (Editör: Stefanos Yerasimos; Çeviren: Teoman Tunçdoğan)*, İstanbul: Kitap Yayınevi.

TDK. (2005). *Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Tekeli, İ. (2009). *Kültür Politikaları ve İnsan Hakları Bağlamında Doğal ve Tarihi Çevreyi Korumak*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tızlak, F. (1995). Osmanlı Devleti'nde Ham Bakır İşleme Merkezleri Olarak Tokat ve Diyarbakır, *Belleten,* LIX(226), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 643-659.

Tokat Belediyesi. (2014). *Tokat Koruma Amaçlı İmar Planı Araştırma Raporu*, Tokat Belediyesi Arşivi.

Tokat İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2010). *Tokat ve İlçeleri Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Envanteri*, Tokat: Güneş Matbaa Tesisleri.

Tokat İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2016). *Tokat İli˙Merkez İlçesi˙ Tokat Kültür Sokağı Fizibilite Projesi˙Hazırlanması İşi*, Tokat.

Tokat Valiliği. (2007). *Tokat İl Yıllığı 2006*, İstanbul: Renk Matbaası.

Tokat Valiliği Tarım ve Orman İl Müdürlüğü (2019). *Tokat İli 2018 Yılı Tarım İstatistikleri*, Tokat.

Tournefort, Joseph Pitoon de (1714). *Relation D'un Voyage Du Levant*, Paris.

Turan, O. (1946). Selçuklu Kervansarayları, *Belleten,* 10(39), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 471-496.

UNEP; WTO. (2005). *Making Tourism More Sustainable-A Guide for Policy Makers*.

UNESCO. (2003). *Somut olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi*, URL: https://teftis.ktb.gov.tr/TR-14281/somut-olmayan-kulturen-mirasin-korunmasi-sozlesmesi.html , Son Erişim Tarihi: 08.01.2019.

Urry, J. (2002). *The Tourist Gaze* (Second Edition). London: SAGE Publications, Thousand Oaks, New Delhi.

Uygur, S.M., Baykan, E. (2007), Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıklar Üzerindeki Etkileri, *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2), 30-49.

Wallis, H.F. (1971). *Conservation*, Local Government Chronicle*,* 28 August: 1515–19.

WCED. (1987). *Our Common Future: the Report of the World Commission On Environment and Development*. A/42/427. (http://www.un-documents.net/ocf-ov.htm Erişim Tarihi: 08.01.2019).

WTO (1993). *Sustainable Tourism Development: A Guide for Local Planners*, Madrid: World Tourism Organization.

WTO. (1998). *Guide For Local Authorities On Developing Sustainable Tourism*. World Tourism Organization, Madrid.

WTO/WTTC (1996). *Agenda 21 for the Travel & Tourism Industry: Towards Environmentally Sustainable Development*, Madrid: World Tourism Organization/World Travel & Tourism Council.

Yavi, E. (1986). *Tokat (Komana)*, İstanbul.

Yazar, B. (2010). *Turizmin Tarihsel Dokulara Etkileri: Antalya Örneği,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

York Chamber of Trade and Commerce, (1984). *The Role of Tourism in the Future Prosperity of York,* Extract from Minutes of Meeting Held on Tourism on 20 November, York.

York City Council, (1993). *York Town Scheme: Conserving the Historic City 1966–1993*, York.

EKLER

EK-1. Fotoğraflar

Fotoğraf 1. Garipler Cami'nin doğudan görünümü (Altaş, 2007)

Fotoğraf 2. Çukur Medrese'nin doğudan görünümü (kişisel arşiv)

Fotoğraf 3. Ulu Cami'nin batı cepheden görünümü (kişisel arşiv)

EK-1. (devam) Fotoğraflar

Fotoğraf 4. Ali Tusi Türbesi'nin güney cephesinden görünümü (kişisel arşiv)

Fotoğraf 5. Sefer Paşa Türbesi'nin güneyden görünümü (kişisel arşiv)

EK-1. (devam) Fotoğraflar

Fotoğraf 6. Ebu Şems Hanegahı'nın (Vezir Ahmed Paşa Mescidi) kuzeybatıdan görünümü (kişisel arşiv)

Fotoğraf 7. Pervane Bey Hamamı (kişisel arşiv)

Fotoğraf 8. Pervane Bey Medresesi'nin (Gök Medrese) doğu cephesinden görünüm (kişisel arşiv)

EK-1. (devam) Fotoğraflar

Fotoğraf 9. Sümbül Baba Zaviyesi'nin kuzeydoğudan görünümü (kişisel arşiv)

Fotoğraf 10. Halef Sultan Tekke ve Zaviyesi'nin batıdan görünümü (kişisel arşiv)

Fotoğraf 11. Alaca Mescit kuzey cephesinden görünüm (kişisel arşiv)

EK-1. (devam) Fotoğraflar

Fotoğraf 12. Sultan Hamamı kuzey cephesinin görünümü (URL 22)

Fotoğraf 13. Nureddin Esen Timur Türbesi doğu cephesinin görünümü (kişisel arşiv)

Fotoğraf 14. Abdülmuttalip Türbe ve Zaviyesi batı cephesinin görünümü (kişisel arşiv)

EK-1. (devam) Fotoğraflar

Fotoğraf 15. Tatar Hacı Cami doğu cephesinin görünümü (kişisel arşiv)

Fotoğraf 16. Hacı Turhan Mescidi batı cephesinin görünümü (kişisel arşiv)

Fotoğraf 17. Kadı Hasan Mescidi kuzey cephesinden görünüm (kişisel arşiv)

EK-1. (devam) Fotoğraflar

Fotoğraf 18. Kazancılar Mescidi kuzeybatıdan görünüm (kişisel arşiv)

Fotoğraf 19. Behzat Cami kuzeybatıdan görünüm (kişisel arşiv)

Fotoğraf 20. Mahmut Paşa Cami güney cephenin görünümü (kişisel arşiv)

EK-1. (devam) Fotoğraflar

Fotoğraf 21.Tabakhane Cami batı cephesinin görünümü (kişisel arşiv)

Fotoğraf 22. Kaya Cami kuzey cephesinin görünümü (kişisel arşiv)

Fotoğraf 23. Genç Mehmet Paşa Cami güneybatıdan görünüm (kişisel arşiv)

EK-1. (devam) Fotoğraflar

Fotoğraf 24. Yolbaşı Cami batı cephesinin görünümü (kişisel arşiv)

Fotoğraf 25. Hamza Bey Cami kuzey cephesinden görünüm (kişisel arşiv)

Fotoğraf 26. Yörgüç Paşa Hamamı kuzeybatıdan görünüm (kişisel arşiv)

EK-1. (devam) Fotoğraflar

Fotoğraf 27. Takyeciler Cami güney cephesinin görünümü (kişisel arşiv)

Fotoğraf 28. Pir Ahmet Bey Türbesi doğu cephesinin görünümü (kişisel arşiv)

Fotoğraf 29. Pir Ahmet Bey Türbesi kuzeydoğudan görünüm (kişisel arşiv)

EK-1. (devam) Fotoğraflar

Fotoğraf 30. Hatuniye Cami (Meydan Cami) kuzey cephesinin görünümü (kişisel arşiv)

Fotoğraf 31. Hatuniye İmareti güneybatıdan görünüm (kişisel arşiv)

Fotoğraf 32. Ali Paşa Cami kuzeybatıdan görünüm (kişisel arşiv)

EK-1. (devam) Fotoğraflar

Fotoğraf 33. Ali Paşa Hamamı batıdan görünüm (kişisel arşiv)

Fotoğraf 34. Ali Paşa Türbesi güney cephesinin görünümü (kişisel arşiv)

Fotoğraf 35. Taşhan (Voyvoda Hanı) kuzeydoğudan görünüm (kişisel arşiv)

EK-1. (devam) Fotoğraflar

Fotoğraf 36. Taşhan iç mekandan görünüm (kişisel arşiv)

Fotoğraf 37. Yazmacılar Hanı kuzey cephesinin görünümü (Halit Sokak) (kişisel arşiv)

Fotoğraf 38. Arastalı Bedesten güney cephesinin görünümü (kişisel arşiv)

EK-1. (devam) Fotoğraflar

Fotoğraf 39. Suluhan güney cephesinin görünümü (kişisel arşiv)

Resim 4. 1. Deveci Hanı kuzey cephesinin görünümü (kişisel arşiv)

Fotoğraf 40. Katırcılar Hanı güney cephesinin görünümü (kişisel arşiv)

EK-1. (devam) Fotoğraflar

Fotoğraf 41. Abaza Mehmet Paşa Hanı doğu cephesinin görünümü (kişisel arşiv)

Fotoğraf 42. Tokat Mevlevihanesi (kişisel arşiv)

Fotoğraf 43. Saat Kulesi batı cephesinin görünümü (kişisel arşiv)

EK-1. (devam) Fotoğraflar

Örtmeliönü Sokak'ta evler

Bey Sokak'ta evler

Bey Sokak'ta evler

Bey Sokak'ta ön bahçeli/avlulu bir ev

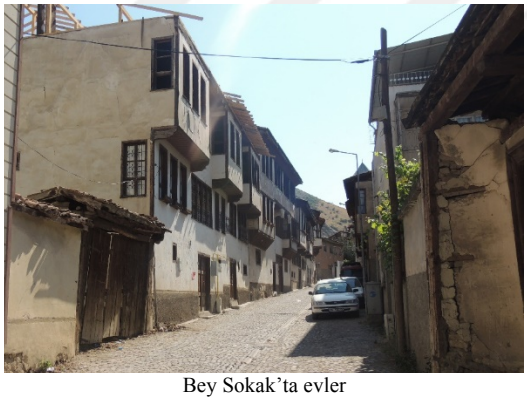
Bey Sokak'ta evler

Abdulfettah Caddesi 2. Sokak'ta evler

Kuyumcular Caddesi

Camii Kebir Sokak'ta evler

Fotoğraf 44. Tokat geleneksel evlerinden örnekler (kişisel arşiv)

EK-1. (devam) Fotoğraflar

Fotoğraf 45. Halit Sokak'ta geleneksel konutlar (kişisel arşiv)

Fotoğraf 46. Halit Sokak'ta geleneksel konutlar (kişisel arşiv)

Fotoğraf 47. Halit Sokak batıdan görünüm; kuzeyde Kabe-i Mescid Cami, güneyde Yazmacılar Hanı (kişisel arşiv)

EK-1. (devam) Fotoğraflar

Fotoğraf 48. Halit Sokak, cepheleri çıkmalı konutlardan görünüm (kişisel arşiv)

Fotoğraf 49. Halit Sokak, cepheleri çıkmalı konutlardan görünüm (kişisel arşiv)

EK-1. (devam) Fotoğraflar

Fotoğraf 50. Bey Sokak'ta geleneksel konutlar (kişisel arşiv)

Fotoğraf 51. Bey Sokak'ta geleneksel konutlar (kişisel arşiv)

EK-1. (devam) Fotoğraflar

Fotoğraf 52. Bey Sokak'ta geleneksel konutlar (kişisel arşiv)

Fotoğraf 53. Bey Sokak'ta yeni yapılar ve geleneksel konutlar (kişisel arşiv)

EK-1. (devam) Fotoğraflar

Fotoğraf 54. Bey Sokak'ta geleneksel konut örneği (kişisel arşiv)

Fotoğraf 55. Bey Sokak'ta geleneksel konutlar (kişisel arşiv)

EK-1. (devam) Fotoğraflar

Fotoğraf 56. Tokat yazması ahşap kalıp örnekleri (kişisel arşiv)

Fotoğraf 57. Taşhan'da yazma üretim ve satış atölyeleri (kişisel arşiv)

EK-1. (devam) Fotoğraflar

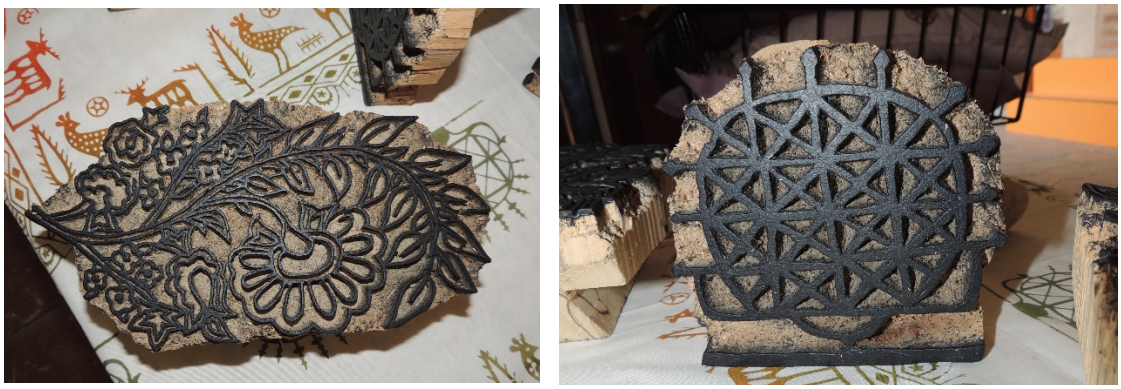

Fotoğraf 58. Tokat yazması ahşap kalıp örnekleri (kişisel arşiv)

Fotoğraf 59. Taşhan'da ahşap oymacılığının yapıldığı bir atölye (kişisel arşiv)

Fotoğraf 60. Mevlevihane'nin tavanında kullanılan ahşap tavan göbeği (kişisel arşiv)

EK-1. (devam) Fotoğraflar

Fotoğraf 61. Tokat Ulu Cami'nin 17'inci yüzyıla ait ahşap tavan göbeği (Mevlevihane Müzesi) (kişisel arşiv)

Fotoğraf 62. Taşhan'da bulunan bakırcılık atölyesi (kişisel arşiv)

Fotoğraf 63. Taşhan'da bulunan bakırcılık atölyesi

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı	: ERKARA, Ayşe
Uyruğu	: T.C.
Doğum tarihi ve yeri	: 01.01.1982, Kayseri
Medeni hali	: Bekar
Telefon	: 0 (352) 207 66 66 Dahili: 35453
Faks	: 0 (352) 437 65 54
e-mail	: ayseerkara@erciyes.edu.tr

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi / Şehir ve Bölge Planlama	Devam Ediyor
Yüksek Lisans	Erciyes Üniversitesi / Sanat Tarihi	2010
Lisans	Erciyes Üniversitesi / Şehir ve Bölge Planlama	2006
Lise	Kayseri Sümer Süper Lisesi	2000

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2014-Halen	Erciyes Üniversitesi	Araştırma Görevlisi
2012-2014	TMMOB Şehir Plancıları Odası	Mesleki Denetim Görevlisi
2010-2012	İmaj Şehircilik, Mim., Gayrimenkul Değ.,	Şehir Plancısı

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

Yücel, C., Erkara, A. (2018). *The Vernacular Features of the Built Heritage of Zile (Tokat/Turkey)*, HERITAGE 2018 - 6th International Conference on Heritage and Sustainable Development, Granada, İspanya, 12 - 15 June 2018, 1, 359-370.

Kamacı Karahan, E., Erkara, A. (2016). *Yükseköğretim Kalitesinin Ölçülmesinde Bir araç Olarak Öğrenci Ders Deneyimi Anketi: Şehircilik Lisans Eğitimi Üzerine Bir Uygulama*, International Conference on Quality in Higher Education*, Sakarya*, Türkiye, 24 - 25 November 2016, 1.

Erkara, A., Yücel, C., (2015). *Yerel Yönetimlerin Mekâna Totaliter Müdahale Biçiminin Yarattığı Riskler Sahabiye Yok Etme Projesi*, Dünya Şehircilik Günü 39. Kolokyumu - Müdahale Mücadele ve Planlama, Trabzon, Türkiye, 5 - 08 November 2015.

Erkara, A. (2010). *Tokat Merkez'de Osmanlı Dönemi Dini Mimarisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı.

GAZİ GELECEKTİR...